

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Vergeer, M.M.; Felix, Ch.; Veen, A.M.

Publication date

2007

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Vergeer, M. M., Felix, C., & Veen, A. M. (2007). *Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen*. (SCO rapportenreeks; No. 773). SCO-Kohnstamm Instituut. <http://www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl/pdf/sco773.pdf>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

***Keuzevrijheid van ouders bij het
onderwijs voor kinderen met
beperkingen***

*M.M. Vergeer
Ch. Felix
A.M. Veen*

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Vergeer, M.M., Felix, Ch. & Veen, A.M.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen.
Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam (SCO-rapport nr. 773 – projectnummer 20015).

ISBN 978-90-6813-828-3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:

SCO-Kohnstamm Instituut

Nieuwe Prinsengracht 130, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

tel.: 020-525 1201

<http://www.sco-kohnstaminstituut.uva.nl>

Copyright © SCO-Kohnstamm Instituut, 2007

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting

1	Inleiding	1
1.1	Beleidscontext	1
1.2	Rechten en plichten van ouders	1
1.2.1	Indicatieprocedure	2
1.2.2	Schoolkeuze	4
1.2.3	Onderwijs	4
1.3	Probleemstelling	5
1.3.1	Indicatieprocedure	5
1.3.2	Schoolkeuze	6
1.3.3	Onderwijs	8
1.3.4	De rol van ouders	9
1.3.5	Mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders	11
1.4	Onderzoeksvragen	11
2	Methode	13
2.1	Ervaringen van ouders: enquête	13
2.1.1	Onderzoeksgroep	13
2.1.2	Instrumenten	18
2.1.3	Dataverzameling	19
2.1.4	Gegevens ACTB	20
2.2	Ervaringen van ouders: verdiepende studie	20
2.2.1	Onderzoeksgroep	20
2.2.2	Instrumenten	20
2.2.3	Dataverzameling	21
2.3	Literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders	21
2.4	Analyse	22
3	Resultaten: enquête onder ouders	23
3.1	Kenmerken leerlingen en hun onderwijs	23
3.2	Indicatieprocedure	25
3.2.1	Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort	32
3.3	Keuze van onderwijs	33
3.3.1	Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort	47
3.4	Ervaringen met onderwijs	51

3.4.1	Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort.....	54
3.5	Rol van ouders in het onderwijs en eigen deskundigheid van de ouders ..	56
3.5.1	Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort.....	59
3.6	Onderwijsconsulenten en de ACTB.....	61
4	Resultaten: verdiepende studie	67
4.1	Kenmerken leerlingen en hun onderwijs dieptestudie	67
4.2	Indicatieprocedure.....	68
4.3	Keuze van onderwijs.....	70
4.4	Ervaringen met onderwijs	75
4.5	Rol van ouders van een kind met beperking in het onderwijs.....	82
4.6	Feitelijke en gewenste invloed.....	84
5	Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen	
	betrokkenheid ouders	87
5.1.	Redenen voor betrokkenheid van ouders	87
5.2	Problemen met betrokkenheid van ouders	89
5.3	Benodigde competenties en vaardigheden	92
5.4	Wensen van ouders	94
5.5	Mogelijkheden van regulier en speciaal onderwijs.....	96
5.6	Perspectief van ouders en deskundigen.....	98
5.7	Ondersteuning van ouders.....	100
5.8	Conclusies.....	102
5.8.1	Belemmeringen.....	102
5.8.2	Bevorderende aspecten	103
6	Conclusies	105
6.1	Beantwoording van de onderzoeksvragen	105
6.1.1	Opmerking vooraf.....	105
6.1.2	Ervaringen van ouders	106
6.1.3	Mogelijkheden en problemen rond betrokkenheid.....	110
6.2	Conclusies en implicaties voor beleid.....	112
6.2.1	Conclusies.....	112
6.2.2	Implicaties voor beleid.....	115
	Literatuurlijst.....	119
	Bijlage	125
	Regelgeving in Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk	125

Voorwoord

In dit onderzoeksrapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de keuzevrijheid van ouders, dat op verzoek van de Programmacommissie Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs (BOPO) van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is uitgevoerd.

Net als bij twee eerdere onderzoeken in het kader van de evaluatie van de Regeling leerlinggebonden financiering hebben wij de CvI's benaderd voor medewerking. Voor dit onderzoek ging het om bemiddeling bij de werving van ouders die onlangs een indicatiestelling gekregen hadden. Het merendeel van de CvI's bleek hiertoe bereid. Wij zijn de CvI's veel dank verschuldigd voor hun inzet ten behoeve van het onderzoek.

De ouders die bereid waren hun ervaringen met de indicatieprocedure en het onderwijs aan hun kind met ons te delen zijn wij zeer dankbaar voor hun openheid tijdens de interviews.

Maartje Reitsma is als student-assistent van bijzondere waarde geweest bij de organisatie en de uitvoering van dit onderzoek. Zij heeft een enorme inzet en betrokkenheid getoond bij het interviewen van de ouders en heeft daarmee een belangrijke bijdrage geleverd aan het onderzoek. Ten slotte bedanken we onze collega Guuske Ledoux voor haar bereidheid kritisch met ons mee te denken over het onderzoek en de rapportage.

Amsterdam, maart 2007

Managementsamenvatting

1 Achtergronden

Op grond van de Regeling leerlinggebonden financiering (LGF) kunnen ouders van kinderen met ernstige beperkingen na een indicatiestelling kiezen tussen regulier onderwijs of een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs. De indicatiestelling gebeurt door de Commissie voor Indicatiestelling (CvI). De CvI's beantwoorden de vraag of een aangemelde leerling in aanmerking komt voor speciale onderwijszorg.

Ouders dienen hun kind zelf aan te melden bij de CvI van het cluster dat gezien de aard van de handicap van het kind in aanmerking komt, en moeten daarbij zorg dragen voor een volledig ingevuld aanmeldingsformulier, inclusief een aantal verplichte documenten. Welke informatie moet worden aangeleverd is landelijk vastgesteld. Naast de hulpvraag van het kind, zijn dit medische, psychologische of logopedische rapporten, al naar gelang de schoolsoort waarvoor een indicatie wordt aangevraagd. Als het kind al naar school gaat, hoort ook het onderwijskundig rapport van de school van herkomst erbij.

Tegen een negatieve beslissing van de CvI kunnen ouders bezwaar aantekenen. Bij een positieve beslissing van de CvI over de toelaatbaarheid van een leerling kan de ouder zelf kiezen voor zorg in het speciaal onderwijs of voor zorg in het regulier onderwijs via een leerlinggebonden budget. Wanneer de leerling geplaatst kan worden op de door de ouders gekozen school, moet in overleg met de ouders een handelingsplan worden opgesteld. In het plan staan de doelstellingen ten aanzien van de betreffende leerling, de daartoe gevolgde werkwijze en de maatregelen die men treft. Ouders en school ondertekenen het plan.

2 Onderzoeksvragen

1. Welke positie nemen ouders in bij de indicatieprocedure voor speciale onderwijszorg? Welke informatie en ondersteuning hebben zij bij de schoolkeuze, en

hoe maken zij hun keuzen? Welke rol spelen zij bij de handelingsplannen? Welke problemen ervaren ouders bij de onderwijskeuze en maken zij daarbij gebruik van de ondersteunings- (onderwijsconsulenten) en beroepsmogelijkheden (ACTB)? Zijn er verschillen tussen groepen ouders, wat betreft REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort?

2. Welke factoren zijn in andere landen van belang gebleken bij betrokkenheid van ouders van leerlingen met beperkingen?

3 Onderzoeksopzet

De CvI's van alle 36 REC's is gevraagd uitnodigingen tot deelname aan het onderzoek door te zenden aan de ouders. Ouders die wilden deelnemen konden een antwoordformulier inzenden met de gegevens die nodig waren om de ouders rechtstreeks te kunnen benaderen. Het aantal uitnodigingsbrieven dat elke CvI verzond werd afgestemd op de omvang van de betreffende REC's, dat wil zeggen het aantal leerlingen per REC dat een school voor speciaal onderwijs of speciaal voortgezet onderwijs bezocht, of ambulant begeleiding kreeg vanuit een school voor speciaal onderwijs binnen het betreffende REC. De CvI's is gevraagd de uitnodigingen te verspreiden onder de ouders die een indicatiebeslissing ontvangen hebben naar aanleiding van de vergaderingen in de periode tussen 1 augustus en 1 december 2005.

Met ouders afkomstig van 28 REC's zijn interviews gehouden. De verdeling van de REC's over de verschillende clusters blijkt bij de participerende REC's ongeveer gelijk aan die van de verdeling van het aantal functionerende REC's. Van de 790 benaderingsbrieven stuurden 354 ouders (45%) het antwoordformulier tijdig in. Daarvan gaven er 98 (28%) aan niet bereid te zijn tot deelname. De ouders die zich bereid verklaard hadden zijn gebeld voor een telefonisch interview. Uiteindelijk zijn 211 interviews gerealiseerd. Van de (potentieel) benaderde ouders heeft dus 27% geparticipeerd (wellicht is dit een onderschatting, omdat niet gecontroleerd kon worden of de CvI's alle brieven verspreid hebben), van de ouders die zich bereid verklaard hadden is met 82% een interview gehouden. Controle op de representativiteit van de steekproef heeft plaatsgevonden door vergelijking van de verdeling van de onderzoeksgroep met die in de populatie in het schooljaar 2005/2006 wat betreft een aantal kenmerken zoals de verdeling over de REC-clusters, eerste en herindicaties per REC-cluster,

en het aantal positieve indicaties. In dit opzicht was sprake van een representatieve steekproef. Van de verdeling van achtergrondkenmerken van de respondenten, zoals opleidingsniveau, etniciteit, of woonplaats zijn geen populatiegegevens bekend zodat in dit opzicht geen uitspraken over de representativiteit gedaan kunnen worden.

Enquête

Voor de enquête is een vragenlijst ontwikkeld op grond van het KFO-onderzoek, oktober 2000; onderzoek van Vogels, 2002; Herweijer & Vogels, 2004; Walraven & Andriessen, 2004; en Vergeer et al, 2004. De volgende onderwerpen zijn bevraagd: aanmelding en indicatiestelling; keuze van onderwijssoort; schoolkeuzemotieven; vrijheid van keuze; attitude ten aanzien van rollen van ouders in het onderwijs; oordelen over het onderwijs en over de mogelijkheden invloed uit te oefenen op het onderwijs; oordelen over de eigen deskundigheid van de ouders en de mate waarin deze serieus genomen werd in de procedure en in het onderwijs. De gegevens voor de enquête zijn verzameld in telefonische interviews. De dataverzameling heeft plaatsgevonden in de periode die liep van medio juni tot begin oktober 2006.

Verdiepende studie

Uit de groep ouders die bereid was tot een aanvullend interview zijn aselekt 50 ouders geselecteerd. Helaas waren er geen ouders die buiten Nederland geboren waren, of die ervaring hadden met de onderwijsconsulenten of de ACTB, bereid tot een verdiepend interview. Er is gebruik gemaakt van een interviewleidraad, waarbij ouders in eigen woorden hun ervaringen konden vertellen rond de geselecteerde thema's. In de verdiepende studie is vooral naar achtergronden gevraagd, waarbij de eigen inbreng en de ruimte die er was voor de eigen deskundigheid van de ouders centraal stond. De volgende thema's zijn in de vorm van open vragen aan de orde gesteld: indicatiestelling; afwegingen bij het kiezen van een school; mate waarin ideeën van de ouders over schoolsoort serieus genomen werden; proces van schoolkeuze; ervaringen met het onderwijs; gewenste rol van de ouder in het onderwijs van een kind met een beperking; betrokkenheid bij het vormgeven aan het onderwijs; inschatting ouder van eigen deskundigheid in het contact met school over het onderwijs; toereikendheid van de geboden ondersteuning die het kind krijgt bij het onderwijs; tevredenheid over het onderwijs van het kind; mogelijke positieve of negatieve neveneffecten van de indicatie; belang dat gehecht wordt aan invloed op verschillende elementen van

de procedure en het onderwijs. Afhankelijk van de voorkeur van de ouders zijn de verdiepende interviews bij de ouders thuis afgenomen of in de vorm van een telefonisch interview. Met één gezin bleek het niet mogelijk een afspraak te maken binnen de periode die voor de interviews beschikbaar was, zodat uiteindelijk 49 interviews gerealiseerd zijn. In totaal zijn 20 interviews thuis gehouden en 29 telefonisch. De dataverzameling vond plaats in de maand november 2006.

ACTB

De vraag naar gegevens over de bemiddeling door onderwijsconsulenten en ACTB zijn verzameld op grond van het jaarverslag 2005/2006 van de ACTB. Tevens is nagegaan voor hoeveel leerlingen de onderwijsconsulenten of de ACTB ingeschakeld wordt.

Literatuurstudie

Aan de hand van een literatuurstudie is onderzocht welke mogelijkheden en problemen in de internationale literatuur genoemd worden rond betrokkenheid van ouders. Hierbij is gebruik gemaakt van wetenschappelijke onderzoeksliteratuur, van sociaal-wetenschappelijke databanken, websites van ministeries, en belangenorganisaties van ouders.

4 Voornaamste bevindingen en implicaties voor beleid

Indicatieprocedure

Rond het aanvragen van de indicatie voor speciale onderwijszorg blijkt dat de ouders redelijk tevreden zijn over de indicatieprocedure, al is de tevredenheid over het voortraject iets geringer dan die over de werkzaamheden van de CvI's. Ouders krijgen bij de indicatieprocedure hulp van scholen, behandelaars en hulpverleners, en van het REC, en de meeste ouders zijn tevreden over de hulp. Het huidige beleid rond de indicatiestelling voor speciale onderwijszorg lijkt voor deze doelgroep geen grote problemen op te leveren.

Keuzevrijheid van onderwijs

Na een positieve beslissing van de CvI over de toelaatbaarheid van een leerling tot speciale onderwijszorg kunnen ouders zelf kiezen voor zorg in het speciaal onderwijs of voor zorg in het regulier onderwijs in de vorm van een

leerlinggebonden budget. Uit dit onderzoek is gebleken dat de keuzevrijheid vooral ingeperkt wordt door de aard van de beperkingen van het kind, en door het beschikbare aanbod. Als de beperkingen te groot zijn is regulier onderwijs volgens de ouders geen optie meer. Dit maakt duidelijk dat het bestaan van een separaat systeem van speciaal onderwijs van belang is om ouders de vrijheid te bieden te kiezen voor deze onderwijsmogelijkheid. Daarnaast lijkt het onderzoek duidelijk te maken dat de keuzemogelijkheid binnen het huidige aanbod te beperkt is, ouders zien voor- en nadelen aan zowel regulier als speciaal onderwijs. Het voorgenomen beleid rond de vernieuwing van de zorgstructuren lijkt daarom positief voor ouders: het beleid zou kunnen leiden tot een verbreding van het aanbod met meer tussenvormen. Voor ouders zou dit kunnen betekenen dat er onderwijsvormen ontstaan waarin de voordelen van speciaal en regulier onderwijs gecombineerd kunnen worden.

Bijna 20% van de ouders zegt te maken gehad te hebben met formele of informele weigeringen van scholen voor gewoon onderwijs het kind toe te laten. Het argument daarvoor is meestal de beperking van het kind en de zorg die de school kan bieden. Hoewel dus een deel van de ouders te maken heeft gehad met weigering van scholen en niet alle leerlingen geplaatst werden op de school die de voorkeur had, blijkt een groot deel van de ouders tevreden met de school waar de leerling uiteindelijk geplaatst is, zowel wat betreft de keuze van de schoolsoort als het onderwijs dat het kind krijgt. Een deel van de zorgen vooraf wordt dus in de praktijk van het onderwijs weggenomen. De onbekendheid met hetgeen onderwijs kan bieden is groter voor het speciaal onderwijs dan voor het regulier onderwijs. Ouders geven aan dat zij speciaal onderwijs niet als mogelijkheid beschouwd hebben omdat zij onvoldoende wisten van de onderwijssoort. Ook speelt een rol dat het vaak niet mogelijk is scholen voor speciaal onderwijs te bezoeken voordat er een positieve indicatie is. Uit het bovenstaande blijkt dat de keuzevrijheid in de praktijk nog belemmerd wordt. In het regulier onderwijs is weigering leerlingen toe te laten een belangrijke reden, in het speciaal onderwijs het bestaan van wachtlijsten. Bij beide schoolsoorten, maar in sterkere mate in het speciaal onderwijs, wordt de keuzevrijheid beperkt door ontoereikendheid van de beschikbare informatie.

In dit verband lijkt het voor het beleid vooral van belang dat ouders en scholen in een vroeg stadium zicht krijgen op het soort onderwijszorg dat het kind nodig heeft en op hetgeen de school in dit opzicht kan bieden. Deze afstemming tussen behoeften en mogelijkheden zou vergemakkelijkt kunnen worden door in de

indicatiebeschikking de onderwijsbehoefte van de leerling centraal te stellen en concreet te formuleren in termen van wat voor onderwijszorg noodzakelijk is. Daarmee krijgen de ouders een duidelijker beeld van de condities waaronder hun kind onderwijs kan krijgen, en scholen kunnen beter inschatten of zij de gevraagde onderwijszorg kunnen realiseren. Uit de literatuur bleek dat hierdoor de kans op afwijzing door scholen voor gewoon onderwijs verkleind kan worden.

Niet voor alle groepen leerlingen blijkt integratie in het regulier onderwijs een optie, de literatuur laat zien dat integratie gemakkelijker is voor jonge kinderen dan voor oudere, en voor kinderen met fysieke of verstandelijke beperkingen gemakkelijker is dan voor kinderen met gedragsproblemen. Ook in traditionele integratielanden blijken er grenzen te zijn aan de mogelijkheden van integratie. Voor het beleid betekent dit dat de voorlichting aan ouders op dit punt verbeterd zou kunnen worden. Het recht op keuze betekent niet automatisch een recht op plaatsing. Welke onderwijsvorm in de praktijk haalbaar is hangt mede af van de mogelijkheden van het individuele kind, van de grenzen aan de zorg die de ontvangende school kan bieden, en van de belangen en het recht op goed onderwijs van de leerlingen zonder beperkingen.

Uit de verdiepingsstudie bleek dat met name in het voortgezet onderwijs een indicatiebeschikking niet altijd betekent dat er ook speciale onderwijszorg geboden wordt. Controle hierop is uiteraard noodzakelijk, maar daarnaast lijkt het ook van belang dat scholen de kans benutten van elkaars ervaringen met de opvang van zorgleerlingen te leren: welke hulp is mogelijk en gewenst en hoe kan dat het beste georganiseerd worden binnen de school?

Betrokkenheid van ouders bij het onderwijs

Bij de betrokkenheid bij het overleg over het handelingsplan of over de aanpak van het onderwijs, blijken de ouders niet zo'n grote inbreng te hebben maar daar wel tevreden mee te zijn. Wellicht kan een onderscheid in soorten deskundigheid die nodig of bruikbaar zijn in de verschillende fasen van indicatiestelling en beslissingen over onderwijs duidelijkheid bieden voor ouders en scholen. Een aantal ouders in de verdiepingsstudie maakte bijvoorbeeld nadrukkelijk onderscheid in deskundigheid over onderwijsinhoudelijke zaken en deskundigheid ten aanzien van de beperking. Deze ouders vinden dat de beslissingen over het onderwijs zelf bij de school gelaten moeten worden, en dat hun eigen inbreng moet bestaan uit de specifieke deskundigheid op het terrein van de beperking.

Het feit dat er in de regelgeving of in de uitvoeringspraktijk geen duidelijk definitie is van het begrip betrokkenheid creëert onduidelijkheid over de wederzijdse verwachtingen tussen ouders en school. Uit het onderzoek blijkt dat ouders vaardigheden van leerkrachten om te communiceren met ouders en de bereidheid van scholen tot luisteren naar ouders veel belangrijker vinden dan daadwerkelijke betrokkenheid. Voor het beleid rond ouderbetrokkenheid is het daarom van belang dat scholen duidelijk formuleren wat zij verstaan onder ouderbetrokkenheid, wat zij hierbij verwachten van ouders en wat hun eigen rol is in het tot stand brengen van een goed contact met ouders.

1 Inleiding

1.1 Beleidscontext

Op grond van de Regeling leerlinggebonden financiering (LGF) kunnen ouders van kinderen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking, een chronische ziekte, een psychiatrische stoornis, of ernstige gedrags- en of opvoedingsproblemen na een indicatiestelling kiezen tussen regulier onderwijs of een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs. De regeling beoogt de integratie van leerlingen met beperkingen in het regulier onderwijs te verbeteren, de kwaliteit van het speciaal onderwijs te versterken door vorming van regionale expertisecentra, en de indicatiestelling te uniformeren door vaststelling van geobjectiverde criteria op basis waarvan getoetst wordt of een leerling in aanmerking komt voor speciale onderwijszorg.

In het beleidsplan dat ten grondslag ligt aan de Regeling leerlinggebonden financiering wordt de vraaggestuurde bekostiging van het speciaal onderwijs een belangrijk instrument genoemd om emancipatie, integratie en normalisatie in en door het onderwijs te bevorderen. Ouders moeten als vertegenwoordigers van hun gehandicapte kind meer zeggenschap krijgen over de aard van de speciale zorg en over de besteding van de beschikbare zorgmiddelen, door zelf te kiezen of zij deze zorg voor hun kind in een reguliere school of in het gespecialiseerd onderwijs wensen. Keuzevrijheid impliceert volgens het beleidsplan dat er naast reguliere ook gespecialiseerde opvang mogelijk blijft. In de vraaggestuurde bekostiging is het behoud van de expertise van het speciaal onderwijs van belang, ook voor het reguliere onderwijs dat over die expertise moet kunnen beschikken (Beleidsplan de Ruzzak, 1996).

1.2 Rechten en plichten van ouders

In het volgende wordt de positie van de ouders binnen de Regeling LGF beschreven. Daarbij wordt ook vermeld welke ondersteuningsmogelijkheden er voor de

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

ouders beschikbaar zijn. Tevens worden de taken en verantwoordelijkheden van het REC en de CvI binnen de procedure besproken.

1.2.1 Indicatieprocedure

Sinds de invoering van het LGF-beleid is elk REC¹ verplicht een Commissie voor Indicatiestelling (CvI) te vormen. De Commissies voor de Indicatiestelling zijn ondergebracht bij de Regionale Expertisecentra (REC's), waarbinnen zij een onafhankelijke en zelfstandige eenheid vormen. De CvI's dienen de vraag te beantwoorden of een aangemelde leerling in aanmerking komt voor speciale onderwijszorg. De CvI oordeelt aan de hand van vaste protocollen en door de overheid vastgestelde uniforme criteria over de toelaatbaarheid van de leerling. Bij de bepaling van de toelaatbaarheid tot speciale onderwijszorg maakt de CvI gebruik van drie soorten criteria, betreffende:

- de stoornis of de beperking van de aangemelde leerling;
- de beperking van de onderwijsparticipatie;
- de ontoereikendheid van de hulp vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs of vanuit de zorgsector.

De indicatiecriteria zijn voor elk type stoornis of beperking afzonderlijk gespecificeerd. Met een objectieve, transparante indicatiestelling wordt beoogd duidelijk te krijgen welke leerlingen speciale zorg nodig hebben (Van Rijswijk, 2002; Regeling indicatiecriteria leerlinggebonden financiering, 2003; TCAI, 2003; Staatsblad, 2006).

Ouders dienen hun kind zelf aan te melden bij de CvI van het cluster dat gezien de aard van de handicap van het kind in aanmerking komt, en moeten daarbij zorg dragen voor een volledig ingevuld aanmeldingsformulier, inclusief een aantal verplichte documenten. Welke informatie moet worden aangeleverd voor de CvI is landelijk vastgesteld. Naast de hulpvraag van het kind, zijn dit medische en/of psychologische rapporten en/of logopedische rapporten, al naar gelang de school-

¹ Regionale Expertisecentra (REC's) zijn regionale samenwerkingsverbanden van scholen voor speciaal onderwijs. Het LGF-beleid heeft betrekking op leerlingen van de REC-clusters 2, 3 en 4, namelijk auditief of communicatief gehandicapte leerlingen (cluster 2), leerlingen met lichamelijke en/of verstandelijke beperkingen (cluster 3) of met ernstige ontwikkelingspsychopathologie (cluster 4). De REC's van elk cluster vormen samen een landelijk dekkend netwerk.

soort waarvoor een indicatie wordt aangevraagd. Als het kind al naar school gaat, hoort ook het onderwijskundig rapport van de school van herkomst erbij.

In het kader van hun verantwoordelijkheid voor de indicatiestelling moeten de REC's voorzien in voorlichting van ouders, in de vorm van een loketfunctie, waar mensen met vragen terecht kunnen, en in een aanmeldfunctie, waarbinnen ouders tot aanmelding kunnen overgaan. Het REC is verantwoordelijk voor de ondersteuning van de ouders bij een aanmelding voor indicatiestelling, maar het REC kan die taak overdragen aan de CvI. Ook is er een landelijk meld- en adviespunt indicatiestelling LGF, een Rugzak² Informatielijn en bijbehorende websites. In veel gevallen functioneren individuele scholen voor speciaal onderwijs als aanmeldpunt voor ouders en ook de begeleiding van de ouders kan vanuit de school gebeuren. Ouders kunnen zelf zorgen voor het verzamelen van de gegevens en verklaringen, maar kunnen hiertoe ook het REC machtigen. Als ouders beschikken over een compleet dossier, kunnen zij hun kind rechtstreeks aanmelden bij de CvI. Hiermee is het voor ouders mogelijk de indicatiestelling onafhankelijk van een school voor speciaal onderwijs en/of het REC te laten plaatsvinden.

De CvI maakt haar besluit aan de ouders kenbaar in de vorm van een beschikking. De beslissing van de CvI heeft het karakter van een beschikking van een bestuursorgaan als bedoeld in de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB). De CvI dient daarom een wettelijk voorgeschreven beslissingstermijn van acht weken in acht te nemen bij de besluitvorming. Deze termijn gaat lopen op het moment dat een volledig ingevuld aanmeldingsformulier is ingediend. Als er duidelijke redenen aanwezig zijn kan de termijn met acht weken verlengd worden. De beschikking dient duidelijk te maken op grond van welke overwegingen de CvI tot haar beslissing is gekomen. Ouders dienen geïnformeerd te worden over de mogelijkheid binnen zes weken bezwaar aan te tekenen tegen de beslissing. Dit bezwaar kan worden ingediend bij de CvI, die advies vraagt aan de ingestelde Bezwaar Advies Commissie (BAC), waarbij elk REC-cluster een 'kamer' heeft. Bij een beslissing over het bezwaar dienen de ouders gewezen te worden op de mogelijkheid van beroep bij de rechter (Van Rijswijk, 2002; TCAI, 2003; Wegbe-reiders, 2002).

² Het LGF-budget wordt ook wel Rugzak genoemd.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

1.2.2 Schoolkeuze

Bij een positieve beslissing van de CvI over de toelaatbaarheid van een leerling kan de ouder zelf kiezen voor zorg in het speciaal onderwijs of voor zorg in het regulier onderwijs via een leerlinggebonden budget. Na een positief besluit van de CvI kunnen ouders het REC vragen ondersteuning te bieden bij het zoeken van een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs of een gewone school met inzet van het LGF-budget.

Ouders kunnen een verzoek om advies indienen bij de Advies Commissie Toelating en Begeleiding (ACTB)³ als het bevoegd gezag van de school een geïndiceerde leerling niet wil toelaten, of juist van school wil verwijderen, of als er niet tot overeenstemming gekomen kan worden over de inzet van het LGF-budget of het handelingsplan (ACTB, 2006). Ook kunnen ouders een beroep doen op onderwijsconsulenten, die organisatorisch ondergebracht zijn bij de ACTB. Deze onafhankelijke deskundigen adviseren en begeleiden ouders en scholen bij plaatsingsproblemen van kinderen die een positieve beschikking van de CvI hebben, of die langdurig thuis zitten. Zij adviseren en begeleiden ook als ouders en school het niet eens kunnen worden over het handelingsplan of over de inzet van de beschikbaar gestelde middelen. De onderwijsconsulent geeft mogelijke oplossingen in een niet-bindend advies.

1.2.3 Onderwijs

Wanneer de leerling geplaatst kan worden op de door de ouders gekozen school, moet in overleg met de ouders een handelingsplan worden opgesteld. In het plan staan de doelstellingen ten aanzien van de betreffende leerling, de daartoe gevolgde werkwijze en de maatregelen die men treft. Ouders en school ondertekenen het plan. Voor de scholen in het speciaal onderwijs is het opstellen van een handelingsplan een voortzetting van een tamelijk gangbare praktijk, maar voor reguliere scholen is dat in mindere mate het geval.

Samenvattend spelen ouders op verschillende momenten in de procedure een rol, namelijk bij de indicatiestelling, de schoolkeuze en het onderwijs aan hun kind. Ouders zijn zelf verantwoordelijk voor de aanmelding van hun kind bij de juiste

³ De ACTB is een door de Minister van OCW geïnstalleerde onafhankelijke adviescommissie (zie verder 3.6)

CvI door middel van een volledig ingevuld aanmeldingsformulier en de daarbij behorende gegevens en verklaringen. Als de CvI een negatieve beslissing neemt over de toelaatbaarheid van de leerling tot speciale onderwijszorg, kunnen de ouders bezwaar aantekenen tegen de beslissing. Op grond van een positieve beslissing van de CvI kunnen de ouders kiezen voor zorg in het speciaal onderwijs of voor zorg in het reguliere onderwijs via een leerlinggebonden budget. Bij de plaatsing in het speciaal of het gewone onderwijs dient in overeenstemming met de ouders een handelingsplan te worden opgesteld voor het onderwijs aan de betreffende leerling.

1.3 Probleemstelling

Binnen de Regeling LGF hebben de ouders een belangrijke stem in het onderwijs van hun kind. Goed geïnformeerd zijn over de procedure en de onderwijsmogelijkheden is van groot belang voor de positie van ouders.

1.3.1 Indicatieprocedure

De resultaten van onderzoek in de eerste uitvoeringsperiode van de nieuwe regeling wezen erop dat niet alle ouders (en deskundigen) voldoende kennis over en inzicht in de indicatieprocedure hadden. Mede door verwarring over hetgeen van hen verwacht werd ervaren de ouders het verzorgen van de aanmelding als belastend (Vergeer et al, 2004). Inmiddels zijn stappen genomen om de problemen die individuele ouders ervaren rond de indicatiestelling te voorkomen, door uitbreiding van de taken van de onderwijsconsulenten en verbeteringen in de informatievoorziening aan ouders (TK 27728, nr. 76). De vraag naar de beschikbaarheid van informatie over de procedure en de ervaringen van ouders bij de indicatieprocedure is daarom onderdeel van dit onderzoek. Uit onderzoek van O'Connor, McConkey, & Hartop (2005) onder ouders van leerlingen die in Noord-Ierland een indicatieprocedure doorlopen hadden (onder de wetgeving van het Verenigd Koninkrijk) blijkt dat de meeste ouders tevreden waren over de indicatieprocedure. Zij vonden dat de procedure een juist beeld gaf van de problematiek en behoeften van hun kind. Bovendien waren zij tevreden over de gevolgen van de indicatieprocedure voor het onderwijs aan hun kind. Met name in de communicatie met professionals en in de toegankelijkheid van informatie rond de procedure

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

was volgens de ouders ruimte voor verbetering. O'Connor et al suggereren dat ondanks het feit dat er in de regelgeving veel aandacht is voor ouders, de procedures niet ontwikkeld zijn vanuit het perspectief van de ouders of met de behoeften van ouders en kinderen voor ogen.

Ondanks het feit dat in het Verenigd Koninkrijk zeer veel informatie beschikbaar is voor ouders van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, en er een structuur is ontwikkeld waarbinnen ouders gemakkelijk toegang krijgen tot informatie en tot personen die kunnen ondersteunen, bleek uit het onderzoek van Bagley & Woods (1998) dat bijna niemand van de bevraagde ouders de informatiegidsen kenden die speciaal voor ouders beschikbaar zijn gesteld door het ministerie. De ouders vonden de toegang tot informatie van de overheid en van de Local Education Authority (LEA) over special educational needs (SEN), de beschikbaarheid van voorzieningen, en hun rechten als ouders beperkt beschikbaar was, niet gedetailleerd genoeg was, en onduidelijk was. Hoewel ouders met een hoger opleidingsniveau gemakkelijker toegang hadden tot informatie, voelden deze ouders zich net zo in het nadeel als de laag opgeleide ouders als het ging om hoe de school reageerde op hun wensen en voorkeuren.

1.3.2 Schoolkeuze

Ouders hebben een belangrijke stem bij de schoolkeuze van hun kind met beperkingen. Een belangrijke beslissing daarbij is de vraag of er voor speciaal onderwijs gekozen wordt of voor regulier onderwijs met een leerlinggebonden budget. De Groot (1996) wijst er in dit verband op dat een goede belangenbehartiging van het (gehandicapte) kind vereist dat afgewogen wordt waarmee het belang van het betrokken kind het meest gediend wordt: speciaal of regulier onderwijs. Ouders moeten daarvoor niet alleen weten wat de schoolsoorten in het algemeen te bieden hebben, maar vooral ook welk type onderwijs voor hun kind met een specifieke beperking optimale leer- en ontwikkelingskansen biedt (Pijl, 2003). Scholen en ouders blijken verschillende perspectieven te hebben op de plaatsing van leerlingen met beperkingen binnen het reguliere onderwijs. In een groep van 115 scholen die een leerling met beperkingen geplaatst hebben, blijkt de helft van de scholen te vinden dat de geplaatste leerling vermoedelijk beter af is in het speciaal onderwijs (Koster et al, 2004). Een verantwoorde beslissing voor een van beide schoolsoorten op grond van een afweging van verschillende argumenten is zowel voor professionals als voor ouders moeilijk. Lang niet alle ouders vinden dat zij

voldoende informatie hebben om te kunnen beoordelen wat de mogelijkheden van speciaal en regulier onderwijs voor hun kind zijn (Vergeer et al, 2004).

Bij de keuze van een school blijken ouders van leerlingen met beperkingen vooral de speciale onderwijsbehoeften van hun kind centraal te stellen. Deze groep ouders bleek bij de keuze van een school factoren die betrekking hebben op intrinsiek-persoonlijke en sociale aspecten veel belangrijker te vinden dan de leerprestaties. Scholen legden sterk de nadruk op leerprestaties, terwijl ouders van SEN-leerlingen de sociale omgeving en de zorg en steun voor hun kind veel belangrijker vonden. Overigens heeft deze nadruk op prestaties ook gevolgen voor de bereidheid van scholen SEN-leerlingen toe te laten, scholen zijn bezorgd voor de invloed hiervan op het gemiddelde prestatieniveau en daarmee op de plaats van de school op de ranglijsten (Bagley & Woods 1998).

Het behoort tot de wettelijke taken van de REC's de ouders te ondersteunen bij het zoeken naar een school indien de toelaatbaarheidsbeslissing door de CvI is afgegeven. Uit onderzoek blijkt dat slechts weinig ouders gebruik maken van deze mogelijkheid (Vergeer et al, 2004). Als ouders problemen ervaren met plaatsing van hun kind kunnen zij zich ook tot de onderwijsconsulenten wenden. Hoewel er een duidelijke toename is in het aantal verzoeken aan de onderwijsconsulenten, is het absolute aantal nog gering. Het feit dat betrekkelijk weinig ouders gebruik maken van de ondersteuningsmogelijkheden roept de vraag op of deze mogelijkheden wel voldoende bekend zijn bij ouders. In eerder onderzoek naar knelpunten bij de onderwijsdeelname van gehandicapte leerlingen bleek de informatievoorziening zowel een belangrijk knelpunt als een veel gesuggereerde oplossingsrichting (Heeringa et al, 2003).

Een school voor regulier onderwijs kan een leerling alleen beargumenteerd afwijzen. Uit eerder onderzoek bleek dat een aantal ouders die over een positieve indicatie beschikten en bewust kozen voor regulier onderwijs, te maken had gehad met een weigering. Waarschijnlijk moet onderscheid gemaakt worden tussen formele en informele weigeringen. Als ouders niet aandringen bijvoorbeeld wanneer zij de indruk krijgen dat hun kind niet welkom is, is er geen sprake van een formeel verzoek om plaatsing door ouders en dus ook niet van een formele weigering. Informatie hierover is noodzakelijk om te kunnen bepalen in hoeverre ou-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

ders gebruik kunnen maken van hun recht op een vrije keuze van onderwijssoort. Daarom is het van belang in kaart te brengen hoe de weigeringen van scholen verlopen. Weinig ouders blijken in beroep te gaan tegen de weigering van scholen voor regulier onderwijs leerlingen met een LGF-budget te plaatsen. Ook hier is het de vraag op welke gronden dit gebeurt: zijn ouders niet op de hoogte van de mogelijkheid of achten zij het niet zinvol een procedure te beginnen als het kind toch niet gewenst is op de school (zie ook Koster et al, 2004)?

1.3.3 Onderwijs

Omdat het handelingsplan voor de ouders de functie heeft met de school te communiceren over doelen, aanpakken en effecten van het onderwijs aan hun kind is de betrokkenheid van ouders van groot belang (Koster et al, 2004). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de ouders slechts in beperkte mate betrokken zijn bij het opstellen van het handelingsplan (Koster et al, 2004; Vergeer et al, 2004). In de gevallen waarin een handelingsplan is opgesteld, zegt ongeveer 80 procent van de ouders daarbij betrokken te zijn geweest, maar voor een kwart van de ouders was dat slechts in geringe mate het geval. De meeste ouders waren echter wel tevreden over de mogelijkheid die zij hadden om bij te dragen aan het handelingsplan (Vergeer et al, 2004). Fylling & Sandvin (1999) rapporteren op grond van hun onderzoek dat de meeste onvrede van ouders van leerlingen met beperkingen voortkomt uit gebrek aan informatie, het niveau van het onderwijs aan het kind, en het gevoel dat er niet geluisterd wordt of dat ouders zich niet serieus genomen voelen. Ook blijken ouders nauwelijks betrokken te zijn geweest bij het schrijven van het handelingsplan. Leraren blijken het voldoende te vinden de ouders het reeds geschreven handelingsplan voor te leggen en hun oordeel te vragen voordat beslissingen genomen worden.

Moses & Croll (1987) onderzochten in dit verband de opvattingen van leerkrachten over betrokkenheid van ouders. Hun onderzoek maakt duidelijk dat leraren ouders van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften wel willen ontmoeten, maar niet actief contact zoeken. Leraren zijn tevreden met een beperkte mate van contact. Overigens bleek uit dit onderzoek dat ouders en leerkrachten de visie delen dat er een duidelijke scheidslijn is tussen de verantwoordelijkheden van de leerkracht voor school en die van de ouders voor thuis.

1.3.4 De rol van ouders

In de literatuur worden tal van redenen genoemd voor grotere betrokkenheid van ouders. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat ouders het meest deskundig zijn ten aanzien van de beperkingen van hun kind. In de literatuur worden de volgende assumpties genoemd als grondslag voor ouderlijke betrokkenheid bij het onderwijs (Wolfendale, besproken door Jones en Swain, 2001): ouders zijn de experts als het gaat om hun eigen kind; kinderen profiteren van samenwerking tussen school en thuis; vaardigheden en kennis van ouders kunnen gebruikt worden naast die van de leerkrachten; en leerkrachten voelen zich moreel en praktisch gesteund door samenwerking met ouders.

In de houding die ouders ten aanzien van onderwijs aannemen kunnen drie rollen onderscheiden worden, namelijk ouders als constituent, als cliënt en als consument. Het overheidsbeleid dat gericht is op versterking van de positie van ouders past volgens Vogels (2002) in de visie van ouders als constituent. Deze rol verwijst naar een actieve invloed van ouders op onderwijs, bijvoorbeeld door participatie in besturen. De rol van ouders als cliënt sluit aan bij de wens van de overheid scholen te zien als professionele organisaties. Deskundigen zijn in deze visie professionals aan wie eisen gesteld kunnen worden en ook de instelling van het klachtrecht voor ouders kan gezien worden als een benadering van ouders in de rol van cliënt. Bij het benaderen van ouders als consument wordt geredeneerd in termen van vraag en aanbod. Scholen concurreren in deze visie op de markt van het onderwijs.

Uit het literatuuroverzicht van Norwich et al (2005) blijkt dat 'partnerships' in de praktijk vooral problemen opleveren op het niveau van de scholen. Scholen zouden onvoldoende aandacht besteden aan 'parent partnership' en reguliere scholen ontplooiën onvoldoende initiatieven gericht op ouders en leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Scholen verschillen sterk in de mate waarin zij informatie geven over hun visie op speciale onderwijsbehoeften, over het beleid ten aanzien van ouders, in hun houding ten aanzien van individuele SEN-leerlingen, de openheid waarmee zij de ouders informeren over de ontwikkeling van hun kind, en in de bereidheid mee te denken over de problemen van ouders thuis.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Op grond van interviews met leerkrachten onderscheiden Fyelling & Sandvin (1999) twee rollen waarmee de relatie tussen ouders en school beschreven kan worden. De eerste rol is die van ouders als 'implementers'. Dit betekent dat ouders de verantwoordelijkheid krijgen voor het uitvoeren van doelen en maatregelen die door de school worden vastgelegd, zonder dat zij zelf veel invloed kunnen hebben op de wijze waarop dingen gebeuren. Hiermee wordt bijvoorbeeld bedoeld dat ouders in opdracht van de leerkracht thuis schoolwerk maken met het kind. De andere rol is die van 'client'. Deze rol krijgen ouders toebedeeld als de leerkracht de ouder als deel van het probleem van het kind ziet. In beide gevallen worden ouders in een ondergeschikte en machteloze relatie geplaatst. Deze onevenwichtige positie wordt volgens Fyelling & Sandvin veroorzaakt door de sociaal bepaalde machtsrelatie tussen leken en professionals, en door stigma's rond kinderen met speciale onderwijsbehoeften, waardoor ouders hun krachten niet bundelen. De machtsongelijkheid tussen ouders en school vormt volgens Fyelling & Sandvin een belemmering voor 'partnership'.

Moses & Croll (1987) signaleren op basis van onderzoek van Sandow & Stafford (1986) dat zowel ouders zelf als de professionals 'partnership' belemmeren. Professionals vinden het soms lastig 'partnership' te verenigen met hun werkpraktijk. Ouders willen wel tot op zekere hoogte geconsulteerd worden bij de beslissingen rond hun kind, maar streven niet echt 'partnership' na. Zij hebben tamelijk conventionele opvattingen over geëigende rollen voor ouders en professionals en willen dat de professionals het best mogelijke onderwijs kiezen voor hun kind zonder daar de ouders intensief bij te betrekken.

Brantlinger (1991) wijst in navolging van Wood (1988) en Simpson (1988) op de onbedoelde neveneffecten van ondersteuning van gezinnen. Door ondersteuning zouden gezinnen juist 'disempowered' kunnen worden en in passieve rollen kunnen belanden. Ook schatten professionals de behoefte aan steun bij ouders als groter in dan de ouders zelf. Ouders lijken het oordeel van professionals als legitiem te beschouwen en nemen aan dat de professionals de beste keuze voor een kind kunnen maken. Ouders zouden volgens Brantlinger zelf moeten kunnen beslissen hoe betrokken zij willen zijn bij het onderwijs aan hun kind. Wel moet duidelijk zijn of de ouders echt niet willen of door onzekerheid of machteloosheid een passieve rol aannemen (Brantlinger, 1987).

1.3.5 Literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

Voorafgaand aan de formulering van het LGF-beleid hebben Pijl & de Kam (1996) geïnventariseerd op welke wijze de speciale onderwijszorg gefinancierd wordt in andere landen. In verschillende landen met een vergelijkbaar onderwijs- en financieringssysteem (leerlinggebonden budget) en een wettelijk vastgelegde keuzevrijheid tussen speciaal en regulier onderwijs blijkt dat de keuzevrijheid op het niveau van wetgeving op het uitvoeringsniveau ingeperkt kan worden. Scholen kunnen namelijk leerlingen weigeren als aannemelijk gemaakt kan worden dat er geen adequaat onderwijsaanbod is voor de leerling (Pijl & Dyson, 1998). Inventarisatie van de literatuur en bronnen uit andere landen kan informatie opleveren over mogelijkheden en problemen bij betrokkenheid van ouders van leerlingen met beperkingen.

1.4 Onderzoeksvragen

Op grond van het bovenstaande zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd.

- 1 Welke positie nemen ouders in bij de indicatieprocedure voor speciale onderwijszorg? Welke informatie en ondersteuning hebben zij bij de schoolkeuze, en hoe maken zij hun keuzen? Welke rol spelen zij bij de handelingsplannen? Welke problemen ervaren ouders bij de onderwijskeuze en maken zij daarbij gebruik van de ondersteunings- (onderwijsconsulenten) en beroepsmogelijkheden (ACTB)? Zijn er verschillen tussen groepen ouders, wat betreft REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort?
- 2 Welke factoren zijn in andere landen van belang gebleken bij betrokkenheid van ouders van leerlingen met beperkingen?

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

2 Methode

Het onderzoek bestaat uit verschillende delen. Er is een telefonisch interview afgenomen onder een representatieve groep ouders die recent een indicatiebeslissing ontvangen hebben. Met een deel van deze ouders zijn verdiepende interviews gehouden. Ook zijn gegevens geanalyseerd van de ouders die ondersteuning gevraagd hebben bij de onderwijsconsulenten of advies gevraagd hebben bij de ACTB in verband met problemen bij de plaatsing van hun kind of de besteding van het LGF-budget. Verder heeft ook literatuur- en bronnenonderzoek plaatsgevonden naar factoren die een rol spelen bij betrokkenheid van ouders.

2.1 Ervaringen van ouders: enquête

2.1.1 Onderzoeksgroep

De CvI's van alle 36 REC's is gevraagd uitnodigingen tot deelname aan het onderzoek door te zenden aan de ouders. Ouders die wilden deelnemen konden een antwoordformulier inzenden met de gegevens die nodig waren om de ouders rechtstreeks te kunnen benaderen.⁴ Het aantal uitnodigingsbrieven dat elke CvI verzond werd afgestemd op de omvang van de betreffende REC's, dat wil zeggen het aantal leerlingen per REC dat een school voor speciaal onderwijs of speciaal voortgezet onderwijs bezocht, of ambulant begeleiding kreeg vanuit een school voor speciaal onderwijs binnen het betreffende REC. De CvI's is gevraagd de uitnodigingen te verspreiden onder de ouders die een indicatiebeslissing ontvangen hebben naar aanleiding van de vergaderingen in de periode tussen 1 augustus en 1 december 2005.

⁴ Om vermenging van belangen te voorkomen zijn de uitnodigingen weliswaar verspreid door de CvI, maar de uitnodigingsbrieven werden aangeleverd in gefrankeerde enveloppen van het onderzoeksinstituut.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Respons per REC-cluster

Met ouders van 28 REC's zijn interviews gehouden. In tabel 2.1 staat per cluster vermeld van hoeveel REC's ouders geparticipeerd hebben.

Tabel 2.1 Participatie binnen de REC-clusters

REC-cluster	Aantal functionerende REC's per cluster		Geparticipeerd		Niet geparticipeerd	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
2	4	11.1%	3	10.7%	1	12.5%
3	17	47.2%	13	46.4%	4	50%
4	14	38.9%	11	39.3%	3	37.5%
Clusteroverstijgend	1	2.8%	1	3.6%	0	-
Totaal	36	100%	28	100%	8	100%

De verdeling van de REC's over de verschillende clusters blijkt bij de participerende REC's ongeveer gelijk aan die van de verdeling van het aantal functionerende REC's.

Respons op ouderniveau

Er zijn 790 benaderingsbrieven verspreid, met het oog op mogelijke uitval op het niveau van de ouders. Van de 354 ouders die het antwoordformulier tijdig instuurden (3 antwoordformulieren werden ingestuurd na afronding van de dataverzameling) gaven er 98 aan niet bereid te zijn tot deelname. Vierentwintig ouders gaven hiervoor geen reden. De ouders die wel een reden gaven om niet deel te nemen aan het onderzoek noemden persoonlijke omstandigheden of tijdgebrek, onvoldoende kennis van de indicatieprocedure om de vragen te kunnen beantwoorden, of zij gaven als reden dat zij ontevreden waren over de regeling (6) of juist tevreden (3). De ouders die zich bereid verklaard hadden zijn gebeld voor een telefonisch interview. Uiteindelijk zijn 211 interviews gerealiseerd.

Door steekproefuitval zowel tijdens de werving als tijdens de dataverzameling kan selectieve respons optreden. Controle op de representativiteit van de steekproef heeft plaatsgevonden door vergelijking van de verdeling van de onder-

zoeksgroep met die in de populatie in het schooljaar 2005/2006 (LCTI, 2006), over de drie REC-clusters (zie tabel 2.2)

Tabel 2.2 Verdeling over REC-clusters voor de onderzoeksgroep en de populatie (de twee respondenten van het clusteroverstijgende REC zijn ingedeeld bij het type cluster dat overeenkomt met hun type beperking)

REC-cluster	Onderzoeksgroep		Populatie
	Aantal	Percentage	Percentage
2	28	13	18
3	109	52	44
4	74	35	38
Totaal	211	100	100

De verdeling van de participerende ouders blijkt in grote lijnen overeen te komen met die in de populatie. Het percentage leerlingen uit cluster 3 is iets groter, in cluster 2 iets kleiner dan in de steekproef.

Uit de gegevens van de Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (LCTI) blijkt ook dat ongeveer de helft van de nieuwe aanmeldingen leerlingen uit cluster 4 betreft. Bij de herindicaties heeft iets meer dan een kwart betrekking op cluster 4. In tabel 2.3 worden de gegevens voor de steekproef vergeleken met die van de populatie over het schooljaar 2005/2006 (LCTI, 2006).

Tabel 2.3 Verdeling over REC-clusters voor eerste indicaties en herindicaties voor de onderzoeksgroep en de populatie (de twee respondenten van het clusteroverstijgende REC zijn ingedeeld bij het type cluster dat overeenkomt met hun type beperking)

	Steekproef		Populatie	
	Eerste aanmelding	Herindicatie	Eerste aanmelding	Herindicatie
Cluster 2	14.1%	11.4%	19%	18%
Cluster 3	47.2%	66.7%	32%	54%
Cluster 4	38.7%	22.2%	49%	28%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Vergelijking van de gegevens laat zien dat in de steekproef de oververtegenwoordiging van leerlingen uit cluster 4 bij de eerste aanmeldingen minder uitgesproken is dan die in de populatie, maar in grote lijnen komen de verdelingen wel overeen.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tenslotte kunnen de gegevens in de steekproef nog vergeleken worden met die in de populatie voor het aantal positieve beschikkingen (zie tabel 2.4). Hiermee wordt duidelijk in hoeverre deelname aan het onderzoek verschilt voor ouders met een positieve of een negatieve beschikking. De percentages in de steekproef blijken in grote lijnen in overeenstemming met die van de populatie.

Tabel 2.4 Percentage positieve beschikkingen per REC-cluster voor de onderzoeksgroep en de populatie (de twee respondenten van het cluster overstijgende REC zijn ingedeeld bij het type cluster dat overeenkomt met hun type beperking)

	Percentage positieve beschikkingen	
	Steekproef	Populatie
Cluster 2	96%	93%
Cluster 3	97%	98%
Cluster 4	96%	98%

Van andere kenmerken als opleidingsniveau, etniciteit en woonplaats zijn geen gegevens voor de LGF-populatie bekend, zodat er voor deze kenmerken geen controle van de representativiteit van de steekproef kan plaatsvinden.

Kenmerken van de respondenten

In de onderzoeksgroep blijken alle opleidingsniveaus vertegenwoordigd te zijn. Van de respondenten heeft ongeveer de helft een MBO-, HAVO- of VWO-opleiding, bijna een kwart een lagere opleiding, en ruim 30% heeft een HBO- of WO-opleiding. Bij de partners is zowel de groep met een laag als de groep met een hoog opleidingsniveau iets groter dan bij de respondenten zelf.

Tabel 2.5 Opleidingsniveau van de respondenten en hun eventuele partner

	Respondent		Partner	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Lager onderwijs, lager beroepsonderwijs, algemeen vormend onderwijs	47	22,5%	53	27,5%
Middelbaar beroepsonderwijs, hoger algemeen vormend onderwijs, voorbereidend wetenschappelijk onderwijs	98	46,9%	70	36,3%
Hoger beroepsonderwijs, universitair onderwijs	64	30,6%	70	36,3%
Totaal	209	100%	193	100%

In tabel 2.6 staat het geboorteland van de respondenten en hun eventuele partner vermeld. Bijna 5% van de respondenten is buiten Nederland geboren, voor de partners is dat bij rond 8% het geval.

Tabel 2.6 Geboorteland van de respondenten en hun eventuele partner

	Respondent		Partner	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Nederland	201	95.3%	180	91.8%
Suriname	3	1.4%	2	1.0%
Nederlandse Antillen	1	.5%	1	.5%
Turkije	1	.5%	2	1.0%
Marokko	2	.9%	3	1.5%
Overig	3	1.4%	7	3.6%
Totaal	211	100%	196	100%

De meeste gezinnen wonen in een grote, middelgrote of kleine stad, of in een dorp (zie tabel 2.7). Ruim 8% woont in een landelijk gebied.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tabel 2.7 Woonplaats van de respondenten

	Aantal	Percentage
Grote stad	34	16.1%
Middelgrote of kleine stad	66	31.3%
Dorp	93	44.1%
Landelijk gebied	18	8.5%
Totaal	211	100%

2.1.2 Instrumenten

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een aangepaste versie van het instrument dat in het onderzoek van Vergeer et al (2004) gebruikt is. Het was voor het huidige onderzoek minder noodzakelijk alle elementen in detail te bevragen. Daarnaast zijn vragen toegevoegd om specifieke informatie te krijgen over aspecten rond schoolkeuze, rolopvattingen en tevredenheid van ouders. Er is gebruik gemaakt van gesloten vragen, maar de respondenten kregen voldoende mogelijkheden hun antwoorden toe te lichten als daar aanleiding toe was.

De volgende onderwerpen zijn aan de orde gesteld:

- Aanmelding en indicatiestelling (plaats van aanmelding, verstrekte informatie rond aanmelding, tevredenheid over indicatieprocedure);
- Keuze van onderwijssoort (speciaal of regulier; ondersteuning; toereikendheid van de informatie);
- Schoolkeuzemotieven (in principe en in de praktijk; in het algemeen en specifiek voor de leerling met beperkingen);
- Vrijheid van keuze (belemmerende factoren, weigeringen);
- Attitude ten aanzien van rollen van ouders in het onderwijs (houding die ouders tegenover het onderwijs innemen);
- Oordelen over het onderwijs en over de mogelijkheden invloed uit te oefenen op het onderwijs;
- Oordelen over de eigen deskundigheid van de ouders en de mate waarin deze serieus genomen werd in de procedure en in het onderwijs.

In het volgende worden de vragen besproken die nieuw zijn toegevoegd aan de aanvankelijke vragenlijst.

Drie schalen zijn ontleend aan het onderzoek 'Kwaliteit van het funderend onderwijs: de visie van ouders' (KFO-onderzoek oktober 2000; Herweijer & Vogels, 2004):

- Schoolkeuze: overwegingen die een rol kunnen spelen bij het kiezen van een basisschool (21 items);
- Belemmeringen waardoor de school van eerste voorkeur niet gekozen kon worden (11 items);
- Oordeel over de huidige school (7 items);

Een schaal is afkomstig uit het onderzoek van Vogels (2002):

- De rol van ouders in het basisonderwijs (6 items).

Een aantal vragen rond de indicatiestelling en schoolkeuze is (ten dele) ontleend aan de vragenlijst 'Ouders over de rugzak', die in een onderzoek naar de eerste ervaringen met de Regeling LGF gebruikt is (Walraven & Andriessen, 2004). Het betreft de volgende vragen:

- Tevredenheid over stappen of onderdelen bij de indicatiestelling
- Redenen die een rol kunnen spelen bij het kiezen voor gewoon onderwijs voor een leerling met beperkingen
- Redenen die scholen voor gewoon onderwijs noemen om een kind met beperkingen niet te plaatsen of om plaatsing niet te overwegen.

2.1.3 Dataverzameling

De gegevens voor de survey zijn verzameld in telefonische interviews. Er is telefonisch contact opgenomen met de respondenten om een afspraak te maken voor het interview op een geschikt moment. De meeste interviews namen tussen 45 en 60 minuten in beslag, in een enkel geval was dat niet voldoende. In de incidentele gevallen dat de duur van het interview bezwaarlijk was voor respondenten, is het interview op een later tijdstip voortgezet. De interviews zijn afgenomen door een van de onderzoekers en twee onderzoeksassistenten.

De dataverzameling heeft plaatsgevonden in de periode die liep van medio juni tot begin oktober 2006.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

2.1.4 Gegevens ACTB

De vraag naar gegevens over de bemiddeling door onderwijsconsulenten en ACTB (achtergrondgegevens, het proces en het resultaat van de bemiddeling) zijn verzameld op grond van het jaarverslag 2005/2006 van de ACTB. Tevens is nagegaan voor welk percentage leerlingen de onderwijsconsulenten of de ACTB ingeschakeld wordt.

2.2 Ervaringen van ouders: verdiepende studie

2.2.1 Onderzoeksgroep

Aan het eind van het telefonische interview is alle ouders de vraag gesteld of zij bereid waren tot medewerking aan een aanvullende dieptestudie. Tweeëntachtig procent van de ouders bleek hiertoe bereid. Helaas waren in deze groep geen ouders vertegenwoordigd die buiten Nederland geboren waren, en er waren ook geen ouders die ervaring hadden met onderwijsconsulenten of de ACTB. Uit de groep ouders die bereid was tot een aanvullend interview zijn aselekt 50 ouders geselecteerd. Met één gezin bleek het niet mogelijk een afspraak te maken binnen de periode die voor de interviews beschikbaar was, zodat uiteindelijk 49 interviews gerealiseerd zijn. Acht indicaties behoorden tot REC-cluster 2, 20 tot REC-cluster 3, en 21 tot REC-cluster 4. Het opleidingsniveau was bij 25% van de geïnterviewden in de dieptestudie HBO of WO, bij 52% MBO, HAVO of VWO, en bij 23% LBO of algemeen vormend onderwijs (VMBO-t). Ruim de helft van de gezinnen (53%) woonde in een landelijk gebied of een dorp, ruim 30% in een kleine of middelgrote stad en 16% in een grote stad.

2.2.2 Instrumenten

Er is gebruik gemaakt van een interviewleidraad, waarbij ouders in eigen woorden hun ervaringen konden vertellen rond de geselecteerde thema's. In de verdiepende studie is vooral naar achtergronden gevraagd, waarbij de eigen inbreng en de ruimte die er was voor de eigen deskundigheid van de ouders centraal stond. De volgende thema's zijn in de vorm van open vragen aan de orde gesteld.

-Indicatiestelling (hoe coöperatief was de school, waren de ouders het eens waren met de aanvraag, werd er druk ervaren mee te werken aan de aanvraag);

-Afwegingen bij het kiezen van een school (argumenten vóór en tegen speciaal

onderwijs en vóór en tegen gewoon onderwijs (met Rugzak); mate waarin ideeën van de ouders over schoolsoort (speciaal of gewoon onderwijs) serieus genomen werden);

-Proces van schoolkeuze (ervaringen bij het bezoeken van andere scholen rond de indicatiestelling;

-Ervaringen met het onderwijs (kennis van omvang van de beschikbare middelen; extra begeleiding of zorg op basis van de indicatie);

-Gewenste rol van de ouder in het onderwijs van een kind met een beperking;

-Betrokkenheid bij het vormgeven aan het onderwijs (waarbij het begrip breder opgevat is dan alleen het vaststellen van een handlingsplan);

-Inschatting ouder van eigen deskundigheid in het contact met school over het onderwijs;

-Toereikendheid van de geboden ondersteuning die het kind krijgt bij het onderwijs;

-Tevredenheid over het onderwijs van het kind ;

-Mogelijke positieve of negatieve neveneffecten van de indicatie;

-Belang dat gehecht wordt aan invloed op verschillende elementen van de procedure en het onderwijs.

2.2.3 Dataverzameling

Afhankelijk van de voorkeur van de ouders zijn de verdiepende interviews bij de ouders thuis afgenomen of in de vorm van een telefonisch interview. In totaal zijn 20 interviews thuis gehouden en 29 telefonisch. De dataverzameling vond plaats in de maand november 2006.

2.3 Literatuurstudie mogelijkheden en problemen met betrokkenheid

Nagegaan wordt welke mogelijkheden en problemen in de internationale literatuur genoemd worden rond betrokkenheid van ouders. Hierbij wordt niet alleen gebruik gemaakt van wetenschappelijke onderzoeksliteratuur, maar ook van sociaal-wetenschappelijke databanken, websites van ministeries, en belangenorganisaties van ouders.

2.4 Analyse

De gegevens uit de enquête zijn geanalyseerd met beschrijvende technieken. Voor de analyse van de verschillen naar REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort is gebruik gemaakt van variantieanalyses. Omdat uit voorbereidende analyses bleek dat er nauwelijks verschillen waren tussen basis- en voortgezet onderwijs worden de gegevens gerapporteerd voor de hele groep. De verdiepende interviews zijn uitgewerkt in interviewverslagen en op kwalitatieve wijze verwerkt.

3 Resultaten: enquête onder ouders

In dit hoofdstuk worden de resultaten gerapporteerd van de enquête onder ouders. In totaal zijn met 211 ouders telefonische interviews gehouden. In het volgende worden eerst kenmerken van de leerlingen en hun onderwijs besproken. Daarna wordt achtereenvolgens ingegaan op de indicatieprocedure, de keuze van het onderwijs, de ervaringen in het onderwijs en de eigen deskundigheid van ouders. Tenslotte worden de resultaten van de inzet van de onderwijsconsulenten en de ACTB weergegeven.

3.1 Kenmerken leerlingen en hun onderwijs

De leeftijd van de kinderen liep uiteen van (bijna) vier tot 19 jaar.

Uit tabel 3.1 blijkt dat psychiatrische en gedragsproblematiek bij een groot deel van de indicaties een rol speelt, gevolgd door verstandelijke en lichamelijke beperkingen. Onder 'andere problematiek' noemen ouders veelal hersenbeschadigingen of problemen die het gevolg zijn van eerder doorgemaakte ziekten.

Tabel 3.1 Type beperking waarvoor de indicatie is aangevraagd (meer antwoorden mogelijk)

Type beperking	Aantal	Percentage
Doofheid of slechthorendheid	5	2.5%
Ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden	21	10.4%
Verstandelijke handicap/zeer moeilijk lerend (excl. Down)	41	20.3%
Syndroom van Down	6	3.0%
Langdurige ziekte	21	10.4%
Lichamelijke beperking	41	20.3%
Autisme spectrum stoornis (inclusief PDD-NOS etc.)	55	27.2%
Psychiatrische problemen en/of ernstige gedragsproblemen	45	22.3%
Andere problematiek	22	10.9%

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Zesentwintig kinderen waren niet schoolgaand op het moment van de indicatiestelling. De meest voorkomende redenen hiervoor waren dat het kind nog niet leerplichtig was op het moment van de indicatieaanvraag (15 maal), het kind tijdelijk niet naar school ging (7 maal), of dat de aanvraag gedaan werd terwijl het kind in een instelling verbleef of in een voorziening voor dagopvang (4 maal). Kinderen die tijdelijk niet naar school gingen waren meestal wat ouder, slechts een leerling was zes jaar oud, de overige leerlingen waren tussen elf en zestien jaar oud.

Van de leerlingen in het basisonderwijs is na de indicatie 62% op dezelfde school gebleven, 38% is dus naar een andere school gegaan of voor het eerst naar school gegaan. Voor het voortgezet onderwijs waren deze percentages vrijwel gelijk. Ook waren er geen verschillen tussen leerlingen die op het moment van de indicatiestelling speciaal of gewoon onderwijs volgden. Van de kinderen in de basisschoolleeftijd die naar een andere school gingen na de indicatiestelling, ging het merendeel (ruim 60%) naar het speciaal onderwijs, voor leerlingen in het voortgezet onderwijs was dit voor ongeveer 55% het geval. Zowel in het voortgezet onderwijs als in het basisonderwijs werd ongeveer 15% van de LGF-budgetten gebruikt voor leerlingen in de Weer Samen Naar School-doelgroep (WSNS; speciaal basisonderwijs of leerwegondersteunend onderwijs/praktijkonderwijs).

De indicatieaanvraag was in 79% van de aanvragen een eerste indicatie, dus in 21% ging het om een herindicatie. In 92% van de gevallen was de beslissing van de CvI positief, bijna 7% kreeg in eerste instantie een negatieve beslissing (ruim 1% van de ouders had nog geen beslissing ontvangen, hoewel de CvI's gevraagd was verzoeken om deelname aan het onderzoek te verspreiden onder ouders die een beschikking ontvangen hadden). Veertien ouders hebben dus een negatieve beschikking ontvangen na hun indicatieverzoek. Van deze groep ouders wist slechts één ouder *niet* dat er bezwaar aangetekend kon worden tegen de beslissing van de CvI. In de totale groep ouders was een kleiner aantal op de hoogte van deze mogelijkheid: 71% van de ouders was op de hoogte van de mogelijkheid. Als informatiebronnen over de mogelijkheid bezwaar aan te tekenen noemen de ouders voornamelijk het REC, de school voor speciaal onderwijs, de website Ouders en Rugzak en het Meld- en Adviespunt LGF. De ouders die een negatieve beschikking ontvangen hebben, noemen naast het REC en de school voor speciaal

onderwijs vooral de brief die de CvI bij de negatieve beschikking meestuurde. Ook de ambulant begeleider, de kinderarts en het revalidatiecentrum geven informatie over de bezwaarmogelijkheid aan de ouders met een negatieve beschikking. Zeven van de veertien ouders hebben geen bezwaar gemaakt tegen de beschikking. Als reden hiervoor noemden deze ouders dat bezwaar geen zin had, omdat hun kind niet bleek te voldoen aan de criteria of dat de school bij nader inzien een LGF-budget niet meer nodig vond. Van de zeven ouders die wel bezwaar maakten zijn er vijf ondersteund bij het indienen van het bezwaar, door het REC, de school of behandelaars van het kind. Hoe het bezwaar ingediend werd, verschilde per leerling: schriftelijk indienen van aanvullende informatie, mondelinge toelichting bij de CvI, of het is geregeld door de instelling die de ouders begeleid hadden bij de aanvraag. In zes van de zeven gevallen werd de aanvraag alsnog toegekend. De ouder van de leerling die ook na de bezwaarprocedure een negatieve beschikking kreeg is hiertegen niet in beroep gegaan.

3.2 Indicatieprocedure

Niet alle ouders waren op de hoogte van het feit dat er hulp, ondersteuning en begeleiding mogelijk was bij de indicatieprocedure (28%). Uiteindelijk heeft driekwart van de ouders toch hulp gekregen. Vooral het REC, de school voor speciaal onderwijs en de gewone school worden hierbij genoemd. Een minderheid van de ouders heeft hulp gehad van MEE, een enkeling van het Meld- en Adviespunt LGF. Deskundigen en behandelende instellingen zijn een belangrijke bron van ondersteuning bij de aanvraag: veel ouders noemen een revalidatiecentrum, het audiologisch instituut, een epilepsiecentrum, het ziekenhuis, de psycholoog of de psychiater, of een schoolbegeleidingsdienst. De vraag of men tevreden is over de hulp, ondersteuning en begeleiding bij de indicatieprocedure wordt door 125 ouders positief beantwoord. Nogal wat ouders zeggen hierbij dat zij tevreden zijn, omdat een school of instelling alles geregeld heeft. Vierentwintig ouders zeggen niet tevreden te zijn over de hulp bij de aanvraag. Daarbij wijzen de meeste ouders op het ontbreken van hulp of de vertraging die in hun ogen optrad door gebrek aan kennis bij de instellingen die hulp boden.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

In tabel 3.2 is aangegeven hoe de ouders wisten waar zij hun kind konden aanmelden voor de indicatieprocedure.

Tabel 3.2 Manier waarop ouders weten waar zij hun kind kunnen aanmelden voor de indicatieprocedure (n=210; meer antwoorden mogelijk)

Informatiebron	Aantal	Percentage
School voor speciaal onderwijs (REC-school)	66	31.4%
Gewone school	64	30.5%
Anders ¹	59	28.1%
Deskundigen, zoals een arts of een behandelaar	43	20.5%
REC	26	12.4%
MEE	9	4.3%
Website Ouders en Rugzak	8	3.8%
Meld- en Adviespunt LGF	1	0.5%

¹ Zie tekst voor mogelijkheden die ouders noemen

In de categorie 'anders' noemen ouders een (extra) categorie. De meest genoemde antwoorden daarbij zijn het eigen sociale netwerk (andere ouders, vrienden, mensen in de omgeving), internet of de media, ervaring met het aanvragen doordat er voor hetzelfde kind of voor andere kinderen in het gezin al eerder een aanvraag is ingediend, of door het werk van de ouder. Gemiddeld kregen ouders uit 1.3 (sd=.61) bronnen informatie.

In de volgende tabel staat vermeld waar ouders hun kind hebben aangemeld voor de indicatieprocedure.

Tabel 3.3 Plaats van aanmelding voor de indictieprocedure (n=210)

Plaats van aanmelding	Aantal	Percentage
Een centraal aanmeldpunt van het REC	114	54.3%
School voor speciaal onderwijs (REC-school)	45	21.4%
Anders ¹	32	15.2%
Een aanmeldpunt van het REC bij een school voor speciaal onderwijs	11	5.2%
Rechtstreeks bij de CvI	8	3.8%
Totaal	210	100%

¹ Zie tekst voor mogelijkheden die ouders noemen

Meer dan de helft van de ouders heeft het indicatieverzoek ingediend bij een centraal aanmeldpunt van het REC. Ook zijn er nogal wat aanmeldingen bij de school voor speciaal onderwijs. Slechts een minderheid van de aanmeldingen gebeurt bij een decentraal aanmeldpunt of rechtstreeks bij de CvI. In vrijwel alle gevallen waarin de ouders een andere mogelijkheid noemden wisten de ouders niet precies waar het kind aangemeld was, omdat de school alles geregeld had.

Voor de ondersteuning van de ouders werken veel REC's met contactpersonen. Dit kan ook een ouderbegeleider, trajectbegeleider, cliëntondersteuner, of intakefunctionaris zijn. Afhankelijk van hoe het toeleidingstraject georganiseerd is kunnen contactpersonen verbonden zijn aan de school, het REC of de CvI. Aan het begin van de procedure kreeg ruim 59% van de ouders de naam van een vaste contactpersoon.

Bij het aanvragen van de indicatie kunnen ouders op verschillende manieren geïnformeerd worden. De wijze waarop dit gebeurde staat in tabel 3.4.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tabel 3.4 Wijze waarop ouders geïnformeerd worden bij het aanvragen van de indicatie (n=206; meer antwoorden mogelijk)

Informatiebronnen	Aantal	Percentage
Een aanmeldingsformulier	171	83.0%
Een toelichting op het aanmeldingsformulier	107	51.9%
Informatie in een mondeling gesprek	80	38.8%
Andere schriftelijke informatie, zoals een folder of een begeleidende brief	73	35.4%
Informatie in een telefonisch contact	61	29.6%
Andere informatie ¹	37	18.0%

¹ Zie tekst voor mogelijkheden die ouders noemen

Het meest gebruikt wordt het aanmeldingsformulier, al dan niet in combinatie met de toelichting. Onder 'andere informatie' noemen ouders regelmatig de school of iemand van school, of voorlichtings- of informatieavonden op school. Een aantal ouders zegt ook dat er geen informatie gegeven is, omdat de school alles regelde. De meeste ouders kregen op verschillende manieren informatie over de aanvraag. Gemiddeld kregen ouders 2.5 soorten informatie (sd=1.18).

Een belangrijk element van de Regeling LGF is dat ouders na het toekennen van een indicatie keuzevrijheid hebben wat betreft het onderwijs aan hun kind. De ouders is gevraagd of zij toen zij de indicatie gingen aanvragen al wisten dat zij mochten kiezen of het kind naar het speciaal onderwijs zou gaan of met een Rugzak naar een gewone school. Bijna 80% van de ouders bleek hiervan al bij het begin van de indicatieprocedure op de hoogte, ruim 20% wist het niet. De ouders die het wisten, ontleenden deze kennis vooral aan het REC, en een aanzienlijk aantal ouders noemden ook andere bronnen (zie tabel 3.5).

Tabel 3.5 Informatiebron over keuzevrijheid onderwijs voor ouders die al bij de aanvraag wisten dat er keuzevrijheid was (n=166; meer antwoorden mogelijk)

Informatiebron	Aantal	Percentage
Andere informatiebron ¹	88	52.7%
REC	47	28.3%
School voor speciaal onderwijs (REC-school)	34	20.5%
Gewone school	31	18.7%
Folders en brochures van ouderverenigingen	9	4.3%
Website Ouders en Rugzak	8	4.8%
Meld- en Adviespunt LGF	1	0.5%

¹ Zie tekst voor informatiebronnen die ouders noemen

Gemiddeld weten ouders uit 1.3 (sd= 1.33) bronnen dat er keuzevrijheid is. Het REC of de scholen voor speciaal of gewoon onderwijs zijn belangrijke bronnen voor deze informatie. Meer dan de helft van de ouders noemt een informatiebron die niet bij de antwoordmogelijkheden was opgenomen. Vaak wordt die als extra mogelijkheid genoemd naast de andere categorieën. De categorie die de ouders het meest noemen als andere informatiebron is informatie van deskundigen of behandelaars, zoals artsen, psychologen, de kinderarts of het MKD. Andere ouders zijn via het werk bekend met de keuzevrijheid of omdat er al voor hetzelfde kind of voor andere kinderen in het gezin al eerder een aanvraag is ingediend.

Een aanzienlijke groep ouders (35) zegt dat zij al *voordat zij de beschikking kregen* moesten kiezen voor speciaal onderwijs of voor gewoon onderwijs met een Rugzak. In een toelichting op deze vraag geven tien ouders aan dat er eigenlijk geen sprake is geweest van een afweging van schoolsoort. Hiervoor worden verschillende redenen genoemd. Voor sommige ouders had de indicatieaanvraag continuering van de plaatsing op de huidige school als doel (“Hij zit op op een ZMLK-school en zit daar op zijn plaats”). Andere ouders hebben de indruk gekregen dat er geen discussie mogelijk was (“De school en Bureau Jeugdzorg hebben dit beslist”) of vonden zelf dat regulier onderwijs geen optie was voor hun kind (“Wat heb je te kiezen met een IQ onder de 60?”).

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Bijna 48% van de dossiers die nodig zijn voor de indicatiestelling wordt door meer personen of instellingen samengesteld. Het aantal personen of instellingen dat een bijdrage levert aan het samenstellen van het dossier loopt uiteen van een tot vier en is gemiddeld 1.6 (sd=.67). Ruim 69% van de ouders levert zelf een bijdrage aan het samenstellen van het dossier. In ongeveer een kwart van de gevallen draagt de school die het kind op dat moment bezoekt bij aan het samenstellen van het dossier (zie tabel 3.6). Het REC levert bij ruim 14% van de respondenten een bijdrage. Andere personen of instellingen die de ouders noemen zijn voornamelijk behandelaars en behandelende instellingen als de logopedist, de revalidatieinstelling, of het MKD.

Tabel 3.6 Personen die een bijdrage leveren aan het samenstellen van het aanmeldingsdossier (n=210; meer antwoorden mogelijk)

Personen die een bijdrage leveren	Aantal	Percentage
Ouders zelf	146	69.5%
Iemand van de gewone school die het kind op dat moment bezoekt	54	25.7%
Iemand van de school voor speciaal onderwijs die het kind op dat moment bezoekt	53	25.2%
Anderen ¹	48	22.9%
Iemand van het REC	30	14.3%

¹ Zie tekst voor andere personen die ouders noemen

Als laatste onderwerp van de vragen over de indicatieprocedure is de ouders gevraagd hoe tevreden zij zijn over het verloop van de verschillende stappen en onderdelen van de indicatiestelling (zie tabel 3.7). De gemiddelde scores voor alle aspecten liggen tussen de schaalpunten 3 en 4, dat wil zeggen dat de ouders gematigd tevreden zijn. Met uitzondering van de tijd die de beoordeling van het verzoek in beslag genomen heeft, oordelen de ouders gemiddeld iets positiever over de werkzaamheden die tot de verantwoordelijkheid van het CvI behoren dan over de stappen in het voortraject. De laagste scores zijn te vinden bij de tijd die de indicatiestelling in beslag genomen heeft. De score voor het tijdsbeslag van het voortraject is de laagste gemiddelde van alle onderdelen van de indicatieprocedure, en het gemiddelde voor als de tijd die de CvI nodig had om het ingediende dossier te beoordelen ligt maar weinig hoger.

Tabel 3.7 Tevredenheid van ouders over de verschillende onderdelen van de indicatieprocedure (vijfpuntsschaal: 1=heel ontevreden, 5=heel tevreden)

Onderdelen indicatieprocedure	n	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Wijze waarop de CvI de ouders in kennis heeft gesteld van de beslissing over de indicatieaanvraag	196	3.86	1.003
Wijze waarop de CvI het indicatieverzoek heeft behandeld	192	3.72	1.112
Duidelijkheid van de overwegingen bij de beslissing van de CvI	193	3.69	1.034
Informatie over wat er in het dossier voor de indicatiestelling moet	199	3.67	1.029
Informatie over de mogelijkheid bezwaar aan te tekenen tegen de beslissing	189	3.63	1.101
Ondersteuning door het REC bij de aanmelding voor de indicatie	193	3.59	1.129
Informatie over hoe de indicatieprocedure in elkaar zit	202	3.53	1.142
Tijd die de beoordeling door de CvI in beslag heeft genomen, dus vanaf het moment dat het complete dossier is ingediend	194	3.44	1.267
Tijd die het verzamelen van de gegevens die in het dossier voor de indicatiestelling moesten in beslag genomen heeft (alle stappen tot het moment dat het complete dossier naar de CvI ging)	199	3.30	1.251

3.2.1 Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort

Vervolgens is nagegaan of er verschillen zijn in de ervaringen tussen groepen ouders van verschillende REC-clusters of schoolsoorten (regulier, WSNS of speciaal) of ouders die verschillen in opleidingsniveau (laag, midden of hoog). Daartoe zijn uit de vragen naar de tevredenheid over de indicatieprocedure met behulp van een principale componentenanalyse dimensies afgeleid. Uit deze analyse kwamen twee dimensies naar voren. De eerste dimensie betrof de informatievoorziening en ondersteuning en bestond uit vier items (informatie over de indicatieprocedure, over het dossier en over de mogelijkheid bezwaar aan te tekenen; en de ondersteuning door het REC bij de aanmelding; Cronbach's $\alpha=.80$). De tweede dimensie had betrekking op de werkzaamheden van de CvI en bestond uit vijf items (behandeling van het indicatieverzoek, duidelijkheid van de overwegingen, kennisgeving aan ouders, tijdsduur; Cronbach's $\alpha=.81$).

De resultaten van de analyses staan in tabel 3.8. Voor de overzichtelijkheid zijn alleen de gemiddelde scores vermeld, de standaarddeviaties zijn niet in de tabel opgenomen.

Tabel 3.8 Tevredenheid over aspecten van de indicatieprocedure, naar REC-cluster, opleidingsniveau ouder en schoolsoort kind (gemiddelde scores; significante verschillen cursief aangegeven)

Onafhankelijke variabelen	Niveaus	n	Voortraject	Werkzaamheden CvI
REC-cluster	2	26	3.69	<i>3.50</i>
	3	103	3.68	<i>3.78</i>
	4	69	3.46	<i>3.37</i>
Opleidingsniveau ouder	Laag	40	3.62	3.87
	Midden	97	3.56	3.59
	Hoog	60	3.69	3.45
Schoolsoort leerling	Regulier	97	3.62	3.56
	WSNS-school	20	3.66	3.45
	Speciaal onderwijs	81	3.57	3.68

De tevredenheid van de ouders over de informatievoorziening en het voortraject van de indicatieprocedure blijkt niet sterk te verschillen voor opleidingsniveau en type school dat de leerling bezoekt. Bij de tevredenheid over de werkzaamheden van de CvI zijn de ouders die geïndiceerd zijn binnen cluster 3 het meest tevreden, die binnen cluster 4 het minst ($F=3.509$, $df=2$, $p=.01$).

3.3 Keuze van onderwijs

Een belangrijke beslissing bij het onderwijs aan een leerling met beperkingen is de vraag of er voor speciaal onderwijs gekozen wordt of voor regulier onderwijs met een leerlinggebonden budget. Om een goede keuze te kunnen maken voor het onderwijs aan hun kind hebben ouders informatie nodig over de mogelijkheden van het regulier en het speciaal onderwijs.

Tabel 3.9 geeft een overzicht van de instellingen of personen die de ouders informatie gegeven hebben over de onderwijsmogelijkheden in het regulier of het speciaal onderwijs.

Tabel 3.9 Personen en instellingen die informatie gegeven hebben over onderwijsmogelijkheden ($n=209$; meer antwoorden mogelijk)

Personen en instellingen	Aantal	Percentage
Deskundigen zoals arts of behandelaar	98	46.9%
Scholen voor gewoon onderwijs	93	44.5%
Andere mogelijkheid ¹	84	40.2%
Scholen voor speciaal onderwijs	82	39.2%
REC	75	35.9%
Andere ouders	56	26.8%
Ouderverenigingen	20	9.6%
Inspectie van het Onderwijs	6	2.8%

¹ Zie tekst voor andere mogelijkheden die ouders noemen

De belangrijkste informanten over onderwijsmogelijkheden zijn behandelaars, scholen voor speciaal en gewoon onderwijs, het REC, maar ook andere ouders. Onder andere mogelijkheden noemen de ouders vaak kennissen en vrienden,

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

MEE, en instellingen als het revalidatiecentrum. Gemiddeld krijgen ouders van 2.6 (sd=1.36) personen of instellingen informatie over onderwijsmogelijkheden. Bij de keuze van een school kunnen veel aspecten een rol spelen. Als eerste is de ouders gevraagd in hoeverre zij een aantal overwegingen die in het algemeen gelden voor ouders van kinderen zonder beperkingen *in principe* belangrijk vinden bij het kiezen van een school voor hun kind. In tabel 3.10 staan de gemiddelde scores voor de overwegingen.

Tabel 3.10 Algemene overwegingen die een rol spelen bij het kiezen van een school (gemiddelde en standaarddeviatie op een vijfpuntsschaal: 1= zeer onbelangrijk; 5= zeer belangrijk, n tussen 204 en 210)

Overwegingen bij schoolkeuze	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Naar de zin zijn van ons kind	4.80	.534
Een goede sfeer hebben	4.74	.459
Een onderwijskundige aanpak die bij ons kind past	4.73	.464
Veel aandacht voor sociale vaardigheden van het kind	4.65	.552
Veel aandacht kinderen met leer- en gedragsproblemen	4.52	.658
Goed voorbereiden op vervolgonderwijs	4.47	.707
Voldoende moderne leermiddelen (bijv. computers)	4.33	.801
In een veilige buurt liggen	4.16	.862
Aansluiten bij de opvoeding thuis	4.11	.790
In een schoon en goed onderhouden gebouw gehuisvest	4.15	.854
Goede overblijfsvoorzieningen hebben	3.88	1.114
Een goede naam hebben	3.76	.978
Veel aandacht schenken aan creatieve vakken	3.73	.823
Veel aandacht hebben voor leerprestaties	3.57	.970
Bezocht worden door vriend(innet)jes van het kind	3.41	1.060
Veel aandacht besteden aan hoogbegaafde kinderen	3.30	1.108
Bezocht worden door kinderen uit onze buurt	3.26	1.159
Op loopafstand van huis zijn	3.10	1.299
Bezocht worden door kinderen uit gezinnen met eenzelfde achtergrond als wijzelf	2.91	1.083
Aansluiten bij ons geloof of levensbeschouwing	2.61	1.190
Na schooltijd opvang bieden	2.34	1.226

Overwegingen die ouders in principe gemiddeld het belangrijkste vinden bij het kiezen van een school liggen op sociaal terrein en dat van afstemming op de mogelijkheden van het kind. De hoogste scores worden gegeven voor het naar de zin

zijn van het kind, de sfeer op school, een aanpak die bij het kind past, en aandacht voor sociale vaardigheden en voor kinderen met problemen. Praktische argumenten als de afstand tussen school en thuis of opvangmogelijkheden na schooltijd spelen geen grote rol bij deze groep ouders. Datzelfde geldt voor de overstemming tussen school en thuis wat betreft het soort ouders en kinderen. De scores voor overwegingen als aansluiting bij religieuze en andere achtergronden zijn niet hoog. In vergelijking met de rangorde van motieven voor ouders van leerlingen zonder beperkingen (Herweijer & Vogels, 2004) hechten ouders van leerlingen met beperkingen meer waarde aan het naar de zin zijn van het kind, een onderwijskundige aanpak die past bij ons kind en aandacht voor leer- en gedragsproblemen. In beide groepen ouders horen deze motieven echter wel tot de tien belangrijkste motieven.

Naast de overwegingen die ouders in principe belangrijk vinden is ook gevraagd welke drie overwegingen uiteindelijk de doorslag gegeven hebben bij de keuze van de school die het kind bezoekt. Dit kan dus de school zijn die het kind na de indicatiestelling is gaan bezoeken. Wanneer er geen verandering van school geweest is rond de indicatiestelling hebben de overwegingen betrekking op de aanvankelijke schoolkeuze, dus de school die het kind tevoren ook al bezocht. De belangrijkste overwegingen voor de feitelijke schoolkeuze staan vermeld in tabel 3.11. Niet alle ouders konden de drie belangrijkste overwegingen noemen. Sommige ouders zeiden dat alle argumenten even sterk meegeteld hadden, andere ouders konden geen of niet meer dan een of twee overwegingen noemen. Gemiddeld noemden de ouders 2.3 motieven ($sd = .95$).

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tabel 3.11 Overwegingen die de doorslag gegeven hebben bij de keuze van de huidige school (aantal ouders dat het argument noemt als een van de drie belangrijkste overwegingen)

Overwegingen	Aantal ouders
Naar de zin zijn van ons kind	83
Een goede sfeer hebben	69
Een onderwijskundige aanpak die bij ons kind past	72
Veel aandacht kinderen met leer- en gedragsproblemen	51
Op loopafstand van huis zijn	36
Veel aandacht voor sociale vaardigheden van het kind	29
In een veilige buurt liggen	19
Veel aandacht hebben voor leerprestaties	16
Aansluiten bij ons geloof of levensbeschouwing	16
In een schoon en goed onderhouden gebouw gehuisvest	12
Bezocht worden door vriend(innet)jes van het kind	15
Een goede naam hebben	14
Aansluiten bij de opvoeding thuis	11
Veel aandacht schenken aan creatieve vakken	8
Goed voorbereiden op vervolgonderwijs	7
Voldoende moderne leermiddelen (bijv. computers)	6
Bezocht worden door kinderen uit onze buurt	6
Veel aandacht besteden aan hoogbegaafde kinderen	5
Na schooltijd opvang bieden	1
Goede overblijfsvoorzieningen hebben	3
Bezocht worden door kinderen uit gezinnen met eenzelfde achtergrond als wijzelf	3

Duidelijk wordt dat de overwegingen 'naar de zin van het kind zijn', 'een goede sfeer', en 'een onderwijskundige aanpak die bij het kind past' niet alleen in principe het belangrijkste gevonden worden bij de schoolkeuze, maar ook in de praktijk van doorslaggevend belang zijn. Het ligt voor de hand dat bij deze groep ouders van leerlingen met beperkingen ook aandacht voor sociale vaardigheden en voor kinderen met leer- en gedragsproblemen een belangrijke rol spelen bij de feitelijke schoolkeuze. Hoewel de afstand tussen school en thuis een overweging was die in principe niet zo belangrijk gevonden werd, blijkt het in de praktijk een belangrijke overweging te zijn. De verschillen met ouders van leerlingen zonder beperkingen (Herweijer & Vogels, 2004) zijn bij de overwegingen die de doorslag gegeven hebben groter dan bij de principiële motieven. De ouders van leer-

lingen met beperkingen vinden de motieven naar de zin zijn van het kind en veel aandacht voor kinderen met leer- en gedragsproblemen veel belangrijker (rangorde 1 en 4) dan de ouders van leerlingen zonder beperkingen (rangorde 11 en 13). Aan het motief een goede naam hebben hechten ouders van leerlingen zonder beperkingen juist meer belang dan de ouders van leerlingen met beperkingen (rangorde 3 versus 12).

Ouders konden ook aanvullende overwegingen noemen die in hun geval een rol gespeeld hadden bij de schoolkeuze. Twee typen overweging werden door een behoorlijk aantal ouders genoemd. De eerste overweging betrof de kleinschaligheid van het onderwijs: dertien ouders noemden overwegingen als 'kleine klassen', 'een kleine school', 'kleinschaligheid waardoor er meer persoonlijke aandacht is voor het kind'. Een tweede type overweging had betrekking op sociale en communicatieve kenmerken: vijftien ouders noemden positieve ervaringen met het team of de directie, een goed contact met de school, of het gevoel dat het kind welkom was op de school. Een aantal ouders geeft aan niet in de positie geweest te zijn te kiezen. Deze opmerkingen hebben nogal eens betrekking op het speciaal onderwijs, ouders zeggen dan bijvoorbeeld dat er maar een school in de wijde omgeving is die in aanmerking komt voor hun kind. Ook zegt een aantal ouders dat regulier onderwijs niet in aanmerking komt bij het type of de ernst van de beperking van het kind. Maar er waren ook ouders te zijn die zeiden dat zij niet bewust gekozen hadden, omdat zij zelf wilden dat het kind op dezelfde school bleef, of het vanzelfsprekend vonden dat hun kind met beperkingen naar dezelfde school zou gaan als de broers en zussen.

Naast de motieven die in het algemeen een rol spelen bij schoolkeuze is de ouders ook gevraagd naar overwegingen die specifiek voor leerlingen met beperkingen een rol kunnen spelen bij de keuze van een school. Ook hier is eerst gevraagd naar overwegingen die de ouders *in principe* belangrijk vinden bij het kiezen van een school voor hun kind met beperkingen.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tabel 3.12. Overwegingen rond het rekening houden met de beperking die een rol spelen bij het kiezen van een school (gemiddelde en standaarddeviatie op een vijfpuntschaal: 1= zeer onbelangrijk; 5= zeer belangrijk; n tussen 207 en 208)

Overwegingen bij schoolkeuze	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Rekening houden met de mogelijkheden en beperkingen van elk kind	4.70	.471
Aandacht voor kinderen met een beperking	4.66	.524
Mogelijkheden voor aangepaste hulp op de school	4.60	.564
Relaties met leeftijdsgenoten zonder beperking	4.40	.774
Mogelijkheden het onderwijs specifiek af te stemmen op de beperking van de leerling	4.39	.694
Opvattingen van de school over integratie van leerlingen die anders zijn	4.35	.753
Leren van specifieke vaardigheden om de beperkingen te compenseren	4.34	.812
Aanpassing van het schoolgebouw aan kinderen met een beperking	4.31	.725
Mogelijkheid therapie te volgen onder schooltijd	4.18	.891
Relaties met andere leerlingen met beperkingen	3.92	1.019

De gemiddelde score voor de overwegingen op het gebied van de beperking rond schoolkeuze ligt op een uitzondering na boven het schaalpunt 4, dat staat voor 'belangrijk'. De mogelijkheid tot relaties met andere leerlingen met beperkingen wordt minder belangrijk gevonden dan die van relaties met leerlingen zonder beperkingen.

Ook bij deze overwegingen is de ouders gevraagd de drie belangrijkste overwegingen te noemen die een rol gespeeld hebben bij de feitelijke schoolkeuze (zie tabel 3.13).

Tabel 3.13 Overwegingen rond rekening houden met beperkingen die de doorslag gegeven hebben bij de keuze van de huidige school (aantal ouders dat het argument noemt als een van de drie belangrijkste overwegingen)

Overwegingen	Aantal ouders
Relaties met leeftijdsgenoten zonder beperking	76
Rekening houden met de mogelijkheden en beperkingen van elk kind	58
Mogelijkheden het onderwijs specifiek af te stemmen op de beperking van de leerling	52
Relaties met andere leerlingen met beperkingen	43
Aandacht voor kinderen met een beperking	33
Mogelijkheid therapie te volgen onder schooltijd	30
Mogelijkheden voor aangepaste hulp op de school	28
Aanpassing van het schoolgebouw aan kinderen met een beperking	27
Leren van specifieke vaardigheden om de beperkingen te compenseren	25
Opvattingen van de school over integratie van leerlingen die anders zijn	25

Bij de daadwerkelijke keuze blijkt de mogelijkheid van relaties met leeftijdsgenoten zonder beperking het vaakst genoemd te worden. Verder zijn belangrijke overwegingen in hoeverre er oog is voor de speciale onderwijsbehoefte van de leerling, namelijk de mate waarin rekening gehouden wordt met de mogelijkheden en beperkingen en de mogelijkheden het onderwijs specifiek af te stemmen op de beperking van de leerling. Motieven rond voorzieningen als therapie onder schooltijd, aangepaste hulp of aanpassing van het schoolgebouw worden minder frequent genoemd dan de contacten met leeftijdsgenoten of rekening houden met de mogelijkheden en afstemming op de beperking.

Net als bij de algemene motieven is hier de vraag gesteld of er ook andere overwegingen een rol gespeeld hadden bij de schoolkeuze. De overwegingen die ouders noemden bleken echter vrijwel gelijk aan de aanvullingen die bij de algemene motieven rond schoolkeuze genoemd waren.

Ouders van leerlingen met beperkingen kunnen verschillende redenen hebben om te kiezen voor regulier onderwijs. In tabel 3.14 staat vermeld hoe belangrijk de

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

ouders elk van de vier genoemde redenen die een rol kunnen spelen bij het kiezen voor *gewoon* onderwijs voor een leerling met beperkingen vinden.

Tabel 3.14 Redenen voor het kiezen voor regulier onderwijs bij een leerling met beperkingen (gemiddelde en standaarddeviatie op een vijfpuntsschaal: 1= zeer onbelangrijk; 5= zeer belangrijk; n ligt tussen 201 en 208)

Redenen	Gemid- delde	Standaard- deviatie
Stimulans voor de sociaal-emotionele ontwikkeling	3.92	1.139
Visie op participatie en integratie in de samenleving van mensen met beperkingen	3.84	1.147
Stimulans voor de cognitieve ontwikkeling	3.52	1.129
Vanzelfsprekende overgang van de gewone basisschool naar het gewone voortgezet onderwijs	3.50	1.213

Ouders vinden de stimulans voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, en hun eigen visie op participatie en integratie in de samenleving de belangrijkste redenen om te kiezen voor regulier onderwijs voor een kind met beperkingen. De stimulans voor de cognitieve ontwikkeling en de vanzelfsprekende overgang tussen onderwijsniveaus vinden zij iets minder belangrijke argumenten om te kiezen voor gewoon onderwijs.

Bij de keuze voor een bepaalde school kunnen ouders verschillende soorten informatie benutten. In tabel 3.15 staat hoeveel ouders gebruik gemaakt hebben van verschillende informatiebronnen.

Tabel 3.15 Wijze waarop ouders zich informeren bij het kiezen van een school (n tussen 207 en 208; meer antwoorden mogelijk)

Informatiemogelijkheden	Gebruikte bronnen	
	Aantal	Percentage
Het bezoeken van een of meer scholen voor gewoon onderwijs	135	65.2%
Schoolgidsen en/of andere schriftelijke informatie van de school	126	60.6%
Het bezoeken van een of meer scholen voor speciaal onderwijs	116	55.8%
Andere mogelijkheid ¹	93	44.5%
Informatie van andere ouders	90	43.3%
Informatie van scholen op het internet	75	36.1%
Informatie van de website Ouders en Rugzak	29	14.0%
Meld- en Adviespunt LGF	16	7.7%

¹ Zie tekst voor mogelijkheden die ouders noemen

Gemiddeld krijgen ouders van 3.2 (sd=1.51) personen of instellingen informatie over scholen. Deze informatie krijgen ouders vooral van individuele scholen - door een school te bezoeken en/of door informatiemateriaal van scholen. Andere ouders of informatie op internet wordt door iets minder dan de helft van de ouders benut. Ouders noemen ook andere bronnen van informatie, namelijk instellingen en voorzieningen (peuterspeelzaal, de oude school, jeugdzorg, de instelling waar het kind woont) of specialisten of deskundigen die verbonden zijn aan instellingen (intern begeleiders, ambulante begeleiders, leerkrachten). De tabel maakt ook duidelijk dat algemene voorzieningen, zoals het Meld- en Adviespunt LGF of de website Ouders en Rugzak maar door weinig ouders benut wordt voor het krijgen van informatie over scholen.

Om een beargumenteerde keuze te maken is het belangrijk dat ouders goed geïnformeerd zijn over de mogelijkheden die regulier en speciaal onderwijs hebben om tegemoet te komen aan de speciale onderwijsbehoeften van de leerling. In tabel 3.16 staat vermeld of de ouders vonden dat zij voldoende informatie hadden om te kunnen beoordelen wat het *speciaal onderwijs* en het *gewone onderwijs* kan betekenen voor het onderwijs aan hun kind.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tabel 3.16 Mate waarin ouders vinden dat zij voldoende informatie hebben over de mogelijkheden van speciaal en regulier onderwijs (vijfpuntsschaal: 1=helemaal mee oneens; 5= helemaal mee eens)

Soort onderwijs	Gemiddelde (standaarddeviatie)	Aantal (%) oneens of helemaal mee oneens
Speciaal onderwijs (n=209)	3.33 (1.275)	67 (32.1%)
Gewoon onderwijs (n=208)	3.72 (1.175)	42 (20.2%)

De gemiddelde score bij de vraag of men voldoende kennis had om te beoordelen wat de onderwijssoort zou kunnen betekenen voor het kind, is voor het reguliere onderwijs hoger dan voor het speciaal onderwijs. Ruim 30% van de ouders zegt niet voldoende informatie te hebben om te kunnen beoordelen wat het speciaal onderwijs voor hun kind zou kunnen betekenen, terwijl dit bij het reguliere onderwijs 20% is. In de toelichting vermelden ouders dat zij eigenlijk geen zicht hebben op de doelen, de populatie en de aanpak in het speciaal onderwijs. Voor een deel van de ouders geldt dat zij het speciaal onderwijs niet als mogelijkheid beschouwd hebben omdat de onderwijssoort onbekend was. Een aantal ouders wijst erop dat het niet mogelijk was een school voor speciaal onderwijs te bezoeken voordat er een positieve indicatie was. Ouders die wel een school bezocht hebben zeggen regelmatig te schrikken van het niveau en de populatie. Over het regulier onderwijs missen ouders vooral informatie over wat er mogelijk is met het LGF-budget, en over de vraag of regulier onderwijs haalbaar is voor leerlingen met beperkingen.

Ouders lijken de beslissing voor speciaal onderwijs of voor gewoon onderwijs (met LGF-budget) behoorlijk zelfstandig te nemen. De mening van andere personen of instellingen speelt daarbij geen grote rol volgens de ouders. De hoogste gemiddelde score is ruim 3 (niet belangrijk, maar ook niet onbelangrijk) voor deskundigen buiten het REC. De overige gemiddelden liggen lager (zie tabel 3.17).

Tabel 3.17 Personen of instanties die van invloed geweest zijn op de beslissing tussen speciaal en regulier onderwijs (gemiddelde en standaarddeviatie op een vijfpuntsschaal: 1 = zeer onbelangrijk; 5 = zeer belangrijk; n tussen 204 en 207)

Personen of instanties	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Deskundigen zoals een arts of een behandelaar (buiten het REC)	3.03	1.740
Scholen voor gewoon onderwijs	2.67	1.669
Scholen voor speciaal onderwijs	2.42	1.622
REC	1.93	1.426
Andere ouders	1.83	1.251
Ouderverenigingen	1.32	.798

Hoewel een aanzienlijk deel van de ouders zich (volledig) vrij voelde in de keuze tussen regulier onderwijs met rugzak en speciaal onderwijs (totaal 62%), maakt tabel 3.18 ook duidelijk dat bijna 30% van de ouders zich (helemaal) niet vrij voelt in de keuze. Ouders die zich niet vrij voelden, vinden dat hun kind niet past in het regulier onderwijs omdat de beperking te groot is, of vinden dat het voor het kind noodzakelijk is onderwijs te krijgen in een kleine klas of op een kleine school.

Tabel 3.18 Ervaren vrijheid bij het kiezen voor speciaal of regulier onderwijs

	Aantal	Percentage
Helemaal niet vrij	40	19.5%
Niet vrij	17	8.3%
Niet onvrij maar ook niet vrij	21	10.2%
Vrij	36	17.6%
Volledig vrij	91	44.4%
Totaal	205	100%

De vraag of het kind terecht kon op de school waar de ouders het kind het liefst naar toe zouden laten gaan als zij de vrije keuze hadden werd door bijna 20% van de ouders ontkennend beantwoord (zie tabel 3.19).

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tabel 3.19 Aantal leerlingen dat naar de school kon die de eerste voorkeur had. (n=207)

	Aantal	Percentage
Ja	169	81.6%
Nee	38	18.4%
Totaal	207	100%

De gegevens in tabel 3.19 hebben betrekking op alle leerlingen, dus ook de leerlingen die op dezelfde school gebleven zijn. In het laatste geval hebben de ouders gerapporteerd over de omstandigheden bij de laatst gemaakte schoolkeuze. Er bleken geen verschillen te bestaan tussen leerlingen die naar een andere school gingen of die op dezelfde school bleven wat betreft het al dan niet terecht kunnen op de school die de eerste voorkeur had ($\chi^2 = 1.536$, $df=1$, $p=.215$).

De ouders die aangaven dat hun kind niet terecht kon op de school van de eerste voorkeur is gevraagd naar de redenen of belemmeringen. De voorgelegde argumenten 'De weg naar school was te gevaarlijk', 'Wij woonden niet in de juiste wijk', 'De ouderbijdrage was te hoog' en 'Er was geen naschoolse opvang' werden door geen enkele ouder genoemd. Zes ouders maakten melding van een wachtlijst, voor vier ouders bleek de school van voorkeur te ver weg en driemaal wilde het kind zelf niet naar de school waaraan de ouder de voorkeur gaf, onder andere omdat vrienden naar een andere school gingen. De voorgelegde redenen die ontleend waren aan onderzoek naar de keuze binnen het reguliere onderwijs (Herweijer & Vogels, 2004), bleken dus in veel mindere mate te gelden voor deze specifieke doelgroep van leerlingen met beperkingen. Het grootste deel van de ouders (27) noemde andere redenen en belemmeringen: de gewenste school was buiten de REC-regio of van een ander REC-cluster; de reguliere school durfde het niet aan (soms na een dag proefdraaien) of de ouders vonden de beperkingen van het kind te groot om plaatsing in het regulier onderwijs te proberen. Soms willen ouders zelf speciaal onderwijs, maar adviseren deskundigen toch regulier onderwijs omdat zij vinden dat het niveau van het speciaal onderwijs te laag is voor een bepaald kind. Praktische belemmeringen worden ook genoemd, bijvoorbeeld wanneer een gewone school niet voldoende stofvrij is.

Een aantal ouders bezoekt of benadert meer scholen voordat een keuze gemaakt wordt. Uit tabel 3.20 blijkt dat ongeveer de helft van de ouders geen enkele

school bezoekt (het kind blijft op dezelfde school en de ouders oriënteren zich niet op andere mogelijkheden) of één school (hieronder bevinden zich ook de ouders die meteen terecht kunnen op de school van voorkeur). De overige ouders bezoeken twee of meer scholen voorafgaand aan de plaatsing. Gemiddeld bezoeken ouders bijna twee scholen (1.7, $sd=1.33$).

Tabel 3.20 Aantal scholen dat ouders voorafgaand aan de plaatsing bezoekt of benadert

Aantal scholen	Aantal ouders	Percentage
Geen enkele school	32	15.4%
Een school	72	34.6%
Twee scholen	55	26.4%
Drie scholen	32	15.4%
Vier of meer scholen	17	8.2%
Totaal	208	100%

Het feit dat ouders meer scholen bezoeken betekent niet automatisch dat zij met afwijzingen te maken hebben gehad. Een deel van de ouders bezoekt scholen om zich te oriënteren op de mogelijkheden, en maakt op grond daarvan een keuze voor de school die het best tegemoet komt aan hun wensen of aan de behoeften van hun kind. Negenendertig ouders (18.7%) geven expliciet aan te maken gehad te hebben met afwijzing door scholen voor gewoon onderwijs (zie tabel 3.21). Onder afwijzing werd in dit onderzoek ook de situatie verstaan dat scholen als ouders opbellen of langs gaan de indruk geven dat het geen zin heeft het kind aan te melden voor inschrijving.

Tabel 3.21 Aantal ouders dat te maken heeft gehad met afwijzing door een school voor gewoon onderwijs

Ervaring met afwijzing	Aantal	Percentage
Ja	39	18.7%
Nee	170	81.3%
Totaal	209	100%

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Zeven ouders vermelden dat scholen geen redenen genoemd hebben om het kind niet te plaatsen of om plaatsing niet te overwegen. De redenen die de overige scholen noemden staan vermeld in tabel 3.22.

Tabel 3.22 Redenen die scholen noemen om een kind niet te plaatsen of om plaatsing niet te overwegen (er waren meer antwoorden mogelijk)

Redenen	Aantal	Percentage
De beperkingen van mijn kind gingen de zorgbreedte van de school te boven	12	36.4%
De school weigerde mijn kind vanwege de beperkingen van het kind	10	30.3%
Men vindt het speciaal onderwijs een betere mogelijkheid voor onderwijs aan mijn kind	9	27.3%
De school heeft al teveel leerlingen die extra aandacht nodig hebben	8	24.2%
De school heeft onvoldoende expertise en ervaring	5	15.2%
De school heeft niet genoeg personeel om leerlingen met beperkingen te kunnen opvangen	3	9.1%
De meerderheid van het schoolteam staat niet achter de plaatsing	2	6.1%
De school vindt het schoolklimaat niet geschikt voor leerlingen met beperkingen	2	6.1%
De school kan het gebouw niet aanpassen	1	3.0%

De meest genoemde reden die scholen voor regulier onderwijs noemen om een leerling niet te plaatsen is de beperking van het kind, al dan niet in combinatie met de zorgbreedte van de school, of met het aantal zorgleerlingen dat al op de school geplaatst is. In een aantal gevallen zegt de school voor regulier onderwijs dat men speciaal onderwijs een betere mogelijkheid vindt voor het betreffende kind.

Van de 27 ouders die te maken hebben gehad met een weigering van scholen en ook de vraag beantwoord hebben of zij aangedrongen hebben op plaatsing, vermelden er 16 dat zij niet aangedrongen hebben. Als een school bedenkingen heeft, hebben ouders geen vertrouwen meer in de plaatsing en beslissen zij zelf tot het zoeken van een andere oplossing: “Ik wil mijn zoon niet naar een school laten gaan die bedenkingen heeft bij zijn komst”. Andere ouders noemen de reden van

de school zonder daar een oordeel of evaluatie aan te verbinden: “De ervaring was dat regulier onderwijs moeilijk haalbaar was”, of “De school was bang dat mijn kind het in sociaal opzicht zwaar zou krijgen”.

Elf van de 27 ouders die deze vraag beantwoord hebben, hebben wel aangedrongen op plaatsing van het kind op de betreffende school toen een of meer scholen weigerden of afhoudend reageerden op het verzoek van de ouders. Drie ouders hebben het bij aandringen gelaten, acht ouders hebben stappen ondernomen toen hun kind geweigerd werd: tot de onderwijsconsulenten hebben zich ouders van twee leerlingen gewend, tot het REC één ouder, vijf ouders hebben (ook) andere stappen genomen. Zij noemen hierbij directeuren en besturen van scholen, de gemeente, de onderwijsinspecteur, de leerplichtambtenaar of de psycholoog. Een ouder kan zich niet meer herinneren welke stap genomen is. Niemand heeft de Advies Commissie Toelating en Begeleiding ingeschakeld.

Dertig ouders (14.3%) hebben zich bij het zoeken van een school laten ondersteunen door het REC. Deze ouders zijn redelijk tevreden met de hulp van het REC. De gemiddelde score is 4.1 (sd= .91) op een schaal die loopt van 1 (heel ontevreden) tot 5 (heel tevreden).

3.3.1 Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort

Ook voor de in deze paragraaf besproken variabelen rond schoolkeuze is nagegaan of er verschillen zijn in de ervaringen tussen groepen ouders van verschillende REC-clusters, schoolsoorten (regulier, WSNS of speciaal) of naar opleidingsniveau van de ouders (laag, midden of hoog). Voor de vragen naar algemene schoolkeuzemotieven, de vragen naar keuzemotieven voor leerlingen met beperkingen, en de vragen naar argumenten voor regulier onderwijs bij leerlingen met beperkingen zijn hiertoe samenvattende schalen geconstrueerd.

Algemene schoolkeuzemotieven

Bij de algemene schoolkeuzemotieven is uitgegaan van de indeling in dimensies die in eerder onderzoek (KFO 2000; Herwijer & Vogels, 2004) vastgesteld zijn. Twee schalen bleken in het huidige onderzoek onvoldoende betrouwbaar, namelijk de levensbeschouwelijke oriëntatie (Cronbach's $\alpha=.48$) en de schaal die geba-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

seerd is op items rond de kwaliteit van tussen- en naschoolse voorzieningen (Cronbach's $\alpha=.45$). De analyses naar algemene schoolkeuzemotieven hebben daarom betrekking op drie schalen:

- Prestaties en toerusting (6 items, Cronbach's $\alpha=.66$): motieven rond prestatiegericht onderwijs, in een goed toegeruste school, die in een veilige buurt ligt (items als 'Veel aandacht hebben voor leerprestaties', 'Voldoende moderne leermiddelen hebben, bijv. computers', 'Een goede naam hebben');
- Kindgerichtheid (6 items, Cronbach's $\alpha=.60$): motieven rond een breed en kindgericht aanbod, waarbij het welbevinden van het kind voorop staat (items als 'Veel aandacht hebben voor sociale vaardigheden van het kind', 'Veel aandacht schenken aan kinderen met leer- en gedragsproblemen', 'Een goede sfeer hebben'. Het item 'Veel aandacht besteden aan hoogbegaafde kinderen' uit de aanvankelijke schaal bleek in dit onderzoek niet te passen in de schaal en is daarom verwijderd.
- Pragmatisch (3 items, Cronbach's $\alpha=.68$): motieven waarin bereikbaarheid van de school en de aanwezigheid van vrienden en vriendinnen centraal staat (items als 'Op loopafstand van huis zijn', 'Bezocht worden door kinderen uit onze buurt').

De resultaten van de analyses staan in tabel 3.23. Voor de overzichtelijkheid zijn alleen de gemiddelde scores vermeld, de standaarddeviaties zijn niet in de tabel opgenomen.

Tabel 3.23 Algemene schoolkeuzemotieven, naar REC-cluster, opleidingsniveau ouder en schoolsoort kind (gemiddelde scores; significante verschillen cursief aangegeven)

Onafhankelijke variabelen		n	Toerusting en prestaties	Kindgericht	Pragmatisch
REC-cluster	2	28	4.02	4.57	3.60
	3	108	4.14	4.50	3.30
	4	74	4.00	4.57	3.07
Opleidingsniveau ouder	Laag	46	4.38	4.57	3.48
	Midden	99	4.07	4.55	3.28
	Hoog	64	3.85	4.47	3.06
Schoolsoort leerling	Regulier	100	4.03	4.52	3.38
	WSNS-school	23	4.17	4.46	3.24
	Speciaal onderwijs	87	4.10	4.56	3.13

De scores voor de pragmatische motieven verschillen significant voor ouders uit verschillende REC-clusters ($F=3.715$, $df=2$, $p=.026$). Ouders van leerlingen in cluster 2 vinden pragmatische motieven het meest van belang, die in cluster 4 het minst. De gemiddelde scores voor motieven op het gebied van prestaties en toerusting verschillen over de opleidingsniveaus. Evenals in het onderzoek van Herweijer & Vogels (2004) onder ouders van leerlingen zonder beperkingen vinden de ouders van leerlingen met beperkingen deze motieven minder belangrijk naarmate het opleidingsniveau hoger is ($F=16.150$, $df=2$, $p=.000$). Ditzelfde geldt voor de pragmatische motieven, maar daarbij zijn de verschillen niet significant. Er zijn geen verschillen in de schoolkeuzemotieven naar schoolsoort.

Schoolkeuzemotieven voor leerlingen met beperkingen

Bij een principale componentenanalyse op de items voor schoolkeuzemotieven bij leerlingen met beperkingen bleken twee dimensies aan de motieven ten grondslag te liggen. De eerste dimensie betrof kindgerichte motieven en bestond uit vijf items (items als 'rekening houden met de mogelijkheden en beperkingen van elk kind', 'opvattingen van de school over integratie van leerlingen die anders zijn');

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Cronbach's $\alpha=.75$). De tweede dimensie had betrekking op motieven rond voorzieningen en bestond uit vier items (bijvoorbeeld 'aanpassing van het schoolgebouw aan kinderen met een beperking', 'mogelijkheid therapie te volgen onder schooltijd'; Cronbach's $\alpha=.70$).

De gemiddelden voor deze motieven blijken nauwelijks te verschillen voor de REC-clusters, het opleidingsniveau van de respondent, en de schoolsoort (zie tabel 3.25). Alleen bij de motieven rond voorzieningen verschillen de gemiddelde scores voor leerlingen in de drie soorten onderwijs significant ($F=2.172$, $df=2$, $p=.004$).

Tabel 3.25 Schoolkeuzemotieven voor leerlingen met beperkingen, naar REC-cluster, opleidingsniveau ouder en schoolsoort kind (gemiddelde scores; significante verschillen cursief aangegeven)

Onafhankelijke variabelen	Niveaus	n	Kindgericht	Voorzieningen
REC-cluster	2	28	4.56	4.19
	3	107	4.56	4.19
	4	73	4.51	4.18
Opleidingsniveau ouder	Laag	46	4.59	4.24
	Midden	98	4.54	4.24
	Hoog	63	4.50	4.06
Schoolsoort leerling	Regulier	99	4.55	4.05
	WSNS-school	23	4.44	4.16
	Speciaal onderwijs	86	4.56	4.35

Belang van regulier onderwijs

Een laatste schaal bij de schoolkeuze is gemaakt op grond van de vragen naar redenen die een rol kunnen spelen bij het kiezen voor gewoon onderwijs voor een leerling met beperkingen. Uit de principale componentenanalyse bleek dat aan deze items één dimensie ten grondslag lag, die het belang dat de ouders hechtten aan regulier onderwijs weergaf. De dimensie bestond uit vier items (Stimulans voor de cognitieve ontwikkeling, voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, vanzelfsprekende overgang tussen onderwijsniveaus, en visie op participatie en integratie; Cronbach's $\alpha=.80$).

Tabel 3.26 *Belang van regulier onderwijs voor leerlingen met beperkingen, naar REC-cluster, opleidingsniveau ouder en schoolsoort kind (gemiddelde scores; significante verschillen cursief aangegeven)*

Onafhankelijke variabelen	Niveaus	n	Belang van regulier onderwijs
REC-cluster	2	28	3.67
	3	102	3.66
	4	73	3.77
Opleidingsniveau ouder	Laag	45	3.72
	Midden	95	3.77
	Hoog	63	3.57
Schoolsoort leerling	Regulier	100	4.05
	WSNS-school	20	3.60
	Speciaal onderwijs	83	3.32

Ouders van leerlingen met beperkingen in het regulier onderwijs vinden de vier argumenten voor gewoon onderwijs voor leerlingen met beperkingen het belangrijkste, ouders in het speciaal onderwijs vinden de argumenten het minst belangrijk ($F=17.081$, $df=2$, $p=.000$).

3.4 Ervaringen met het onderwijs

Vrijwel alle ouders hebben al een keuze gemaakt voor speciaal onderwijs of voor gewoon onderwijs met een LGF-budget. Honderdvijfenzeventig ouders (87%) zeggen tevreden of heel tevreden te zijn met de keuze die gemaakt is. Het gemiddelde oordeel van alle 201 ouders die deze vraag beantwoord hebben is 4.3 ($sd=.87$) op een vijfpuntsschaal (1=heel ontevreden, 5=heel tevreden).

Ouders blijken in het algemeen behoorlijk tevreden over de school van hun kind, zowel over sociale aspecten als de sfeer in de klas en de begeleiding van de leerlingen, als over cognitieve aspecten zoals de leerresultaten en het stimuleren van

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

zelfstandig werken (zie tabel 3.27). Het oordeel is het laagst voor de begeleiding van hoogbegaafde kinderen, maar ook die gemiddelde score ligt nog tussen 'voldoende' en 'goed'. Overigens hebben veel ouders geen oordeel gegeven over dit aspect, omdat deze vraag niet van toepassing was op hun kind. Vergelijking met de gegevens van Herweijer & Vogels (2004) over ouders van leerlingen zonder beperkingen laat zien dat deze ouders van leerlingen met beperkingen vooral positiever oordelen over de school wat betreft de begeleiding van leerlingen met beperkingen en het inspelen op wensen en klachten van ouders. Ouders van leerlingen met beperkingen beoordelen de school van hun kind negatiever wat betreft het stimuleren van zelfstandig leren en werken en de voorbereiding van kinderen op het vervolgonderwijs. Het gemiddelde voor alle beoordelingsaspecten samen was in het huidige onderzoek hoger (3.9) dan bij de ouders van leerlingen zonder beperkingen (3.6).

Tabel 3.27 Oordeel van de ouders over de school van het kind (gemiddelde en standaarddeviatie op een vijfpuntsschaal: 1=slecht; 5=zeer goed)

Beoordelingsaspecten huidige school	Gemiddelde	Standaarddeviatie
De sfeer in de klas (respect voor elkaar, niet pesten) (n=202)	4.09	.939
De begeleiding van leerlingen met beperkingen (n=207)	4.08	1.009
Het stimuleren van zelfstandig leren en werken (n=205)	4.07	.863
Inspelen op wensen en klachten van ouders (n=201)	3.90	.961
Leerresultaten bij de schoolvakken (n=194)	3.82	.802
De voorbereiding van kinderen op het vervolgonderwijs (n=151)	3.81	.897
Begeleiding van hoogbegaafde kinderen (n=122)	3.59	.850

De aanpak van het onderwijs is meestal vastgelegd in een handelingsplan. In het handelingsplan staat wat men met het onderwijs wil bereiken, en welke aanpak gevolgd wordt om de doelen te bereiken. Zowel op scholen voor speciaal onderwijs als op reguliere scholen dient het handelingsplan in overleg met de ouders te worden opgesteld. Het handelingsplan blijkt in het merendeel van de gevallen gereed te zijn (73.1%) of er wordt aan gewerkt (13.9%). Ruim 10% van de ouders zegt dat er geen handelingsplan is of dat er nog niet aan gewerkt wordt.

De mening van de ouders over verschillende aspecten van het overleg over het handelingsplan of over het onderwijs aan het kind staan vermeld in tabel 3.28. In de gevallen waarin er nog geen handelingsplan was vastgelegd, maar er wel op een andere manier met de ouders gesproken was over de aanpak van het onderwijs, is dat overleg als uitgangspunt gekozen.

Tabel 3.28 Oordeel over overleg over het handelingsplan en/of het onderwijs (gemiddelden en standaarddeviaties op een vijfpuntsschaal: 1= helemaal oneens; 5=helemaal eens)

Aspecten van overleg over het handelingsplan	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Er was respect voor mijn informatie over de mogelijkheden en beperkingen van mijn kind (n=186)	4.15	.879
Het was duidelijk dat ouders en school het handelingsplan moesten ondertekenen (n=167)	4.13	1.223
Er werd geluisterd naar wat volgens mij de beste aanpak is voor mijn kind (n=185)	3.89	.969
Het geeft mij voldoende inzicht in de aanpak van mijn kind (n=179)	3.89	.963
Ik ben tevreden over de mogelijkheden bij te dragen (n=185)	3.88	.959
Er is gezamenlijk bepaald welke aanpassingen en voorzieningen er nodig zijn (n=180)	3.74	1.149
Ik kon meedenken over de doelen van het onderwijs voor mijn kind (n=181)	3.70	1.106
Er is duidelijk besproken hoe de middelen voor het onderwijs aan mijn kind besteed zouden worden (n=179)	3.45	1.237
Ik heb een grote inbreng gehad bij het opstellen van het handelingsplan (n=179)	3.30	1.189

De laagste gemiddelde scores zijn die voor de grootte van de inbreng bij het opstellen van het handelingsplan (3.30) en voor de inzet van de middelen voor het onderwijs (3.45). Ouders hebben het idee dat er respect was voor hun ervaringskennis met het kind (4.15) en het was voor de ouders duidelijk dat zij het handelingsplan moesten ondertekenen (4.13). De gemiddelde scores voor de overige aspecten liggen iets onder het schaalpunt 'mee eens' en geven een redelijk positief beeld over de mogelijkheden van ouders een inbreng te hebben bij het bepa-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

len van de doelen en aanpak van het onderwijs. Vergelijking van het antwoord op de vraag naar de inbreng bij het opstellen van het handelingsplan met die naar de tevredenheid over de mogelijkheden bij te dragen laat zien dat ouders niet zo'n grote inbreng hebben gehad (3.30), maar wel tevreden waren over de mogelijkheden (3.88).

Iets minder dan de helft van de ouders (75 ouders; 43.1%) heeft ondersteuning gehad bij het overleg over het handelingsplan. De helft daarvan is ondersteund door de ambulante begeleider, de andere ouders zijn geholpen door behandelaars en hulpverleners. Ouders noemen bijvoorbeeld de revalidatiearts, de arts en de verpleegkundige van het instituut waar het kind behandeld wordt, de orthopedagoog of de maatschappelijk werker.

3.4.1 Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort

Voor de variabelen rond het oordeel over het onderwijs is nagegaan of er verschillen zijn in de ervaringen tussen groepen ouders van verschillende REC-clusters, schoolsoorten (regulier, WSNS of speciaal) of naar opleidingsniveau van de ouders (laag, midden of hoog). Hiertoe zijn samenvattende schalen geconstrueerd.

Oordeel over de huidige school

Bij een principale componentenanalyse op de items voor het oordeel over de huidige school bleken de oordelen het best beschreven te kunnen worden op een dimensie, die het kwaliteitsoordeel over het onderwijs weerspiegelt. De dimensie bestond uit zeven items (items als 'leerresultaten bij de schoolvakken', 'inspelen op wensen en klachten van ouders' en 'de sfeer in de klas'; Cronbach's $\alpha=.80$). De gemiddelde oordelen blijken nauwelijks te verschillen voor de REC-clusters en het opleidingsniveau van de respondent (zie tabel 3.29). Bij schoolsoort bleken ouders van leerlingen in het speciaal onderwijs meer tevreden dan de andere ouders ($F=17.081$, $df=2$, $p=.000$).

Tabel 3.29. Oordeel over de huidige school door ouders van leerlingen met beperkingen, naar REC-cluster, opleidingsniveau ouder en schoolsoort kind (gemiddelde scores; significante verschillen cursief aangegeven)

Onafhankelijke variabelen	Niveaus	n	Oordeel over de school
REC-cluster	2	27	3.96
	3	103	3.94
	4	73	3.94
Opleidingsniveau ouder	Laag	45	4.12
	Midden	98	3.95
	Hoog	60	3.80
Schoolsoort leerling	Regulier	97	3.84
	WSNS-school	22	3.79
	Speciaal onderwijs	84	4.10

Oordeel over de betrokkenheid bij het handelingsplan

Aan de items voor het oordeel over het handelingsplan bleek bij een principale componentenanalyse één dimensie ten grondslag te liggen, die de tevredenheid over betrokkenheid van ouders en het resulterende plan weerspiegelt. De dimensie bestond uit negen items (items als 'ik ben tevreden over mijn mogelijkheden bij te dragen', 'het geeft mij voldoende inzicht in de aanpak van mijn kind' en 'er was respect voor mijn informatie over de mogelijkheden en beperkingen van mijn kind'; Cronbach's $\alpha=.90$). Het gemiddelde oordeel over het handelingsplan blijkt bij ouders binnen REC-cluster 3 het hoogst en binnen REC-cluster 2 het laagst. De verschillen zijn echter niet significant ($F=2.626$, $df=2$, $p=.075$). De gemiddelden verschillen niet voor de drie opleidingsniveaus (zie tabel 3.30). Naar schoolsoort bleken ouders van leerlingen in het regulier onderwijs meer tevreden dan de andere ouders ($F=3.278$, $df=2$, $p=.040$). Wellicht worden ouders in het regulier onderwijs nadrukkelijker betrokken bij het handelingsplan, in het speciaal onderwijs is het gebruik van handelingsplannen al langer gebruikelijk.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Tabel 3.30 Oordeel over de betrokkenheid bij het handelingsplan door ouders van leerlingen met beperkingen, naar REC-cluster, opleidingsniveau ouder en schoolsoort kind (gemiddelde scores; significante verschillen cursief aangegeven)

Onafhankelijke variabelen	Niveaus	n	Betrokkenheid bij het handelingsplan
REC-cluster	2	26	3.52
	3	96	3.91
	4	59	3.72
Opleidingsniveau ouder	Laag	34	3.73
	Midden	90	3.80
	Hoog	56	3.81
Schoolsoort leerling	Regulier	85	3.96
	WSNS-school	19	3.62
	Speciaal onderwijs	77	3.65

3.5 Rol van ouders in het onderwijs en eigen deskundigheid van de ouders

Ouders kunnen voor zichzelf verschillende rollen weggelegd zien in het onderwijs. Vogels (2002) onderscheidt in dit verband drie mogelijke rollen. De rol van ouders als constituent verwijst naar een actieve invloed op onderwijs, bijvoorbeeld door participatie in besturen. De rol van ouders als cliënt sluit aan bij de opvatting dat scholen professionele organisaties zijn. Aan de professionals op de scholen kunnen in deze visie eisen gesteld worden en ook de instelling van het klachtrecht voor ouders kan gezien worden als een benadering van ouders in de rol van cliënt. Bij het benaderen van ouders als consument wordt geredeneerd in termen van vraag en aanbod. Scholen concurreren in deze visie op de markt van het onderwijs.

De ouders is gevraagd naar hun mening over de rol van ouders in het algemeen, dus niet speciaal over de school van hun kind met beperkingen. Tabel 3.31 maakt duidelijk dat ouders een actieve rol willen hebben in het onderwijs. De laagste gemiddelde score is te vinden bij de stelling dat onderwijs vooral een zaak van deskundigen is: ruim 20% van de bevroegde ouders geeft aan het (helemaal) eens

te zijn met de omschrijving van die rol. Bij de andere vijf rollen is de gemiddelde score hoger, en het percentage ouders dat het (helemaal) eens is met die rol groter dan 50%.

Tabel 3.31 *Mening over de rol van ouders in het onderwijs (gemiddelden en standaarddeviaties op een vijfpuntsschaal: 1=helemaal mee oneens; 5=helemaal mee eens; n=210)*

Rollen in het onderwijs	Gemiddelde	Standaarddeviatie
<i>Ouder als cliënt</i>		
Het onderwijs is vooral een zaak van deskundigen. Als ouder moet je de gang van zaken op school overlaten aan het bestuur, de schoolleiding en de leerkrachten.	2.47	1.077
Als de kwaliteit van het onderwijs te wensen overlaat, zal ik een beroep doen op het klachtrecht om de school ter verantwoording te roepen.	3.54	1.054
<i>Ouder als constituent</i>		
Het onderwijs is vooral van belang voor leerlingen en ouders. Het is vanzelfsprekend dat zij een belangrijke invloed hebben op de gang van zaken op school.	3.58	.845
Als het onderwijs niet aan de verwachtingen voldoet, zal ik me samen met de school inspannen om het te verbeteren.	4.01	.827
<i>Ouder als consument</i>		
Een school is een dienstverlenende instelling, dus als een school mij niet bevalt zoek ik een andere school voor mijn kind.	3.59	.982
Het is voor ouders van groot belang dat er onafhankelijke en vergelijkbare informatie beschikbaar is over de kwaliteit van de scholen.	4.16	.734

Uit tabel 3.31 blijkt dat ouders betrokken zijn op het onderwijs, invloed willen hebben en bereid zijn zich in te spannen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Zij zeggen ook consequenties te verbinden aan een eventueel tekort schietende kwaliteit, het merendeel van de ouders wil zich dan inspannen voor verbetering, maar zoekt een andere school als dat niet lukt. De hoogste gemiddelde score geven ouders in dit onderzoek aan het belang van informatie over de

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

kwaliteit van scholen, een van de aspecten waarmee de rol van consument gemeent is. De resultaten voor deze groep ouders van leerlingen met beperkingen blijken grotendeels overeen te stemmen met die voor ouders van leerlingen zonder beperkingen (Vogels, 2002). Er is één opvallend verschil: gebruik maken van de consumentenrol 'stemmen met de voeten', ofwel overstappen naar een andere school wordt in het onderzoek van Vogels nauwelijks als optie gezien (laagste rangorde), terwijl de rol in het huidige onderzoek even hoog scoort als de rol van ouders als constituent: onderwijs is vooral van belang voor leerlingen en ouders (rangorde 3 en 4). In beide onderzoeken zijn ouders het er niet erg mee eens dat het onderwijs vooral een zaak van deskundigen (cliëntenrol) zou zijn. Zij zien voor zichzelf wel degelijk een invloedrijke rol in de gang van zaken op school weggelegd: onderwijs is zaak van leerlingen en ouders. Het belang van onafhankelijke en vergelijkbare informatie over de kwaliteit van scholen heeft in beide onderzoeken de hoogste score van de zes genoemde mogelijkheden.

Voor verschillende aspecten van de indicatiestelling en het onderwijs waarbij de inbreng van de ouders van belang kan zijn is gevraagd in hoeverre er volgens de ouders rekening gehouden is met de *eigen* opvattingen, kennis en wensen rond opvoeding en onderwijs van hun kind (zie tabel 3.32).

Tabel 3.32 Mate waarin rekening gehouden is met eigen deskundigheid van ouders (gemiddelden en standaarddeviaties op een vijfpuntsschaal: 1= helemaal mee oneens; 5=helemaal mee eens)

Aspecten van indicatieprocedure en onderwijs	Gemiddelde	Standaarddeviatie
De beslissing een indicatie aan te vragen (n=203)	4.13	1.018
Samenstellen van het dossier (n=200)	3.87	1.019
Kiezen voor gewoon of speciaal onderwijs (n=198)	3.93	1.238
Opstellen van het handelingsplan (n=175)	3.83	1.110
Aanpak van mijn kind op school (n=197)	4.09	.858

De gemiddelde scores voor alle bevraagde onderwerpen liggen rond het oordeel 'mee eens'. Ouders vinden dat er bij de indicatieprocedure, de schoolkeuze en het onderwijs rekening gehouden is met hun eigen deskundigheid als ouder van een kind met beperkingen.

3.5.1 Samenhang met REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort

Voor de variabelen rond het oordeel over de eigen rol en deskundigheid van ouders is nagegaan of er verschillen zijn in de ervaringen tussen groepen ouders van verschillende REC-clusters, schoolsoorten (regulier, WSNS of speciaal) of naar opleidingsniveau van de ouders (laag, midden of hoog). Hiertoe zijn samenvattende schalen geconstrueerd.

Oordeel over het respect voor de eigen deskundigheid

Bij een principale componentenanalyse voor de vraag of er in de procedure en bij het onderwijs rekening gehouden werd met de eigen opvattingen, kennis en wensen rond opvoeding en onderwijs van het kind bleek er aan deze items één dimensie ten grondslag te liggen, die uitdrukt in hoeverre er respect was voor de eigen deskundigheid van ouders. De dimensie bestond uit vijf items (items als 'kiezen voor gewoon of speciaal onderwijs', 'samenstellen van het dossier' en 'aanpak van mijn kind op school'; Cronbach's $\alpha=.72$). Het gemiddelde oordeel blijkt niet te verschillen voor ouders binnen de drie REC-clusters of voor de drie opleidingsniveaus (zie tabel 3.33). Bij schoolsoort blijkt er volgens de ouders van leerlingen in het regulier onderwijs meer respect voor de eigen deskundigheid ($F=6.105$, $df=2$, $p=.003$).

Tabel 3.33 *Oordeel over het respect voor de eigen deskundigheid van ouders van leerlingen met beperkingen, naar REC-cluster, opleidingsniveau ouder en schoolsoort kind (gemiddelde scores; significante verschillen cursief aangegeven)*

Onafhankelijke variabelen	Niveaus	n	Respect voor eigen deskundigheid ouders
REC-cluster	2	28	3.93
	3	107	3.98
	4	70	3.98
Opleidingsniveau ouder	Laag	44	3.82
	Midden	97	4.01
	Hoog	63	4.03
Schoolsoort leerling	Regulier	99	4.15
	WSNS-school	23	3.76
	Speciaal onderwijs	83	3.82

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Naast de analyses de verschillen naar REC-cluster, opleidingsniveau en schoolsoort voor bovenstaande schalen, zijn dezelfde analyses uitgevoerd voor de mening van de ouders over hun rol in het onderwijs (zie tabel 3.31 voor de verschillende rollen). Uit de analyses voor de zes mogelijke rollen bleek slechts één verschil in gemiddelde significant: naarmate het opleidingsniveau van de ouder hoger was, hechtten de ouders *minder* waarde aan de rol van cliënt, namelijk 'Als de kwaliteit van het onderwijs te wensen overlaat, zal ik een beroep doen op het klachtrecht om de school ter verantwoording te roepen' ($F=4.142$, $df=2$, $p=.017$). Lager opgeleide ouders zeggen dus vaker dat zij zonodig gebruik zullen maken van het klachtrecht.

3.6 Onderwijsconsulenten en de ACTB

Ter beantwoording van de vraag in hoeverre ouders gebruik maken van de ondersteunings- (onderwijsconsulenten) en beroepsmogelijkheden van de Advies Commissie Toelating en Begeleiding (ACTB) is de meest recente rapportage (over het schooljaar 2005-2006) geraadpleegd van de ACTB. De ACTB is in 2003 door de Minister van OCW geïnstalleerd als een onafhankelijke adviescommissie met het oog op de begeleiding van de invoering van LGF.

De ACTB kan geraadpleegd worden door ouders en door het bevoegd gezag van scholen als de school een geïndiceerde leerling niet wil toelaten of wil verwijderen, of als men niet tot overeenstemming komt over de inzet van het LGF-budget of over het handelingsplan. De REC's kunnen de ACTB inschakelen bij conflicten over de ambulante begeleiding aan school of leerling. Scholen zijn verplicht de ACTB om advies te vragen als ouders bezwaar maken tegen toelatingsproblemen of het opstellen of uitvoeren van een handelingsplan. De ACTB toetst het besluit van de school aan de Regeling LGF, maar het advies van de ACTB is niet bindend.

De onderwijsconsulenten zijn onafhankelijke en onpartijdige deskundigen die structurele problemen rondom individuele plaatsing van kinderen met een beperking (zowel in het regulier als speciaal onderwijs) en rondom besteding van de rugzakmiddelen op projectmatige wijze aanpakken. Onderwijsconsulenten leveren voorts een bijdrage aan de oplossing van structurele knelpunten rond LGF. Sinds 1 januari 2004 zijn de onderwijsconsulenten organisatorisch ondergebracht bij de ACTB.

In de meest recente rapportage⁵ over het schooljaar 2005-2006 rapporteert de ACTB onder meer ervaringen met betrekking tot de inzet van onderwijsconsulenten en uitkomsten van enquêtes onder ouders en scholen over de werking van LGF en de inzet van onderwijsconsulenten.

⁵ Advies Commissie Toelating en Begeleiding (ACTB) Onderwijsconsulenten, Onderwijsconsulentent+. Rapportage 1 augustus 2005 – 1 augustus 2006. Den Haag, september 2006.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Onderwijsconsulenten

Uit de verslaglegging komt naar voren dat ouders en instanties onderwijsconsulenten veelvuldig blijken te raadplegen met vragen over de LGF, geschikte scholen in de buurt, relevante wet- en regelgeving en uiteenlopende onderwijsvraagstukken. Het aantal verzoeken om een onderwijsconsulent in te zetten bij vraagstukken rond een plaatsing, handelingsplan of voorgenomen verwijdering is in het schooljaar 2005/2006 aanzienlijk toegenomen, genoemd wordt een toename van 65%. Bij 215 van de 553 verzoeken (39%) ging het om leerlingen die ondanks een positieve beschikking niet naar school gingen, de zogenaamde thuiszitters. De verdeling tussen regulier en speciaal onderwijs was overigens ongeveer gelijk voor de schoolgaande leerlingen en de thuiszitters.

In de enquête onder ouders die in het betreffende schooljaar in contact traden met een onderwijsconsulent is onder meer gevraagd naar redenen van ouders om een onderwijsconsulent in te schakelen. De resultaten staan in tabel 3.34.

Tabel 3.34 Adviesverzoeken naar reden (Bron: Rapportage ACTB schooljaar 2005/2006)

Reden	Aantal	Percentage
Plaatsingsprobleem	365	66 %
Handelingsplan of bestedingsprobleem	95	17 %
Verwijdering of schorsing	70	12%
Anders	18	4 %
REC/CvI	5	1 %
Totaal	553	100%

Plaatsingsproblemen zijn de belangrijkste reden om een onderwijsconsulent in te schakelen (66%). In 17% van de gevallen is bemiddeling of advies gevraagd over de inzet van middelen en/of de totstandkoming van een handelingsplan.

Over de vraag naar verschillen tussen groepen ouders in het benaderen van onderwijsconsulenten voor advies en begeleiding geeft het verslag van de ATCB de volgende informatie. Van de 365 plaatsingsproblemen deden er zich 196 (54%) voor in het regulier onderwijs, 169 zaken (46%) hadden betrekking op vraagstukken rondom plaatsing in het speciaal onderwijs. Wat betreft het regulier onderwijs concludeert de ACTB dat reguliere scholen veelal terughoudend zijn op het ge-

bied van toelating van rugzakleerlingen. Problemen bij plaatsing in het speciaal onderwijs worden vooral veroorzaakt door wachtlijsten. De meeste adviesaanvragen hadden betrekking op het voortgezet onderwijs of het voortgezet speciaal onderwijs (30%), of op de overgang naar beide schooltypen (33%). Het aandeel adviesaanvragen dat betrekking heeft op voortgezet onderwijs of de overgang naar het voortgezet onderwijs (totaal 63%) is dus veel hoger dan het aandeel dat betrekking heeft op primair onderwijs (37%). Als het gaat om het type beperking van de leerlingen die door de onderwijsconsulenten zijn begeleid in een zoektocht naar een geschikte schoolplek valt op dat leerlingen met een stoornis in het autisme spectrum een omvangrijk deel uitmaken van de doelgroep van de onderwijsconsulenten. Ook voor leerlingen met gedragsproblemen en ADHD wordt relatief veel begeleiding en advies gevraagd. De onderwijsconsulenten behandelen veel zaken van leerlingen met een complexe problematiek (meerdere handicaps of stoornissen; bijkomende stoornissen of handicaps naast een 'clusterbepalende' stoornis of beperking). De kenmerken van deze leerlingen maken het realiseren van passend onderwijs problematisch. Het overgrote deel van de zaken (80%) van de onderwijsconsulenten gaat om jongens (440 jongens versus 113 meisjes op het totaal van 553 leerlingen). Over het opleidingsniveau of de etnische herkomst van de ouders heeft de ACTB geen gegevens verzameld.

Uit de enquête die na de inzet van een onderwijsconsulent onder de ouders wordt gehouden blijkt dat ouders over het algemeen tevreden zijn met de door onderwijsconsulenten geleverde inspanningen en de bereikte oplossingen. Uit de antwoorden blijkt dat de meeste ouders van mening zijn dat hun kind zich redelijk tot goed thuis voelt op de school van plaatsing. Tachtig procent bezoekt zes maanden na de bemiddeling en het advies nog steeds dezelfde school. Hetzelfde geldt voor plaatsingen op het gewenste schooltype. Er is echter nog geen sprake van echte keuzevrijheid voor ouders. Plaatsing naar voorkeur van de ouders en de daarmee gepaard gaande keuzevrijheid komen in het gedrang door de wachtlijsten bij het onderwijs, maar ook bij de (jeugd)zorg en (in sommige regio's) bij projecten. Met name door de lange wachtlijsten bij cluster 4 in het speciaal onderwijs worden door de onderwijsconsulenten relatief meer leerlingen (al dan niet tijdelijk) geplaatst in het regulier onderwijs of in het speciaal basisonderwijs. Deze plaatsing is echter niet altijd conform de wens van de ouders. Bij gebrek aan een

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

onderwijsplek op een school binnen cluster 4 is er voor ouders geen volledige vrijheid om te kiezen tussen plaatsing in het speciaal onderwijs of in het regulier onderwijs.

Adviesaanvragen

De substantiële groei die het werk van de onderwijsconsulenten doormaakt is niet terug te vinden in een groei van het aantal adviesaanvragen bij de ACTB. In het schooljaar 2005/2006 kreeg de ACTB 17 zaken voorgelegd. Daarvan waren er 14 nieuw en drie waren al voor 1 augustus 2005 ingediend, maar werden afgerond in het rapportagejaar 2005/2006. Van de zeventien verzoeken heeft de ACTB er veertien in behandeling genomen. Negen zaken zijn aan het eind van het verslagjaar afgerond, vijf zijn nog in behandeling. Van de beëindigde zaken zijn er twee afgerond met een advies, zeven adviesaanvragen werd uiteindelijk alsnog ingetrokken, na een ultieme bemiddelingsinspanning van een onderwijsconsulent. Drie verzoeken zijn niet in behandeling genomen, vanwege onbevoegdheid van de ACTB of niet-ontvankelijkheid van de verzoeker. Van de zeventien ingediende verzoeken gingen er tien over leerlingen in cluster 3 en zeven over leerlingen in cluster 4. Zeven verzoeken betroffen het regulier basisonderwijs, tien het regulier voortgezet onderwijs. In dertien gevallen ging het om jongens, in vier verzoeken om meisjes. In meer dan 60% van de adviesaanvragen betrof het een plaatsingsvraagstuk.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat de inzet van de onderwijsconsulenten positief is voor de ouders die hulp vragen. De hulp wordt meestal gevraagd voor plaatsingsproblemen, en vaak betreft het een thuiszitter. Hoewel plaatsing op de school waaraan de ouder de voorkeur geeft niet altijd mogelijk is, zijn de meeste ouders tevreden over door de onderwijsconsulenten bereikte oplossing. In totaal hebben de onderwijsconsulenten aan 553 personen ondersteuning verleend. In principe is een van de eisen om toegang te krijgen tot de onderwijsconsulent een positieve indicatie (al blijkt in 66 van de 553 gevallen –nog– geen sprake van een indicatiebeslissing). In totaal zijn in het schooljaar 2005/2006 24.369 leerlingen geïndiceerd. Dat betekent dat ruim 2% van de indicaties de plaatsing zodanig problematisch is dat de onderwijsconsulenten ingeschakeld worden. Hierbij dient aangetekend te worden dat de ondersteuning van de onderwijsconsulenten breder

Resultaten: enquête onder ouders

is dan deze 553 officiële begeleidingsvraagstukken. In veel meer gevallen blijken ouders, scholen en besturen via telefonische consultatie en eerste adviesdienst voldoende op weg geholpen te kunnen worden om de problemen op te lossen zonder officiële bemiddeling door de consulenten. De aantallen van deze interventies worden echter niet geregistreerd.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

4 Resultaten: verdiepende studie

Er zijn verdiepende interviews gehouden met 49 ouders die aselect gekozen waren uit de ouders die zich in de enquête bereid verklaard hadden tot een tweede interview. Twintig interviews zijn bij het gezin thuis gehouden, de overige 29 ouders zijn telefonisch geïnterviewd. In de verdiepende interviews is aan de hand van een interviewleidraad die bestond uit open vragen met de ouders gesproken over de vraag naar de eigen inbreng van ouders in de indicatieprocedure, bij de schoolkeuze en bij de aanpak van het onderwijs. Daarbij zijn de ervaringen van de ouders centraal gesteld. Een belangrijk element van de interviews was de vraag naar de eigen deskundigheid van ouders, als aanvulling op de deskundigheid van de professionals bij de indicatiestelling en het onderwijs. In dit hoofdstuk wordt eerst ingegaan op de kenmerken van de leerlingen en het onderwijs dat zij volgen. Daarna worden de resultaten besproken van de ervaringen bij de indicatieprocedure, de keuze van en de ervaringen met het onderwijs, en de rol die ouders van een kind met beperking in het onderwijs hebben. Als laatste wordt ingegaan op de feitelijke en gewenste invloed.

4.1 Kenmerken leerlingen en hun onderwijs dieptestudie

Als beperking van het kind waarvoor de ouders de indicatie aangevraagd hadden, werd een autistische stoornis (inclusief PDD-NOS en andere autisme-spectrum stoornissen) en andere psychiatrische problemen en/of ernstige gedragsproblemen het meest genoemd door de ouders in de dieptestudie (15 resp. 12 maal). Een verstandelijke beperking (exclusief Down), langdurige ziekte, een lichamelijke beperking of ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden waren ook vaak een reden voor het aanvragen van de indicatie (9, 7, 6 en 6 maal). Bij een leerling ging het om doofheid/slechthorendheid. In zeven gevallen was er sprake van meer dan een beperking.

In de meeste gevallen (74%) werd er voor het eerst een indicatie aangevraagd, bij 26% was het een herindicatie. Voor bijna alle leerlingen was de beschikking positief. Slechts over twee aanvragen was een negatieve beslissing genomen, in beide

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

gevallen was de beslissing in tweede instantie alsnog positief. Voorafgaand aan de indicatie bezocht 59% van de leerlingen uit de dieptestudie het basisonderwijs (waarvan 62% regulier basisonderwijs, 10% speciaal basisonderwijs, 24% speciaal onderwijs en een kind werd behandeld in een GGZ-instelling), bijna 35% volgde voortgezet onderwijs (waarvan 76% regulier onderwijs –waarvan een leerling LWOO en een leerling Praktijkonderwijs- en 24% speciaal onderwijs). Twee kinderen waren nog niet ingeschreven op een school en een leerling ging niet meer naar school op het moment van de aanvraag. Na de indicatieprocedure gingen deze drie leerlingen voor het eerst naar school of naar een andere school. Voor vijf leerlingen was de indicatie aangevraagd aan het eind van de basisschoolperiode, en deze leerlingen gingen nadat de indicatie was toegekend naar het voortgezet onderwijs. Van de overige 40 leerlingen gingen er 12 (30%) naar een andere school na de indicatieprocedure, 28 (70%) bleven op dezelfde school.

4.2 Indicatieprocedure

Wie kwam met het idee een indicatie aan te vragen?

Voor de leerlingen waarbij het ging om een herindicatie was het steeds (iemand van) de school die de aanvraag in gang zette. Ook bij eerste aanvragen wordt de aanzet vaak gegeven door de school die het kind bezoekt (11 maal). De school signaleert in die gevallen dat het kind extra zorg nodig heeft, in cognitief, medisch, of sociaal-emotioneel opzicht: “Het was een kleine basisschool, en in groep 6 gaf de school aan dat zij extra budget nodig hadden om mijn zoon de laatste twee jaar beter voor te bereiden op de HAVO, door hem bijvoorbeeld meer structuur aan te leren” of “De zorgcoördinator van het speciaal basisonderwijs vond dat het kind meer bescherming en begeleiding nodig had voor zijn autisme en diabetes”.

Hier en daar lijkt de inzet van een indicatieaanvraag wat zwaar voor het gesignaleerde probleem: “Wij vroegen aan de school voor voortgezet onderwijs of het mogelijk was een extra boekenpakket te krijgen voor onze dochter. Zij is te ziek om de boeken heen en weer te sjouwen. Toen zei de school dat er een aanvraag voor een LGF-budget ingediend zou worden”.

Eerste aanvragen voor een indicatie gebeurden ook vaak op advies van behandelaren (13 maal), zoals psychiaters, neurologen, medewerkers van het RIAGG, de orthopeed of de fysiotherapeut: “Mijn kind werd geobserveerd in het Orthopedagogisch Expertise- en Kenniscentrum. Daar werd toen plaatsing in het ZMLK-onderwijs geadviseerd”.

In negen gevallen ging het initiatief voornamelijk van de ouders uit, al dan niet in samenspraak met deskundigen: “Ons kind kon niet verder op het Medisch Kleuterdagverblijf. De medewerkers daar hadden al eens aangegeven dat wij op zoek moesten naar een vervolgschool. Wij hebben toen zelf de stap genomen een indicatie aan te vragen”, of “Wij hadden er zelf al over gedacht en de juf van de peuterspeelzaal bevestigde ons idee dat er speciaal onderwijs nodig was. Ik had ook een vriendin die in het speciaal onderwijs werkte en die ondersteunde ons idee”.

De ouders van één leerling schetsen een optimaal beeld van de samenwerking tussen betrokkenen en de inzet die een school voor regulier onderwijs levert: “De beslissing een indicatie aan te vragen was een samenspel van ons, de school, de behandelende artsen en het REC. Het REC vond eigenlijk dat onze zoon naar een cluster 4-school moest, maar de leerkracht van de kleutergroep van het regulier onderwijs heeft zich er hard voor gemaakt dat onze zoon kon blijven”.

Onafhankelijk van de vraag wie het initiatief nam tot het aanvragen van de indicatie (ouders, behandelaren, school) of herindicatie (altijd de school), bleek het merendeel van de ouders én scholen positief te reageren op de beslissing een indicatie aan te vragen.

Voorbeelden van reacties van scholen wanneer het initiatief van ouders of behandelaren kwam: “De school was erg gebaat bij meer kennis over Asperger. Zij waren erg blij dat zij nu hulp kregen. Tevoren deed de school niet veel aan verrijking of verdieping, en moesten wij als ouders zelf veel aandragen”, “Bij de herindicatie dachten de arts en de fysiotherapeut van het ziekenhuis eerder aan speciaal onderwijs. Maar de leerkrachten van het regulier onderwijs vonden het een beter idee dat hij met LGF-budget in het gewone onderwijs zou blijven. Hij heeft drie jaar lang dezelfde, zeer goede leerkracht gehad. Daarnaast kreeg hij ook remedial teaching”.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

In drie gevallen was de reactie van de school negatief, men wilde geen ambulante begeleiders in de school: “De school was heel afwijzend. Men zag geen heil in moeilijke leerlingen. Het personeel was niet toegerust om kinderen met problemen te begeleiden en was bang voor precedentwerking. De school had al eerder met een LGF-budget te maken gehad, maar vond dat het niets opleverde: er komt eenmaal per twee maanden iemand kijken maar leerkrachten hebben er niets aan. Het geeft alleen maar overlast”.

Soms verandert de aanvankelijk negatieve mening in een positieve –of minder negatieve- of andersom. “Eerst dacht ik: dat is niets voor ons, daar zijn wij nog niet aan toe. Maar nu het LGF-budget er eenmaal is ben ik heel blij, de indicatiestelling geeft zoveel mogelijkheden. Eerst wist ik niet dat de beschikking ook toegang gaf tot speciaal onderwijs. Nu is het een gerust gevoel dat wij zolang de indicatie loopt alsnog van onderwijs kunnen switchen”; “Eerst wilde de school niet meewerken aan de indicatieaanvraag, zij hadden daar geen ervaring mee. Later gingen ze wel akkoord. Zij zeiden dat ze toch al twee leerlingen met een LGF-budget hadden en dat deze er dan ook nog wel bij kon. Dat kwam erg koud over, maar we hebben toch doorgezet”.

4.3 Keuze van onderwijs

Er zijn ook vragen gesteld over afwegingen die ouders maken wanneer zij kiezen voor speciaal of gewoon onderwijs. Eerst is met de ouders gesproken over de vraag welke argumenten er in het specifieke geval van *dit kind* met *deze beperking* zijn vóór of tegen speciaal onderwijs, en vóór en tegen gewoon onderwijs LGF-budget. Deze vraag is dus onafhankelijk van de schoolsoort die het kind op dat moment bezocht gesteld.

Opvallend is dat ouders veel verschillende soorten argumenten noemen die pleiten voor regulier onderwijs en tegen speciaal onderwijs, terwijl de argumenten tegen regulier onderwijs en voor speciaal onderwijs veel eenduidiger zijn.

Argumenten voor regulier onderwijs

De voornaamste argumenten voor regulier onderwijs zijn volgens de ouders integratie in de maatschappij (12 maal genoemd), de stimulerende invloed van regulier onderwijs op een leerling met beperkingen (11 maal), de geringere afstand tot school (10 maal), en sociale argumenten (9 maal).

Integratie wordt zowel genoemd voor de huidige situatie als voor de toekomst: “Op de gewone school wordt het kind uitgedaagd om mee te doen aan het gewone leven. Maar sociale integratie werkt ook andersom: kinderen zonder beperkingen leren omgaan met kinderen met beperkingen”; “Door naar een gewone school te gaan heeft een kind een betere opstap om de maatschappij in te gaan. Maar aan de andere kant is het voor dit kind toch al anders de maatschappij in te gaan. De stap naar buiten, naar het nieuwe vraagt sowieso begeleiding”.

Ouders vinden het regulier onderwijs stimulerend voor de ontwikkeling van hun kind met beperkingen, ook met het oog op de doorstroming naar vervolgonderwijs: “In het reguliere onderwijs heeft ons kind goed leren praten. Zij wilde communiceren met haar medeleerlingen die een appèl op haar deden. In het gewone onderwijs kan zij zich ergens aan optrekken”; “Door naar het gewone onderwijs te gaan, is er een betere doorstroming, er zijn meer mogelijkheden tot doorleren”.

Een belangrijk argument voor regulier onderwijs is ook dat het kind in de eigen buurt naar school kan gaan. Vaak zien ouders daarin ook voordelen in sociaal opzicht: “Het is belangrijk dat mijn kind naar een school in de buurt kan gaan. Daar heeft het zijn eigen vriendjes om zich heen. Dat is heel belangrijk, zeker als het kind vaak ziek is. Het is al veel niet op school”.

Voor vijf ouders was regulier onderwijs vanzelfsprekend omdat hun kind al op een gewone school zat, of zij willen het in het reguliere onderwijs proberen zolang het gaat: “Ons kind wilde zelf op het reguliere voortgezet onderwijs blijven en dat kon ook”; “Zolang het goed gaat blijft ons kind op de gewone basisschool”.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Een aantal ouders zegt bij de vraag naar voordelen van het regulier onderwijs dat *geen* voordelen te zien in regulier onderwijs voor hun kind met beperkingen. Deze (vijf) ouders beschouwen regulier onderwijs niet als haalbaar, vanwege de beperkingen van hun kind: “Gewoon onderwijs heeft eigenlijk geen voordelen voor onze zoon, hij zou daar verzuipen. Hij heeft constante zorg nodig. Als hij valt of geduwd wordt staat hij niet zelf op, daar heeft hij hulp bij nodig”, “Er is niets dat pleit voor regulier onderwijs. Mijn kind had nooit op VMBO geplaatst moeten worden”.

Argumenten tegen speciaal onderwijs

Een argument voor regulier onderwijs, namelijk de afstand tot de school, is tevens een belangrijk argument tegen speciaal onderwijs (19 maal genoemd), net als sociale argumenten (13 maal). “De lange dagen die een kind moet maken als het naar speciaal onderwijs gaat zijn een nadeel. Er moet met de bus gereisd worden, want er is geen school voor speciaal onderwijs in de woonplaats”; “Omdat de school voor speciaal onderwijs zo ver weg is, kent niemand in het dorp ons kind en ons kind kent ook geen mensen in het dorp”.

Ouders vinden de populatie in het speciaal onderwijs een argument tegen speciaal onderwijs (negen). Hierbij noemen zij onderstimulering in cognitief opzicht en negatieve beïnvloedbaarheid van hun kind. “Kinderen nemen negatief gedrag van elkaar over. Het kind is erg open en ontvankelijk”; “Een nadeel van speciaal onderwijs is dat het kind zich niet kan optrekken aan betere kinderen, of daar dingen van kan leren. Bovendien neemt het kind allerlei tics over van andere kinderen”.

Stigmatisering vinden ouders een belangrijk argument tegen speciaal onderwijs (zes maal). Daarbij speelt ook bezorgdheid dat er geen weg terug is naar het gewone onderwijs een rol. “Door naar speciaal onderwijs te gaan krijgt het kind een stempel. Nu moet ik wel zeggen dat het stempeltje wel vervaagt omdat het probleemgedrag verminderd is sinds ons kind naar het speciaal onderwijs gaat. Maar cognitief blijft het kind wel iets achter”.

Soms wordt het feit dat terugkeer naar het gewone onderwijs lastig is voor het kind juist benaderd vanuit de positieve ervaringen in het speciaal onderwijs: “De kinderen in het speciaal onderwijs gaan anders met elkaar om, het is een hele

hechte club, dat is prachtig. Maar de overgang naar regulier onderwijs is daardoor heel moeilijk”.

Argumenten tegen regulier onderwijs

Vrijwel alle argumenten die volgens ouders pleiten tegen onderwijs in de reguliere setting hebben betrekking op de onmogelijkheid het reguliere onderwijs af te stemmen op de specifieke beperking van het kind. Sommige ouders leggen hierbij de nadruk primair op de mogelijkheden van het onderwijs, andere ouders juist op de beperkingen van het kind: “Op een reguliere school hebben ze het al druk genoeg. Een kind met speciale aandacht kan er gewoon niet bij”; “In het gewone onderwijs zijn de klassen te groot en men heeft te weinig kennis van beperkingen”; “Mijn kind had losse handjes. Op school was er te geringe inleving voor het kind. Achteraf bezien is er veel te lang geprobeerd om het kind op het reguliere basisonderwijs te houden. De school is tekort geschoten. Het kind werd apart en anders behandeld dan de rest. En het werd gepest”.

Twee ouders noemen de belasting die het onderwijs in de reguliere setting met zich meebrengt: “Aan de begeleiding van dit traject heb ik een volledige dagtaak. Ik ben constant bezig ervoor te zorgen dat alle mensen op dezelfde manier met mijn zoon omgaan. Het reguliere onderwijs is niet toegerust voor zo’n kind, er zijn beperkte middelen. Alle leerkrachten hebben zich achter het plan gesteld dat mijn zoon op de gewone school kan blijven, maar het traject blijft wel afhankelijk van de medewerking van deze leerkrachten. Ze moeten wel mee willen en kunnen werken”; “Het brengt wel rompslomp mee voor zowel ouders als school om bepaalde dingen geregeld te krijgen”.

Argumenten voor speciaal onderwijs

Vrijwel alle ouders noemen als voordeel van het speciaal onderwijs dat het onderwijs daar specifiek afgestemd is op de beperkingen en mogelijkheden van het kind met beperkingen. Vooral de kleine klassen, de beschikbare expertise en de afstemming op individuele leerlingen staan daarbij centraal. Veel ouders (9) noemen ook als voordeel dat een leerling met beperkingen geen uitzondering is binnen het speciaal onderwijs: “Probleematisch zijn is daar normaal”, of “Je mag zijn wie je bent, iedereen heeft daar wel wat”.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Twee ouders zeggen nadrukkelijk dat zij geen enkel voordeel van speciaal onderwijs kunnen bedenken.

Kiezen voor een bepaalde school

Soms willen ouders dat hun kind na de beslissing over de indicatieaanvraag gewoon op dezelfde school blijft. In andere gevallen wordt er een nieuwe school gezocht, omdat het niet anders kan, of omdat ouders dat zelf liever hebben. Gewone scholen of speciale scholen weigeren soms leerlingen toe te laten. Soms is het ook wat minder duidelijk. Dan weigeren scholen niet echt, maar laten zij het een beetje in het midden, of de school geeft de ouders het gevoel dat zij beter een andere school kunnen zoeken. In het volgende worden de ervaringen van ouders bij het kiezen van een school beschreven.

Met de ouders is eerst besproken of zij andere scholen bezocht hebben rond de indicatiestelling en wat de ervaringen daarbij waren. Gaven scholen het gevoel dat zij het kind graag als leerling zouden hebben? En was er verschil in de ervaringen bij speciale scholen en gewone scholen?

Uit de antwoorden van de ouders blijkt dat het grootste deel van de ouders (36) geen (andere) scholen bezoekt rond de indicatie. Vrijwel steeds is de reden dat het kind in goed overleg op dezelfde school kan blijven die tevoren bezocht werd, op grond van een herindicatie (in het speciaal onderwijs of in het reguliere onderwijs met een continuering van het LGF-budget) of met het aanvullende LGF-budget. In een aantal gevallen is het ook zo dat andere kinderen uit het gezin al naar de betreffende school gaan, en dan vinden school en ouders het vanzelfsprekend dat ook het kind met beperkingen op de school terecht kan. “Wij hebben geen andere scholen bezocht, omdat een andere school nooit aan de orde is geweest. Voor ons oudste kind hebben wij indertijd gezocht naar een goede school, en daarna was het vanzelfsprekend dat ook de jongste naar die school zou gaan”.

Soms is er overleg of een dergelijke plaatsing wel haalbaar is. “Nee, wij hebben niet op andere scholen gekeken. De zus van onze zoon zat ook al op deze school. In het begin was de school wel wat terughoudend omdat hij ADHD heeft. Maar ik kon de school overtuigen dat onze zoon niet storend in de klas zou zijn”.

Een aantal ouders (acht) is wel gaan kijken bij een school voor speciaal onderwijs, of heeft telefonisch contact gezocht. Over de ervaringen bij het speciaal onderwijs rond de schoolkeuze zijn al deze ouders positief. Zij voelden zich erg welkom zonder dat er druk werd uitgeoefend het kind in het speciaal onderwijs te plaatsen. In sommige gevallen bleek echter plaatsing in het speciaal onderwijs niet mogelijk, omdat er een wachtlijst was, of omdat het cluster waarvoor de ouders hun kind wilden aanmelden niet overeenstemde met het cluster waarvoor het kind geïndiceerd was. In andere gevallen besloten ouders toch hun kind (voorlopig) op de reguliere school te laten: “Wij zijn naar een school voor speciaal onderwijs geweest en hebben daar een rondleiding gehad. Wij waren wel blij dat het medisch nog niet noodzakelijk is dat kind daar naartoe moet. Maar ons kind was er heel welkom”.

Negen ouders zijn naar reguliere scholen gegaan rond de indicatieaanvraag (uitsluitend of naast een bezoek aan een school voor speciaal onderwijs). In vier gevallen kon het kind niet ingeschreven worden op de betreffende school of werd er geen duidelijke uitspraak gedaan, maar in een geval was dat omdat de school alleen kinderen uit de buurt inschreef (postcodebeleid), en in een ander geval hadden de ouders zelf eigenlijk een voorkeur voor speciaal onderwijs. In de beide andere gevallen vroeg de school zich af of er wel voldoende tijd en aandacht kon zijn voor de problemen van het kind. waar school te weinig tijd en aandacht voor zou hebben. Bij andere scholen voor regulier onderwijs waren deze kinderen echter welkom.

4.4 Ervaringen met het onderwijs

Wanneer een indicatie is toegekend gaat een kind soms naar een andere school, maar ook als het op dezelfde school blijft kunnen er dingen veranderen in het onderwijs. Dat kan het geval zijn na een eerste indicatie maar ook na een herindicatie. Met de ouders is gesproken over het onderwijs dat het kind na de indicatie krijgt.

Aan 31 ouders van leerlingen met een LGF-budget (dus niet aan ouders van leerlingen in het speciaal onderwijs) is gesproken over hun kennis met betrekking tot de inhoud van het LGF-budget. Van de 30 ouders die antwoord op deze vraag ge-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

geven hebben zei ruim de helft te weten waaraan het LGF-budget besteed kon worden. Deze ouders kunnen ook bijna allemaal elementen van het budget noemen, te weten formatie-uitbreiding, ambulante begeleiding en materiële bekostiging. Veertien ouders weten niet wat het LGF-budget inhoudt en er is volgens deze ouders ook geen overleg geweest over de besteding. Soms proberen ouders wel inhoud te geven aan de extra onderwijszorg voor hun kind, maar leggen zich dan toch neer bij de mening van de school: “Waar het bij het LGF-budget om gaat is voor mij heel onduidelijk. Ik denk dat het bedoeld is om ondersteuning te bieden aan het kind. Ik heb gevraagd om een half uur per week begeleiding voor Nederlands. Maar de school zei dat de rugzak daar niet voor is”.

Extra onderwijszorg

Hoewel dus veel ouders niet precies weten wat de inhoud van het LGF-budget is, zou de extra begeleiding of zorg voor de leerlingen toch goed geregeld kunnen zijn. Daarom is apart gesproken over de vraag welke extra onderwijszorg leerlingen in speciaal en regulier onderwijs krijgen. Hierbij gaat het om extra onderwijsvoorzieningen, ambulante begeleiding, aanpassingen in de fysieke omgeving. Uit deze informatie blijkt dat bij het merendeel van de leerlingen het LGF-budget inderdaad wordt ingezet en de onderwijszorg conform de bedoelingen van het budget geregeld is: er is extra ondersteuning voor de leerling in de vorm van remedial teaching, individuele lessen of huiswerkbegeleiding; er is ambulante begeleiding gericht op de leerkracht en/of de leerling en er worden extra materialen aangeschaft: “Mijn kind krijgt viermaal per week individuele begeleiding (40 tot 50 minuten). Dit gebeurt zowel binnen als buiten de klas, door een extra leerkracht of door de intern begeleider. De ambulante begeleider participeert in het groot overleg van leerkracht, intern begeleider, ambulant begeleider en ouders, eenmaal per 6 of 8 weken. Tussendoor doet de ambulante begeleider extra observaties. Er zijn ook materialen aangeschaft: “Doos vol gevoelens”, “motoriek koffer”, een speciaal toetsenbord voor de PC, en wat kleine dingen”.

In totaal twaalf ouders zeggen dat er geen extra onderwijszorg voor hun kind is. Zeven daarvan hebben een kind in het speciaal onderwijs en lichten hun antwoord toe met de opmerking dat hun kind geen extra begeleiding krijgt buiten hetgeen al standaard geboden wordt in het speciaal onderwijs: “Ik kan geen onderscheid ma-

ken tussen de algemene zorg die de school aan leerlingen biedt en specifieke zorg voor mijn zoon. Alles gebeurt vanuit school”.

Ouders in het speciaal onderwijs die wel aangeven dat er extra zorg is, noemen daarbij zaken als logopedie, fysiotherapie en specifiek onderwijsmateriaal voor de beperking, die eigenlijk tot de normale onderwijszorg behoren.

Van de vijf ouders van leerlingen in het reguliere onderwijs die wel een positieve beschikking hebben, maar waar geen extra onderwijszorg geboden wordt, blijken er vier in het voortgezet onderwijs te zitten. “ De hulp is nog steeds niet op gang gekomen. Er is een wachtlijst voor ambulante begeleiding van een jaar. De school is laks omgegaan met het LGF-budget. Er was al een jaar lang een LGF-budget zonder dat de docenten op de hoogte waren. Nu hebben wij contact gezocht met het REC”; “Er is nog niets gedaan met de rugzak. De school wilde geen ambulante begeleiding in de school. Er was contact met de huiswerkbegeleiding en dat vond de school genoeg. Binnenkort komt er toch een gesprek met de ambulante begeleider”.

Doelen

Een van de manieren waarop ouders betrokken kunnen zijn bij het onderwijs is het gezamenlijk bepalen van de doelen die met het onderwijs worden nagestreefd. Dit kan gebeuren rond het overleg over het handelingsplan, maar zou ook op een ander moment kunnen gebeuren. Bij dit overleg zouden ouders ook hun ervaringen met de aanpak die het beste werkt voor hun kind kunnen bespreken met de school. Met de meeste ouders (36) wordt gesproken over de doelen, al dan niet rond het schrijven van het handelingsplan. De ouders vinden dat zij genoeg informatie kunnen inbrengen en gelegenheid hebben duidelijk te maken wat de beste aanpak van hun kind is. “Er is met school gesproken over het handelingsplan. Wij hebben de doelen doorgesproken, zoals structuur aanleren en leren samenwerken. Er is eerst een inventarisatie gedaan met alle partijen: school, ambulante begeleider en ouders. Dat was gericht op het zoeken naar overeenkomsten of juist de verschillen. De vraag was hoe we dat zouden kunnen oplossen of aanpakken. Vanuit dat gesprek is toen het handelingsplan geschreven”.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Zeven ouders zeggen nadrukkelijk dat er geen of onvoldoende overleg is geweest over doelen of aanpak. Soms is er nog helemaal niet over gesproken, in andere gevallen werd een handelingsplan waaruit de doelen bleken uitsluitend ter goedkeuring voorgelegd. “De doelen staan per vak vermeld in het handelingsplan. Daar is niet over gesproken: het handelingsplan werd ter goedkeuring meegegeven”.

Sommige ouders vinden het ook niet nodig betrokken te worden bij het vaststellen van doelen van onderwijs aan hun kind. “Niet echt over gesproken. Het kind leert het vanzelf wel. Het ging er ons vooral om dat het kind lekker in zijn vel kan zitten. De visie van school en van mezelf is: “Gras groeit niet door eraan te trekken”. Als het niet lekker gaat wil ik best tips geven. Maar school is een andere wereld dan thuis, dus ik laat de aanpak ook aan school over”.

Als er een gesprek is geweest over doelen en aanpak is gevraagd of de gegevens in een handelingsplan genoteerd zijn en of de ouders tevreden zijn over de inhoud van het handelingsplan. Voor negen leerlingen, vrijwel steeds leerlingen in het regulier onderwijs, blijkt er (nog) geen handelingsplan te zijn, maar er wordt wel aan gewerkt. In het merendeel van de gevallen (38) is er wel een handelingsplan, waarin doelen en aanpak zijn vastgelegd. Vrijwel iedereen is tevreden over wat er in het handelingsplan staat, al zeggen twee ouders dat ze te weinig deskundigheid hebben om te kunnen beoordelen of het een goed handelingsplan is. Eén ouder vermeldt dat niet alles wat door de ouders genoemd is, ook is opgenomen in het handelingsplan, zonder dat is uitgelegd waarom dat niet gebeurd is.

De bedoeling van het handelingsplan is dat het een richtlijn is voor het onderwijs, en dat regelmatig gekeken wordt of een en ander haalbaar is. “De doelen zijn in het handelingsplan genoteerd. Ik ben tevreden over het handelingsplan. Er worden goede verslagen gemaakt bij de gesprekken over het onderwijs: wat is er behaald, wat speelt er, wat gaan we doen? Dan worden er zonnodig nieuwe doelen bepaald”.

Aan de functie van het handelingsplan als richtlijn voor het onderwijs blijkt niet in alle gevallen voldaan te worden: drie ouders zeggen niet tevreden te zijn over wat er op grond van het handelingsplan gebeurt: er wordt niet geëvalueerd, het

wordt niet aangepast aan veranderende omstandigheden, of er vloeit een actieplan uit voort dat niet haalbaar is. “In eerste instantie is er wel een handelingsplan gemaakt. Daarna is er een bijgesteld actieplan gekomen. Nu moeten wij werk van het kind nakijken. Maar dat werkt in de praktijk niet”; “Over de doelen in het handelingsplan ben ik wel tevreden, maar de school vertaalt wat in het plan staat niet door. Er moeten bijvoorbeeld aanpassingen komen van de exameneisen, maar daar moet ik steeds weer zelf achteraan. De school kan toch ook wel zelf de conclusies trekken uit de dingen dit in het handelingsplan staan? ”

Om een bijdrage te kunnen leveren aan het gesprek met school over hoe het kind met beperkingen het beste onderwijs kan krijgen is het van belang te weten of ouders het idee hebben voldoende kennis te hebben. Ook is het van belang dat school rekening houdt met de specifieke ervaringen, wensen, gedachten van de ouders over wat een goede aanpak is bij het kind met beperkingen. Uit de interviews blijkt dat 32 ouders zonder meer vinden dat zij voldoende kennis hadden om met school te overleggen over het onderwijs. Zeven ouders hadden het idee niet voldoende kennis te hebben.

Opvallend is dat vijf ouders opmerken dat het samen met school werken aan het onderwijs voor een kind met beperkingen een leerproces is. “In de loop der jaren groeit je kennis over dit onderwerp en dat gaat heel snel. Je leert veel door lezen en informatie van andere ouders en de leerkrachten”.

Zes ouders maken nadrukkelijk onderscheid tussen hun kennis wat betreft de beperking enerzijds en over onderwijsaspecten anderzijds. Zij vinden dat zij voldoende kennis hebben over de beperking, maar niet over het onderwijs, en vinden dan ook dat de beslissingen op dat terrein bij de school gelaten moeten worden. “Ik twijfel een beetje of ik genoeg kennis heb. In technisch opzicht weet ik niet voldoende: hoe leer je bijvoorbeeld rekenen? Dat soort beslissingen over methoden komt van school. Maar ik weet genoeg over autisme, in dat opzicht ben ik een serieuze gesprekspartner. In gesprekken met school word ik zeker niet overvonden”.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Onderwijs

Aan de ouders is gevraagd of de ondersteuning die het kind krijgt bij het onderwijs dat op basis van de indicatie voor speciale onderwijszorg gegeven wordt toereikend is. Bijna de helft van de ouders zegt dat de ondersteuning toereikend is. Bijna al deze ouders hebben kinderen in het regulier basisonderwijs of in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Tien ouders vinden de ondersteuning ontoereikend. Opvallend is dat het hierbij om zes leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs gaat. Volgens de meeste ouders wordt het LGF-budget niet of onvoldoende benut, de ouders hebben het idee dat hun kind onvoldoende extra ondersteuning krijgt. Veel ouders (16) zeggen eigenlijk niet te weten of de ondersteuning toereikend is. Daarbij vermelden zij bijvoorbeeld dat zij geen vergelijkingsmateriaal hebben om dit te kunnen beoordelen. “Is met een half uur zorgleerkracht het budget op? Dat weet ik niet” of “Dat durf ik niet te zeggen. Ik weet niet waar mijn kind zit wat betreft de prestaties en ook niet waar het zou moeten zitten”.

Soms is ook de aarzeling bij de school groter dan bij de ouders. “Zelf denk ik dat de ondersteuning toereikend is, maar de school denkt van niet. Er zijn zoveel vragen op sociaal-emotioneel gebied. De school maakt zich zorgen, maar de ambulante begeleider denkt dat het komt door onwetendheid. Er is te weinig tijd om met kind te praten”.

De vraag of de ouder tevreden is over het onderwijs dat het kind krijgt op basis van de indicatiebeschikking (op de school voor speciaal onderwijs of de gewone school met de extra ondersteuning met de Rugzak) wordt door veel ouders positief beantwoord (40). Vier ouders zijn niet tevreden, waarvan drie ouders van leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs. Opvallend is het aantal ouders dat nadrukkelijk zegt tevreden te zijn over het speciaal onderwijs, en dat zij eerder voor speciaal onderwijs gekozen hadden als zij de mogelijkheden gekend hadden. “Ik had eerder voor speciaal onderwijs gekozen als ik geweten had dat het zo goed zou gaan. Regulier onderwijs wordt gestimuleerd en is de norm, normaal meedoen in de eigen omgeving. Maar zeker kinderen met autisme moet je niet in de massa gooien”.

Ook merken zowel tevreden als ontevreden ouders op dat je niet weet hoe het zou zijn als het kind onderwijs zou volgen op een andere school. “Is het gewoon een slechte school, of is het hele onderwijs zo”; “Ik ben wel tevreden, maar je weet natuurlijk ook niet hoe het ergens anders zou zijn”.

De indicatiestelling is een ingrijpende procedure die grote gevolgen kan hebben voor kind en gezin. Aan de ouders is daarom gevraagd hoe zij terugkijkend op de procedure en de consequenties oordelen. Veel ouders (24) noemen vooral positieve gevolgen. Zij vermelden dat hun kind zich prettig voelt op school. Het extra budget geeft de ouder een steun in de rug om adequate onderwijszorg voor hun kind met beperkingen te vragen, en een aantal ouders geeft aan dat het rust in het gezin brengt als er goed onderwijs is voor het kind met beperkingen. “De indicatie heeft positief uitgedaakt. Ik durf nu dingen te vragen van de school. Daarvoor voelde ik me soms bezwaard of schuldig dat ik teveel vroeg van school. Nu krijgt de school er ook een budget voor, en gaat de zorg voor mijn kind niet ten koste van andere kinderen”.

Een aantal ouders noemt de inzet van de ambulante begeleider als een positief gevolg van de indicatie en waardeert de adviezen die de ambulante begeleider zowel aan de school als aan de gezinnen geeft.

Acht ouders noemen negatieve aspecten van de indicatieaanvraag, namelijk dat zij de procedure als belastend of kwetsend ervaren hebben, ook in de zin van de extra onderzoeken die het kind moest ondergaan. Een ouder wijst in dit verband op het feit dat de indicatiestelling deel uitmaakt van een breder proces: “Het is toch een verwerkingsproces. Je kind gaat niet ‘normaal’ naar school. Andere mensen praten erover als je kind naar het speciaal onderwijs gaat en reageren erop. Ze denken dat je kind iets ergs mankeert, er hangt een bordje op. De buitenwereld is hard en geeft ook een negatief oordeel over de ouders”.

4.5 Rol van ouders van een kind met beperking in het onderwijs

Eigen expertise ouders

Als daadwerkelijk partnerschap van ouders in het onderwijs wordt nagestreefd is het belangrijk dat hun eigen expertise over het onderwijs serieus genomen wordt. Daarom is de ouders gevraagd of hun ideeën over de keuze voor speciaal of gewoon onderwijs serieus genomen zijn.

Het merendeel van de ouders (31) voelde zich serieus genomen in de keuze voor het onderwijs, zowel wanneer zij voor regulier onderwijs kozen als bij speciaal onderwijs: “De school is er net als de ouders steeds van uitgegaan dat het kind gewoon op school zou blijven. Maar er was omdat het kind regelmatig afwezig was in verband met chronische ziekte wel een extra budget voor de begeleiding nodig”.

Andere ouders (negen) voelen zich niet serieus genomen of zelfs in de steek gelaten door de school: “Achteraf heb ik wel het gevoel gehad dat we toch niet helemaal serieus genomen zijn. Alles is zo nieuw. Je gaat nadenken over: “wat is normaal?” Maar er was in ons geval ook weinig keus door de geografische ligging van onze woonplaats”; “Het vervelende is dat wij toch een beetje gezwichd zijn voor het advies van de school. Het advies van de psycholoog was dat ons kind na de speciale basisschool gewoon naar het reguliere voortgezet onderwijs kon. Er was geen aanmoedigingsbeleid voor het VSO, er moesten zoveel mogelijk kinderen naar het reguliere onderwijs. Wij waren het er niet helemaal mee eens en vonden de overgang voor het kind te groot. Wij hadden liever meer willen proeven van het VSO. De school had daar meer over moeten vertellen. Nu blijken de problemen toe te nemen toe naarmate ons kind langer op het voortgezet onderwijs zit. Het integreert moeilijk in sociaal opzicht, maar het kind ziet dat niet”.

Als de indicatie eenmaal is toegekend kunnen ouders in overleg met de school bepalen hoe het budget benut wordt. Aan de ouders is gevraagd hoe zij hun rol als ouder in het onderwijs van het kind met een beperking zien.

In de antwoorden van de ouders zijn globaal twee groepen te onderscheiden. Bijna de helft van de ouders geeft aan een duidelijke(re) scheiding te wensen tussen de rol van de school en die van de ouders thuis. Deze ouders vinden –net als vrij-

wel alle ouders- wel dat er contact en communicatie met school moet zijn, maar willen een betrokkenheid van ouders op afstand. Als het goed gaat op school hebben ouders in deze visie een terughoudende rol. De ouders noemen dit 'een normale inzet' en omschrijven die als dezelfde inzet die ouders van een kind zonder beperkingen heeft in het onderwijs. "Ik vind dat je als ouder van een kind met beperkingen wel extra betrokken moet zijn, maar wel een beetje aan de kant. Niet met alles bemoeien, wel meedenken en op de hoogte gehouden worden. Daarnaast heb ik mijn rol thuis, als moeder"; "Zoals mijn rol nu is vind ik het ideaal. Betrokken met gepaste afstand. Wij worden op de hoogte gehouden. Er wordt alleen de normale inzet gevraagd, dat wil zeggen soms helpen met huiswerk. De school stuurt en bemoeit zich met het kind wat betreft schoolzaken".

Ouders van leerlingen in het voorgezet onderwijs wijzen er daarbij op dat het juist bij een kind met beperkingen belangrijk is dat ouders niet te dicht op het schoolleven zitten. "Ik wil er als ouder niet meer bovenop zitten, wel op tijd geïnformeerd worden. Nu is er regelmatig contact met de leerlingbegeleider. Dat is goed. Ik wil wel meer doen als het gevraagd wordt door school. Maar een kind op deze leeftijd vraagt om afstand van ouders tot school".

De tweede groep ouders –ongeveer even groot als de eerst genoemde- ziet een grotere rol voor ouders weggelegd in het onderwijs aan een leerling met beperkingen. Deze ouders willen juist zoveel mogelijk samen met school doen en achten een grote betrokkenheid bij het onderwijs noodzakelijk. Als reden noemen deze ouders dat zij de beperking van hun kind het best kennen en dat gebeurtenissen op school en thuis zo'n sterke invloed hebben op het functioneren in de loop van de dag. Soms heeft school een andere opvatting over de rol van ouders dan de ouders zelf. "Ik zou wel meer willen doen op school, maar de school denkt daar anders over. Op school moet het gaan over onderwijs, en thuis moet het kind vrij zijn, vinden zij. De school vind dat ik niet teveel moet pushen en me niet teveel moet bemoeien met het kind. Maar ik wil mijn kind zo graag helpen door thuis extra te oefenen met mijn kind. Het gaat goed op school, daardoor kan ik het kind nu meer loslaten. Er is af en toe overleg".

Voor een deel komt deze wens tot grote betrokkenheid ook voort uit het gevoel dat de beperking van het kind het noodzakelijk maakt samen met school te wer-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

ken aan de problematiek: drie ouders zeggen namelijk nadrukkelijk dat zij advies, hulp en steun van de school verwachten: “Ik vind dat het van beide kanten moet komen. Als ouder is het moeilijk om de juiste therapie of training te vinden. Ik verwacht van de school meer hulp en advies op dat gebied. De school ziet kind de hele dag en de school ziet soms ook meer vanwege de emotionele afstand”.

4.6 Feitelijke en gewenste invloed

In de indicatieprocedure hebben ouders op verschillende momenten mogelijkheden invloed uit te oefenen. Aan het eind van het interview is de ouders per onderdeel van de procedure gevraagd kort aan te geven of er invloed is geweest en of invloed gewenst wordt.

De beslissing een indicatie aan te vragen

Vijf ouders hadden terugkijkend op de procedure een andere rol willen hebben bij de beslissing de indicatie aan te vragen: vier ouders die geen rol hadden bij de beslissing hadden dat achteraf gezien wel graag gewild, een ouder had wel een rol maar vindt het eigenlijk niet nodig invloed te hebben bij de beslissing.

Het invullen van het aanmeldingsformulier en het samenstellen van het dossier

Zeven ouders zeggen het niet belangrijk te vinden invloed te hebben op de aanmelding en het samenstellen van het dossier, zes ouders waren hierbij ook niet betrokken en laten het met een gerust hart aan de school over, een van de ouders heeft het dossier wel samengesteld, maar vindt het niet nodig dat in de toekomst weer te doen.

De beoordeling van de indicatieaanvraag

Hoewel de meeste ouders aangeven dat zij niet bij de beoordeling betrokken waren (al hebben enkele ouders het gevoel door het intakegesprek invloed uitgeoefend te hebben), vinden 24 ouders het wel van belang invloed te hebben bij de beoordeling. Vijf daarvan noemen als reden dat zij persoonlijk contact van het kind of de ouders met de beoordelende commissie noodzakelijk vinden voor een juiste beoordeling van de aanvraag. Van de 17 ouders die het niet nodig vinden invloed uit te oefenen op de beoordeling zelf voegt het merendeel toe het wel van

belang te vinden op het moment dat er een negatieve beschikking zou zijn, dan acht men een contact met de commissie noodzakelijk.

Het kiezen van het soort onderwijs dat het beste is voor mijn kind (speciaal of regulier)

Alle ouders vinden het van belang invloed uit te oefenen op de keuze voor speciaal of regulier onderwijs, ook de ouders die het gevoel hadden dat zij daar bij deze indicatiestelling geen invloed op hadden. Drie ouders plaatsen wel kanttekeningen: zij vragen zich af of je als ouder wel eerlijk en objectief kunt beoordelen welke schoolsoort het beste is voor je eigen kind. Deze ouders zeggen daarom dat er wel inspraak van de ouders moet zijn, maar dat zij niet de eindbeslissing moeten nemen.

Het kiezen van een bepaalde school

Ook bij het kiezen van een bepaalde school (binnen het speciaal of het reguliere onderwijs) vinden alle ouders dat zij invloed moeten kunnen hebben op de keuze. Ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs geven aan dat hun kind bij de keuze betrokken moet worden. Enkele ouders wijzen erop dat de keuzemogelijkheden in een landelijk gebied geringer zijn.

Het bepalen wat de doelen zijn van het onderwijs aan mijn kind en wat daarvoor de beste aanpak is

De meeste ouders hebben invloed gehad en willen dat ook. In totaal acht ouders vinden het niet zonder meer belangrijk invloed te hebben op het bepalen van de doelen van het onderwijs. Zij vinden dat de expertise van de school op dit terrein gerespecteerd moet worden, met name als er geen reden is te twijfelen aan die deskundigheid. De ouders die dit aspect aan school over willen laten, vinden het wel van belang geïnformeerd te worden.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Het vastleggen van het onderwijs aan mijn kind in de vorm van een handelingsplan

Ook bij het vaststellen van het handelingsplan hebben de meeste ouders invloed gehad en willen dat ook. Vier ouders vinden invloed op dit terrein niet van belang, vijf ouders zijn aarzelend, omdat men vindt dat de school meer deskundigheid heeft op dit terrein dan ouders.

De besteding van het geld dat beschikbaar is voor extra ondersteuning (speciaal onderwijs en LGF-budget)

De besteding van de middelen gaat veelal buiten de ouders om, slechts 12 ouders zeggen hier invloed op gehad te hebben. Elf ouders vinden het ook niet belangrijk invloed te hebben, maar vinden het wel belangrijk dat de school verantwoording aflegt aan de ouders, met name waar het de inzet van materialen betreft. Andere ouders vinden dat je er als ouder op moet vertrouwen dat de school zorgvuldig is.

5 Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

De literatuurstudie is gericht op factoren die in andere landen van belang gebleken zijn bij betrokkenheid van ouders bij het onderwijs aan leerlingen met beperkingen. Er is een brede literatuursearch uitgevoerd in databestanden ERIC, Web of Science, PsycINFO, Picarta, Academic Search Premier. Om ook andere informatie dan wetenschappelijke rapportages te vinden is tevens algemeen gezocht via Google en Google Scholar. Als in documenten verwezen werd naar relevante bronnen zijn ook die getraceerd. Er is een aantal verschillende searches uitgevoerd op (gecombineerde) zoektermen: ‘special educational needs’; ‘parents’; ‘rights’; ‘school choice’; ‘disability’; ‘partnership’; de Duitstalige equivalenten van deze termen; en bredere zoektermen als bijvoorbeeld ‘parent*’, ‘special education’. Eerst worden de redenen voor betrokkenheid besproken, en problemen die zich daarbij voordoen. Daarna wordt ingegaan op wat ouders zelf willen, en wat de mogelijkheden van regulier en speciaal onderwijs zijn. Vervolgens wordt ingegaan op de perspectieven van deskundigen en ouders, en op de wijze waarop ouders ondersteuning krijgen. Tenslotte worden conclusies getrokken uit de besproken literatuur.

5.1 Redenen voor betrokkenheid van ouders

Het beleid rond ouderparticipatie weerspiegelt een bepaalde visie op ouders. Deze visie is nauw verbonden met een breder en ideologisch getint debat (Nakagawa, 2000). In het beleid is vooral op grond van veranderende opvattingen over integratie van mensen met beperkingen steeds meer aandacht gekomen voor de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs aan hun kind met beperkingen. Bij deze visie op integratie worden ook kanttekeningen geplaatst. Zo noemt Farell (2001) het op logische en conceptuele gronden naïef het begrip mensenrechten te gebruiken als argument voor het recht van alle leerlingen naar reguliere scholen te gaan en volledige inclusie in de cognitieve en sociale processen te verwachten. Wel benadrukt Farell dat alle leerlingen recht hebben op goed onderwijs. Volgens Fa-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

rell kunnen ouders echter van leerlingen met beperkingen vinden dat goed onderwijs alleen in het speciaal onderwijs geboden kan worden, en kan ouder het recht op speciaal onderwijs niet ontnomen worden.

Naast de algemene redenen voor betrokkenheid van ouders, die in hoofdstuk 1 besproken zijn (Wolfendale; besproken door Jones & Swain, 2001), zou in het geval van een leerling met beperkingen de betrokkenheid van ouders ook vanuit een ander perspectief belangrijk kunnen zijn. Ouders zijn immers deskundig ten aanzien van de beperkingen van hun kind. Bovendien hebben ouders met name binnen het systeem van leerlinggebonden financiering meer rechten bij het nemen van beslissingen over het onderwijs. Binnen dit systeem worden beslissingen genomen op het niveau dat het dichtst bij het kind en de ouders ligt. In principe kunnen ouder en kind het onderwijsbudget meenemen naar een andere school als zij niet tevreden zijn over hetgeen geboden wordt. Het toekennen van budgetten voor speciale onderwijszorg aan scholen in plaats van aan centrale diensten, maakt het voor scholen in principe mogelijk beter tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van kinderen. Na een positieve beschikking over de noodzaak van speciale onderwijszorg kunnen ouder en kind zelf een school kiezen en deelnemen aan het overleg over de wijze waarop het budget wordt ingezet (Pijl & Dyson, 1998).

Met name in het Verenigd Koninkrijk is de rol van ouders beschreven in termen van 'partnership'.⁶ Ouders kunnen gebruik maken van Parent Partnership Services. Deze diensten geven steun en informatie aan ouders van kinderen met speciale onderwijsbehoeften. Ouders worden binnen de regelgeving van het Verenigd Koninkrijk gezien als cliënt of gebruiker, en kunnen voorkeuren uitspreken, die gerespecteerd moeten worden binnen bepaalde beperkingen en procedures. Daarbij wordt van het schoolsysteem vereist dat er meer verantwoording wordt afgelegd aan ouders en dat er meer aandacht wordt besteed aan ervaringen en verwachtingen van ouders. Rond machtsverdeling tussen ouders en school is onduidelijkheid, zowel in conceptueel opzicht als wat betreft de waarde die eraan toegekend moet worden (Norwich, Griffiths & Burden (2005).

⁶ Zie bijlage voor een overzicht van de regelgeving in het Verenigd Koninkrijk.

5.2 Problemen met betrokkenheid van ouders

Betrokkenheid van ouders wordt niet vanzelfsprekend gerealiseerd als in de regelgeving vastgelegd wordt wat de rechten en plichten van ouders zijn.

Er blijken zich problemen van verschillende orde voor te doen. Niet iedereen is overtuigd van het belang van partnership. Ook worden er praktische problemen gesignaleerd. Partnership vindt plaats in organisaties waarin ouders en leraren samen werken en vereist tijd en financiële middelen van organisaties, die niet altijd beschikbaar zijn (Norwich, Griffiths & Burden, 2005). Ook Moses & Croll (1987) vragen zich af of het haalbaar is van leerkrachten te verwachten dat zij de hoeveelheid tijd en aandacht die nodig is om tot echt partnership te komen investeren in de ouders van alle leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Uit het literatuuroverzicht van Norwich et al blijkt eveneens dat partnership in de praktijk vooral problemen opleveren op het niveau van de scholen. Scholen besteden onvoldoende aandacht aan partnership met ouders en reguliere scholen ontplooiën onvoldoende initiatieven in de richting van ouders en leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Ouders vinden het moeilijk informatie en advies te krijgen. Er zijn veel verschillen tussen scholen in de mate waarin zij informatie gaven over hoe zij omgaan met speciale onderwijsbehoeften, in het beleid ten aanzien van ouders, in hun houding ten aanzien van individuele SEN-leerlingen, in de openheid waarmee zij de ouders informeren over de ontwikkeling van hun kind, en over de bereidheid van scholen mee te denken over de problemen van ouders thuis.

Ook als ouders een wettelijk vastgelegde stem hebben bij de schoolkeuze, zoals in het Verenigd Koninkrijk of in Oostenrijk, kan de vrijheid in werkelijkheid beperkt zijn. Als scholen geen adequate voorzieningen kunnen treffen, mag toelating van de leerling geweigerd worden. In Engeland en delen van Oostenrijk zijn er reguliere scholen met voorzieningen voor specifieke groepen leerlingen en daardoor wordt de keuzevrijheid eveneens beperkt. Bovendien is het voor ouders moeilijk een school te kiezen die het beste bij hun kind met beperkingen past, ondanks allerlei informatie voor ouders die aan ouders beschikbaar wordt gesteld (Pijl & Dyson, 1998).

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

Ondanks het feit dat in het Verenigd Koninkrijk zeer veel informatie beschikbaar is voor ouders van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, en er een structuur is ontwikkeld waarbinnen ouders gemakkelijk toegang krijgen tot informatie en tot personen die kunnen ondersteunen, bleek uit het onderzoek van Bagley & Woods (1998) dat bijna niemand van de bevroegde ouders de informatiegidsen kende die speciaal voor ouders beschikbaar zijn gesteld. Ouders met een hoger opleidingsniveau hadden gemakkelijker toegang tot informatie, maar voelden zich in de contacten met de school net zo in het nadeel als de laag opgeleide ouders.

Cook & Swain (2001) rapporteren dat ouders vinden dat vanuit de LEA's niet duidelijk wordt wat zij bedoelen en willen met partnership met ouders. Ouders proberen vanuit hun eigen kennis over de onderwijsbehoefte van hun kind te interpreteren wat de bedoeling is van het beleid rond partnership. Zij geven zelf vorm aan betrokkenheid door actief te overleggen over beslissingen rond hun kind en actief te zijn in de relatie met school. Met name rond het handelingsplan rapporteren ouders dat deze betrokkenheid tot strubbelingen leidt. Jones & Swain (2001) noemen op grond van hun kwalitatieve onderzoek onder twaalf ouders twee manieren om te bewerkstelligen dat hun kind optimale onderwijszorg krijgt. De eerste is voorbereiding op de bespreking van het handelingsplan en de voortgang van het kind. Het initiatief tot een dergelijk vooroverleg zou niet aan de individuele scholen overgelaten moeten worden, maar integraal onderdeel van het systeem moeten zijn. Een tweede mogelijkheid om de betrokkenheid bij de handelingsplannen te vergroten ligt volgens het onderzoek in de Statement of Special Educational Needs. Volgens ouders wordt de kans dat de Statement gevolgen heeft voor het onderwijs aan individuele kinderen vergroot door in de Statement zo specifiek en gedetailleerd mogelijk te beschrijven welke onderwijsbehoeften de leerlingen heeft.

Zelfs als er wel voldoende informatie is, is het voor bepaalde groepen ouders lastiger keuzen te maken dan voor andere ouders. Niet alle ouders zijn in staat de juiste keuze te maken uit de voorzieningen en mogelijkheden voor het onderwijs aan hun kind met beperkingen. Met name ouders van leerlingen waarbij de beperking deel uitmaakt van een bredere achterstandsituatie zouden slechter toegerust zijn om op te komen voor de belangen van het kind. Voor een aantal beperkingen, met name de aangeboren fysieke of verstandelijke beperkingen, speelt de sociale

Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

klasse van ouders geen rol (Brantlinger, 1991; Riddell & Brown, 1994). Ouders van deze leerlingen zouden beter in staat zijn zelfstandig of met behulp van ouderorganisaties hun individuele en collectieve belangen rond het onderwijs te behartigen (Riddell & Brown, 1994). Deze groep ouders heeft de uitvoeringspraktijk van de professionals in belangrijke mate beïnvloed door hun mening en behoeften kenbaar te maken. Ook hebben zij een rol gespeeld bij het tot stand komen van wet- en regelgeving (Brantlinger, 1991). Organisaties van vrijwilligers en ondersteuningsgroepen voor ouders maken zich sterk voor verbetering in de dienstverlening voor deze leerlingen. Het is voor de overheid, LEA's en individuele scholen verleidelijk mee te gaan in de wensen van deze actieve ouders, terwijl er grote groepen leerlingen en ouders zijn waarvan de belangen niet behartigd worden (Farell, 2001).

Riddell, Wilson, Adler & Mordaunt (2002) concluderen dat ouders van kinderen met speciale onderwijsbehoeften zelf niet altijd bereid en in staat zijn de rol van actieve burger op zich te nemen. In Engeland benutten niet alle ouders de mogelijkheden die de wetgeving van het Verenigd Koninkrijk biedt. Anderzijds blijkt in Schotland, waar ouders veel minder mogelijkheden hebben om actief te participeren, er toch ouders zijn die een actieve rol vervullen in de indicatieprocedure. Ondanks verschillen in wetgeving, zijn er voldoende mogelijkheden voor ouders en deskundigen om de door henzelf gewenste situatie te bewerkstelligen.

Todd (2003) constateert op basis van onderzoek dat Parent Partnership Services weliswaar de potentie hebben het systeem voor ouders begrijpelijker, vriendelijker en meer respectvol en betrokken te maken, maar dat er in de praktijk grenzen zijn aan de mogelijkheden van partnership. De assumptie is dat partnership goed is, maar daarbij wordt uit het oog verloren dat voor echt partnership werkwijzen nodig zijn waarbij de mogelijke 'disempowering' effecten vermeden worden. Parent Partnership Officers leiden in de praktijk juist tot een extra laag deskundigen. Partnership wordt daardoor geplaatst in een gebied tussen de scholen en de LEA's in plaats van tussen scholen en ouders.

5.3 Benodigde competenties en vaardigheden

Brantlinger (1987) geeft mede in navolging van Turnbull, Strickland & Goldstein (1978) een overzicht van competenties die ouders nodig hebben om te kunnen participeren in procedures voor speciale onderwijszorg. Deze betreffen:

- actieve kennis van de relevante wetten;
- kennis en begrip van de procedures rond 'assessment', classificatie en plaatsing;
- begrip van de rollen van ouders bij het opstellen en implementeren van handlingsplannen.

Naast deze procedurele stappen hebben ouders volgens Brantlinger (1987) ook bredere kennis en vaardigheden nodig om valide keuzen te kunnen maken. Een beperkte omschrijving van wat ouders moeten weten zou professionals het gevoel kunnen geven objectief te zijn en te luisteren naar ouders, terwijl er in de praktijk alleen zou gaan om een ritualistische vorm van betrokkenheid van ouders. Van werkelijke betrokkenheid en echt respect voor ouders is dan geen sprake. Het is van belang dat ouders realistisch en eerlijk geïnformeerd worden over de mogelijkheden en grenzen van het onderwijs aan hun kind met beperkingen.

Uit onderzoek van Lake & Billingsley (2000) naar conflicten tussen ouders en school rond het kind met beperkingen bleek dat ouders vonden dat zij verschillende soorten kennis nodig hadden om goed op te kunnen komen voor de belangen van hun kind, zoals kennis van de regelingen rond speciale onderwijszorg, kennis over het soort beperking en kennis over conflicthantering. Ouders vonden het vooral moeilijk te bepalen of zij voldoende kennis hadden om te beoordelen of de juiste indicatie gesteld werd, en of de juiste aanpak gekozen werd voor het kind. Ouders rapporteerden in dit verband dat zij pas op het moment dat er problemen of conflicten ontstonden rond de onderwijskundige zorg beseften dat zij onvoldoende kennis hadden. Ouders vonden dat school en ouders voorafgaand aan het vaststellen van de onderwijszorg onvoldoende aandacht hadden besteed aan de vraag wat precies de onderwijsbehoefte van het kind was. Lake & Billingsley signaleren dat er niet zozeer sprake was van een onevenwichtige verdeling van macht tussen deskundigen en ouders, maar dat het eerder ging om reciprociteit van macht. Op sommige momenten zijn de ouders machtiger dan de school, op andere momenten is de verdeling andersom. Op basis van het onderzoek wordt geconcludeerd dat er minder conflicten zijn als er meer aandacht be-

Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

steed wordt aan de relatie tussen ouders en school. Als ouders zich gewaardeerd en gerespecteerd voelen, kunnen conflicten gemakkelijker opgelost worden. Naast goede bedoelingen van beide zijden is het volgens Lake & Billingsley ook nodig dat school en ouders vaardigheden verwerven op het terrein van communicatie, probleemoplossing en onderhandeling.

Blue Nanning, Summers, Frankland, Belson & Beegle (2004) wijzen in dit verband op het gebrek aan empirische kennis over componenten van interpersoonlijk partnership. Voor ouders van leerlingen zonder beperkingen gaat het om dingen als zorgen dat het kind naar school, helpen bij activiteiten op school, of bij het huiswerk. Van ouders van leerlingen met beperkingen wordt meer gevraagd. Zij moeten ook de belangen op het gebied van de speciale onderwijsbehoeften van het kind behartigen en participeren in de besluitvorming over de speciale voorzieningen.

Hanson, Horn, Sandall, Beckman, Morgan, Marquart, Barnwell & Chou (2001) volgden gedurende vijf jaar 25 leerlingen met beperkingen en acht leerlingen zonder beperkingen om te zien welke beslissingen ouders namen over de participatie van hun kinderen in het onderwijs. Of ouders het gevoel hadden dat er rekening gehouden werd met hun wensen bleek vooral bepaald te worden door hun mogelijkheden om voldoende informatie te krijgen en door hun mogelijkheden op te komen voor de belangen van hun kind. Ook de beschikbaarheid van deskundigen of andere ouders speelde een rol.

Voor ouders kan het moeilijk te beoordelen zijn wat een goede onderwijssetting is voor hun kind met beperkingen. Als daarover verschil van mening bestaat tussen ouders, school en andere deskundigen ontstaan gemakkelijk conflicten. Het merendeel van de conflicten tussen ouders en school bleek betrekking te hebben op verschil in perceptie van het kind of de onderwijsbehoeften van het kind. Ouders vonden dat de school onvoldoende oog had voor het kind als individu met unieke sterke en zwakke kanten. Scholen bleken kinderen met beperkingen te beschouwen vanuit een tekortmodel, en dat werd door de ouders als onprettig ervaren (Lake & Billingsley, 2000).

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

Als ouders over voldoende competenties beschikken, blijken zij een belangrijke rol te kunnen spelen als ‘advocate’ voor inclusief onderwijs. Zo beschrijven Grove & Fisher (1999) de ervaringen van 20 ouders die besloten hun kinderen niet langer speciaal onderwijs te laten volgen, maar een reguliere school te zoeken. Er waren weinig bedenkingen van scholen voor regulier onderwijs, maar er was onvoldoende kennis van inclusief onderwijs. Daarom namen de ouders zelf een actieve rol in de zin van het coördineren van de plaatsing van hun kind. Op deze wijze gaven zij mede vorm aan de inclusief onderwijs aan leerlingen met beperkingen.

5.4 Wensen van ouders

Bij het kiezen van de school die het meest geschikt is voor hun kind blijken ouders van leerlingen met beperkingen persoonlijke en sociale aspecten veel belangrijker te vinden dan de leerprestaties. Zij bezien de school vooral vanuit de context van de speciale onderwijsbehoeften van hun kind. Hierbij spelen verschillende factoren een rol, namelijk de houding van de school ten aanzien van speciale onderwijsbehoeften, de aard van de voorzieningen en faciliteiten voor deze leerlingen, het schoolklimaat, of het kind zich prettig voelt, en de bereikbaarheid van de school in samenhang met de beschikbaarheid en de kosten van het vervoer naar school. Scholen legden sterk de nadruk op leerprestaties, terwijl ouders van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften veel meer belang hechtten aan de sociale omgeving en de zorg en steun voor hun kind. De nadruk op prestaties heeft ook gevolgen voor de bereidheid van scholen zorgleerlingen toe te laten. Scholen zijn bezorgd voor negatieve beïnvloeding van het gemiddelde prestatieniveau en daarmee van de plaats van de school op de ranglijsten (Bagley & Woods 1998).

Willms & Echols (1992) beschrijven dat de schoolkeuze voor alle ouders moeilijk is, ook van leerlingen die geen beperking hebben. Een van de redenen hiervoor is dat het onderwijssysteem erg complex is. Niet alleen zijn er verschillende typen onderwijs, maar ook binnen een bepaalde schoolsoort lopen scholen uiteen wat betreft factoren als veiligheid, discipline, mogelijkheden voor sport en buitenschoolse activiteiten. Voor ouders van leerlingen met beperkingen is de keuze van

Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

een geschikte school nog veel complexer, omdat er nog veel meer factoren bij de keuze betrokken moeten worden.

Bij meer ernstige beperkingen lijken ouders meer de voorkeur te geven aan speciaal onderwijs, omdat het beeld bestaat dat speciale scholen meer middelen, kennis en vaardigheden hebben dan reguliere scholen (Watkins, 2003). Bij ernstige beperkingen kiezen ouders uit alle sociale klassen vaker voor speciaal onderwijs. Bij meer schoolgerelateerde problemen kiezen ouders uit de hogere sociale klasse vaker voor gewoon onderwijs (Kivirauma, Klemala & Rinne, 2006).

Moses & Croll (1987) plaatsen op grond van onderzoek van Sandow & Stafford (1986) kanttekeningen bij de wens tot partnership. Ouders blijken wel tot op zekere hoogte geconsulteerd te willen worden bij de keuze van het onderwijs van hun kind, maar streven niet echt naar partnership. Ouders blijken tamelijk conventionele opvattingen te hebben over de rollen die voor ouders en deskundigen zijn weggelegd en willen dat de deskundigen het best mogelijke onderwijs kiezen voor hun kind zonder daar de ouders intensief bij te betrekken.

Een van de belangrijkste factoren om het voor ouders mogelijk te maken gebruik te maken van de vrijheid van schoolkeuze, en om een beargumenteerde keuze te kunnen maken, is de toegang tot informatie. Brantlinger (1991) beschrijft de behoefte aan zorgvuldige informatie over de beperking van het kind en de programma's die beschikbaar zijn voor het kind als een universele behoefte van ouders.

Russell (2003) wijst erop dat het van belang is dat ouders en deskundigen informatie uitwisselen over wat er nodig is om tegemoet te komen aan de behoeften van het kind, en wat ouders verwachten. Op die manier kan overleg plaatsvinden over de verantwoordelijkheden en kunnen de verwachtingen van de resultaten expliciet besproken worden. Alleen dan kan de relatie tussen ouders en school meer gelijkwaardig worden en kunnen ouders en school een beter begrip krijgen van de implicaties van de beperkingen van het kind voor het onderwijs.

Uit onderzoek van Klicpera (z.j.) in Oostenrijk bleek dat de samenwerking tussen ouders en school in het reguliere onderwijs niet intensiever was dan in het speci-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

aal onderwijs. Ouders vonden betrokkenheid na de aanvankelijke pilotfase waarin integratie van leerlingen in het reguliere onderwijs gerealiseerd werd niet langer nodig. Ouders werden daardoor minder belast.

5.5 Mogelijkheden van regulier en speciaal onderwijs

Op basis van de evaluatie van vele jaren ervaring met inclusief onderwijs in Denemarken wordt gesignaleerd dat niet alle kinderen geïntegreerd kunnen worden en dat het ook niet voor alle kinderen goed is. Over de vraag of de groep met ernstige beperkingen gemakkelijker te integreren is in het reguliere onderwijs of niet bestaat geen eenduidigheid in de onderzoeksliteratuur. Volgens sommige bronnen (www.uvm.dk/gammel/handicap.htm) is inclusief onderwijs voor deze groep juist moeilijker. Andere bronnen wijzen op uiteenlopende meningen over de vraag of deze groep gemakkelijk geïntegreerd kan worden. Over de vraag naar integratiemogelijkheden van leerlingen met emotionele of gedragsproblemen bestaat veel minder onenigheid. Deze groep wordt in alle landen als moeilijk ervaren (Flem & Keller, 2000; Meijer, 2003).

Ook Zinkil & Gilbert (2000) signaleren, onder andere op basis van Shanker (1995) dat niet alle leerlingen zonder meer passen in het reguliere onderwijs. Waar een leerling geplaatst wordt zou bepaald moeten worden op grond van de behoeften van de leerling en de ernst van de beperking. Zij adviseren de ouders aan de hand van het Individual Educational Plan (IEP) na te gaan of inclusief onderwijs een optie is. Daarbij noemen zij een aantal concrete overwegingen, zoals de vraag hoe groot de leerachterstand is, en of de leerling in cognitief en in sociaal-emotioneel opzicht kan functioneren in een grote klas. Ook stimuleren zij de ouders de beschikbaarheid van verschillende inclusieprogramma's binnen het district zorgvuldig te bespreken met deskundigen op en rond school. De beslissing of onderwijs in de reguliere setting mogelijk is of dat er gekozen moet worden voor speciaal onderwijs moet gebaseerd zijn op een combinatie van overwegingen. Daarbij dienen zowel de aard en de ernst van de beperking betrokken te worden als de vraag hoeveel inspanning er geleverd moet worden om de reguliere schoolomgeving aan te passen aan de beperking van de betreffende leerling (www.uvm.dk/gammel/handicap.htm).

Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de positie van het kind en het gezin voorafgaand aan de indicatiestelling een rol speelt bij de keuzemogelijkheid tussen speciaal en regulier onderwijs. Continuering van het huidige onderwijs blijkt gemakkelijker gerealiseerd te kunnen worden als een kind al regulier onderwijs volgt op het moment dat extra onderwijszorg noodzakelijk wordt. Ook als oudere kinderen de school voor regulier onderwijs bezoeken, blijkt het voor ouders en school min of meer vanzelfsprekend dat ook de leerling met beperkingen naar dezelfde school gaat. Uit onderzoek blijkt dat ouders van kinderen in het regulier onderwijs het minder noodzakelijk vonden uit te kijken naar andere onderwijssoorten dan ouders in het speciaal onderwijs (Freeman, Alkin & Kasari, 1999). Ervaring met inclusief onderwijs blijkt gerelateerd aan de percepties van ouders over inclusief onderwijs (Duhaney & Salend, 2000).

Op basis van de ervaringen in Denemarken wordt geconcludeerd dat de keuzemogelijkheden van ouders vergroot worden door niet uit te gaan van het aanbod van onderwijs, maar juist vanuit de behoeften van het kind te redeneren. In Denemarken wordt de onderwijsbehoefte van het kind met beperkingen individueel vastgesteld, waarbij niet wordt uitgegaan van diagnoses of gestandaardiseerde tests. De schooladviesdienst speelt een belangrijke rol in het team dat verantwoordelijk is voor het combineren van de behoeften van de leerling met de wensen van de ouders, het aanbod van de school en de beschikbare hulp. Belangrijk daarbij is dat er geen sprake is van een keuze tussen speciaal onderwijs of geïntegreerd onderwijs, maar dat er tussen deze beide extremen een reeks mogelijkheden beschikbaar is, waardoor gegarandeerd kan worden dat tegemoet gekomen wordt aan de onderwijsbehoeften van de leerling, en waarbinnen de school en de ouders reële opties hebben (www.uvm.dk/gammel/handicap.htm).

In verschillende onderzoeken wordt erop gewezen dat in de loop van de jaren veranderingen kunnen optreden in het noodzakelijke type onderwijsaanbod. Zo wordt in Denemarken gesignaleerd dat een voorziening die goed voldeed in de basisschoolleeftijd, ontoereikend kan zijn. Hanson et al (2001) signaleren dat zich in dit opzicht al problemen kunnen voordoen in de basisschoolperiode. Zij suggereren dat de onderwijsbehoeften van kinderen met en zonder beperking gedurende de voorschoolse periode nog redelijk vergelijkbaar zijn, maar dat de discrepantie tussen de mogelijkheden van het kind en de eisen die de school stelt al groter

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

wordt op de basisschool. Ook Kasari et al (1999) en Duhaney & Salend (2000) wijzen op de invloed van de leeftijd van het kind op het oordeel van de ouders over de geschiktheid van de reguliere setting.

5.6 Perspectief van ouders en deskundigen

In Noorwegen ligt de beslissing over alle terreinen van onderwijs bij de ouders, en ouders hebben wettelijk een actieve rol in het onderwijs. Desondanks is ook daar geen sprake van partnership. Ook bij betrokkenheid van de ouders en regelmatig contact tussen ouders en school komt een relatie die gekenmerkt wordt door wederkerigheid en een gedeeld begrip van het kind en de behoeften niet vanzelf tot stand. Fylling & Sandvin (1999) noemen gebrek aan informatie, ontevredenheid over het onderwijs aan het kind, en het gevoel dat er niet geluisterd wordt of dat ouders niet serieus genomen worden als de meest frequente klachten van ouders. Ook blijken ouders nauwelijks betrokken te zijn geweest bij het schrijven van het handelingsplan. Leraren vinden het voldoende als zij ouders het reeds geschreven plan voorleggen en hun oordeel geven voordat beslissingen genomen worden. Maar ouders blijken zelf ook de beslissingen over het onderwijs aan de school over te laten omdat zij verwachten dat de school voldoende expertise heeft op dat terrein. Ouders hebben echter ook niet het idee te dat er rekening gehouden wordt met wat zij zelf vinden. Met name in de periode waarin de indicatie voor speciale onderwijszorg gesteld wordt, voelen ouders sterk het verschil tussen leken en deskundigen, omdat er sprake is van gespecialiseerde kennis en een veelheid aan verschillende deskundigen en experts. Leraren lijken meer tevreden met de relatie tussen ouders en school, maar vinden dat ouders onvoldoende geïnteresseerd zijn, dat ouders onrealistische verwachtingen hebben van de leerling. Daarnaast noemen leraren ook meer algemene sociale problemen in de thuissituatie als een belemmering in de relatie met school. Uit hun interviews met leraren en ouders blijkt een gebrek aan evenwicht in de relatie tussen beide participanten. Leraren lijken het meest bepalend in het onderwijs en ouders hebben het gevoel dat zij weinig invloed hebben op de organisatie en de inhoud van het onderwijs aan hun kind met beperkingen, ondanks het feit dat zij zelf vinden dat zij hun mening goed naar voren hebben gebracht. Op grond van de informatie van leerkrachten in de interviews onderscheiden Fylling & Sandvin twee rollen

Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

waarmee de relatie tussen ouders en school beschreven kan worden. De eerste is die van ouders als 'implementers'. Dit betekent dat ouders de verantwoordelijkheid krijgen voor het uitvoeren van doelen en maatregelen die door de school worden vastgelegd, zonder dat zij zelf veel invloed kunnen hebben op de wijze waarop dingen gebeuren. Hiermee wordt bedoeld dat ouders in opdracht van de leerkracht thuis schoolwerk maken met het kind. De andere rol is die van 'client'. Deze rol krijgen ouders toebedeeld als de leerkracht de ouder als deel van het probleem van het kind ziet. In beide gevallen worden ouders in een ondergeschikte en machteloze relatie geplaatst. Deze onevenwichtige positie wordt volgens Fylling & Sandvin veroorzaakt door de sociaal bepaalde machtsrelatie tussen leken en professionals, en door stigma's rond kinderen met speciale onderwijsbehoeften. Door deze stigmatisering bundelen ouders hun krachten niet. De machtsongelijkheid tussen ouders en school vormt volgens Fylling & Sandvin een belemmering voor partnership.

Moses & Croll (1987) beschrijven in dit verband dat ouders van leerlingen met ernstige en complexe problemen een andere positie hebben dan ouders van leerlingen waarvan de problemen pas blijken als de leerlingen al onderwijs volgen. Bij kinderen met ernstige problemen is er vaak al langer contact met deskundigen en is er meer kans dat ouders en deskundigen het met elkaar eens zijn over de noodzaak van speciale onderwijszorg. Bij kinderen met een problematiek die minder prominent is, zouden ouders meer geneigd zijn het probleem bij de school te leggen. In dat geval wordt het moeilijk voor school en andere deskundigen een relatie op te bouwen die partnership weerspiegelt. Uit eerder onderzoek van Moses & Croll blijkt ook dat leraren geneigd zijn leer- en gedragsproblemen toe te schrijven aan kenmerken van het kind en het gezin, en niet aan de school of het onderwijs. Juist in een dergelijke situatie is betrokkenheid van ouders erg belangrijk, maar het idee dat problemen op school voortkomen uit of toe te schrijven zijn aan ouders is uiteraard geen goede basis voor partnership. Moses & Croll hebben daarom onderzocht of de voordelen van partnership voor het onderwijs en de druk op ouders tot grotere betrokkenheid bij het onderwijs die in de wetgeving is vastgelegd, ook past in de context van de klaspraktijk en bij de opvattingen van leerkrachten. Hun onderzoek maakt duidelijk dat leraren ouders van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften wel willen ontmoeten, maar niet actief contact zoeken. Leraren zijn tevreden met een beperkte mate van contact. Overigens

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

bleek uit dit onderzoek dat ouders en leerkrachten de visie delen dat er een duidelijke scheidslijn is tussen de verantwoordelijkheden van de leraar voor school en die van de ouders thuis. Toch blijkt ook dat vooral ouders van leerlingen met emotionele en gedragsproblemen zich ‘disempowered’ voelen door het hele proces (Farell, 2001).

5.7 Ondersteuning van ouders

Dunst, Boyd, Trivette & Hamby (2002) beschrijven de relatie tussen verschillende modellen voor ondersteuning van ouders en de manier waarop deskundigen ouders begeleiden. In ‘professionally centered’ modellen worden de deskundigen gezien als experts op het gebied van problemen van kinderen en gezinnen en wordt nauwelijks rekening gehouden met de eigen opvattingen van gezinnen. In ‘family allied’ modellen zijn de deskundigen de experts en de gezinnen ‘agents’ van de deskundigen, die interventies plegen die volgens de deskundigen nodig zijn om het functioneren van kind en gezin te verbeteren. Binnen het ‘family focused’ model worden gezinnen geacht in staat te zijn tot het maken van keuzen en het nemen van beslissingen, maar de opties hierbij zijn veelal beperkt tot wat de deskundigen nodig vinden om het functioneren van de gezinnen te verbeteren. Het laatste model is het ‘family centered’ model. Binnen dit model zijn de deskundigen partners van de gezinnen. De gezinnen zijn zelf in staat op basis van juiste informatie keuzen te maken en beslissingen te nemen en te handelen op grond van die keuzen. Zo worden de eigen vaardigheden van gezinnen versterkt. Uit onderzoek bleek dat deskundigen die werken met het ‘family centered’ model gezinnen actief betrokken bij het bepalen van hun eigen doelen en hun handelen, waardoor de eigen vaardigheden versterkt worden en nieuwe vaardigheden verworven worden. Op deze wijze worden cliënten minder afhankelijk gemaakt van de deskundigen.

Brantlinger (1991) wijst in navolging van Wood (1988) en Simpson (1988) op de onbedoelde neveneffecten van ondersteuning van gezinnen. Door ondersteuning zouden gezinnen juist ‘disempowered’ kunnen worden en in passieve rollen kunnen belanden. Ook blijkt dat deskundigen de behoefte aan steun door ouders groter schatten dan de ouders zelf. Ouders lijken het oordeel van deskundigen als le-

Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

gitiem te beschouwen en nemen aan dat de deskundigen de beste keuze voor een kind kunnen maken. Ouders zouden zelf moeten kunnen beslissen hoe betrokken zij willen zijn bij het onderwijs aan hun kind. Wel moet duidelijk zijn of de ouders echt geen betrokkenheid willen of door onzekerheid of machteloosheid een passieve rol aannemen (Brantlinger, 1987).

Ondanks het feit dat in Oostenrijk wettelijk is vastgelegd dat de wens van ouders van grote betekenis moet zijn bij de beslissing over de onderwijssoort⁷, bleek dat advisering van ouders niet altijd neutraal gebeurt. Bij het adviseren van ouders speelt de directeur en van Sonderpädagogischen Zentren (SZP; vergelijkbaar met het REC in Nederland), een grote rol. Als kinderen op het moment van de indicatieaanvraag een school voor regulier onderwijs bezoeken, is ook de schoolleider van belang. Veel SZP-directeuren vinden het van belang een zo neutraal mogelijke positie in te nemen bij de advisering, en stimuleren ouders zich te oriënteren bij zowel reguliere als speciale scholen. Vooral in Steiermark, waar veel kinderen met een beperking naar het gewone onderwijs gaan, bleken de vertegenwoordigers van het speciaal onderwijs echter de voordelen van het regulier onderwijs sterk te benadrukken. De functionarissen die ouders adviseerden bleken de ouders vooral te stimuleren hun keuzegedrag af te stemmen op de beleidslijn van de betreffende deelstaat. Opvallend was ook dat zowel de SZP-directeuren als de vertegenwoordigers van het bevoegd gezag van de reguliere scholen zeiden dat zij de mening van de ouders niet als de meest relevante informatie beschouwden. Beide groepen zeiden dat zij probeerden ouders te overtuigen als ouders een andere opvatting hadden over de onderwijssoort dan zichzelf (Klicpera, 2004).

Het blijkt een belangrijke bevorderende factor rond de positie van ouders als de beslissingen over het onderwijs aan het kind zo dicht mogelijk bij de school genomen worden. Zo is in Denemarken een groter budget toegekend aan de lokale vestigingen van de schooladviesdiensten. Daardoor kunnen deze diensten meer tijd en expertise investeren in een zorgvuldige analyse van mogelijke manieren om in het onderwijs aan leerlingen met beperkingen tegemoet te komen aan de specifieke onderwijsbehoefte. Wel wordt op basis van de evaluatie van vele jaren ervaring met inclusief onderwijs gesignaleerd dat niet alle kinderen geïntegreerd

⁷ Zie bijlage voor een overzicht van de regelgeving in Oostenrijk.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

kunnen worden en dat het ook niet voor alle kinderen goed is. De beslissing voor onderwijs in de reguliere setting of voor speciaal onderwijs moet gebaseerd zijn op een combinatie van overwegingen rond de aard en de ernst van de beperking en van de vraag hoeveel inspanning er geleverd moet worden om de schoolomgeving aan te passen aan de beperking (www.uvm.dk/gammel/handicap.htm).

5.8 Conclusies

Uit de literatuur over internationale ervaringen met betrokkenheid van ouders van leerlingen met beperkingen komen zowel belemmerende als bevorderende condities rond betrokkenheid naar voren.

5.8.1 Belemmeringen

Een eerste factor die door verschillende bronnen genoemd wordt is dat onduidelijk is wat van scholen en ouders verwacht wordt. Een goede omschrijving van betrokkenheid van ouders ontbreekt. Net als in Nederland wordt in verschillende landen wel in de wet- en regelgeving gespecificeerd op welke elementen overleg met of instemming van ouders noodzakelijk is, maar deze omschrijvingen kunnen in de praktijk op verschillende manieren geoperationaliseerd worden. Daardoor ontstaat zowel bij scholen als bij ouders onduidelijkheid over de wederzijdse verwachtingen. Ook het oordeel over het belang van betrokkenheid van ouders blijkt uiteen te lopen. Sommige scholen en ouders hechten veel waarde aan betrokkenheid van ouders bij het onderwijs, maar in andere gevallen vinden ouders het juist prettig de verantwoordelijkheid voor het onderwijs bij de school te leggen. Scholen lijken in dit opzicht een dubbele boodschap uit te zenden: er zijn klachten over een te geringe betrokkenheid van de ouders, maar er is tegelijkertijd tevredenheid over een betrekkelijk geringe mate van contact met ouders. Een belemmering die in dit verband gesignaleerd wordt is dat de tijd en de middelen van scholen en individuele leerkrachten ontoereikend zijn om met alle ouders zodanig intensieve contacten te onderhouden dat er sprake kan zijn van echte uitwisseling en wederzijdse betrokkenheid.

Toegang tot informatie is eveneens een belemmerende factor. Los daarvan blijkt het ook bij goede informatievoorziening erg moeilijk te bepalen wat voor individuele kinderen met beperkingen de juiste onderwijsvorm is. Dit geldt zowel voor

Resultaten: literatuurstudie mogelijkheden en problemen betrokkenheid ouders

de ouders als voor de deskundigen. Bovendien blijkt het soort onderwijs dat een leerling nodig heeft niet altijd hetzelfde in de loop van de onderwijsloopbaan. In een aantal bronnen wordt gesignaleerd dat inclusief onderwijs voor bepaalde groepen leerlingen lastiger wordt naarmate de leerlingen ouder worden. Ook blijken sommige groepen leerlingen lastiger te integreren in het regulier onderwijs dan andere. Daarbij speelt overigens ook het aanbod een rol. Als er alleen regulier of alleen speciaal onderwijs beschikbaar is zijn de mogelijkheden te beperkt om van echte keuzevrijheid van onderwijs te kunnen spreken.

Toegankelijkheid van het gewone onderwijs voor een leerling met beperkingen is ook in andere landen een probleem. In verschillende bronnen wordt echter gesignaleerd dat ook in traditionele integratielanden in de praktijk blijkt dat niet alle groepen leerlingen geïntegreerd kunnen worden. Deze bevinding ligt in het verlengde van het een principiële aspect dat in de literatuur genoemd wordt, namelijk dat ouders vooral recht moeten hebben op goed onderwijs voor hun kind, en dat wat goed onderwijs is afhankelijk is van de onderwijsbehoeften van de leerling.

5.8.2 Bevorderende aspecten

Net als bij belemmeringen het geval was, worden ook rond de bevorderende aspecten in de literatuur nauwelijks specifieke *maatregelen* genoemd waarmee de positie van ouders versterkt kan worden. Wel is een aantal factoren uit de literatuur af te leiden die een positieve uitwerking hebben op de samenwerking tussen school en ouders. De belangrijkste conclusie uit de hier besproken literatuur is dat veel ouders niet zozeer problemen hebben met de mogelijkheid tot participatie in de procedure of het onderwijs, maar veel meer met de wijze waarop zij zich benaderd voelen door de school en andere deskundigen. Ouders voelen zich niet op alle terreinen competent, en merken pas op het moment dat er conflicten of problemen ontstaan dat zij onvoldoende kennis hebben. Het voornaamste vinden ouders dat zij respectvol benaderd worden door scholen en andere deskundigen, dat zij goed en realistisch geïnformeerd worden over de onderwijsmogelijkheden voor hun kind, dat er informatieuitwisseling plaatsvindt en dat zij als ouder geconsulteerd worden. Deze wensen hebben betrekking op basale communicatie. Geconstateerd wordt dat als de relatie tussen ouders, scholen en deskundigen gebaseerd wordt op deze uitgangspunten, er aan beide zijden veel minder spanningen zijn rond de betrokkenheid van ouders. Een tweede factor die hier nauw mee verbonden is, betreft de ondersteuning die aan ouders geboden wordt, in combina-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperking

tie met het niveau waarop betrokkenheid of partnership van ouders plaatsvindt. In verschillende bronnen wordt gewezen op het feit dat ondersteuning ouders ook in een machteloze rol kan plaatsen. Het doel van ondersteuning moet zijn dat ouders zelf de vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn om de eigen verantwoordelijkheid te nemen. Dat past ook binnen in de hulpverlening gebruikelijke modellen waarbij geprobeerd wordt ouders en gezinnen zodanig toe te rusten dat zij minder afhankelijk zijn van de deskundigen. In de literatuur wordt in dit verband ook gewezen op het belang van rechtstreekse contacten tussen ouders en school. Extra lagen tussen de betrokkenen –ouders en school- zijn een risico omdat daarmee de zeggenschap weggehaald wordt bij degenen die rechtstreeks betrokken zijn. Daarmee wordt betrokkenheid een abstracter begrip, terwijl het uiteindelijk zou moeten gaan om overleg en communicatie over het onderwijs aan het kind, zoals dat in de praktijk van de klas vorm krijgt.

Uit de praktijk in andere landen blijkt dat de keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs vergroot wordt door een verbreding van het aanbod. Naarmate er een groter scala aan onderwijsmogelijkheden beschikbaar is, wordt de kans groter dat er een onderwijsvorm beschikbaar is waarin goed tegemoet gekomen kan worden aan de beperking van het kind.

Een andere factor die uit de literatuur naar voren komt is de wijze waarop geïndiceerd wordt en de manier waarop de beschikkingen geformuleerd worden. Als manier om ouders te helpen bij het vormgeven van hun rol in het onderwijs wordt in de literatuur geadviseerd de onderwijsbehoefte van de leerling centraal te stellen en op concreet niveau te formuleren. Daarmee is vanaf het begin voor ouders en school duidelijk wat de leerling nodig heeft en of de school in staat is dat te bieden. In dit verband wordt ook het belang van voorbereiding van de bespreking van de handelingsplannen benadrukt. Voor ouders is het niet altijd gemakkelijk hun oordeel of wensen naar voren te brengen. Ouders zouden steun kunnen gebruiken bij de *voorbereiding* van het overleg over het handelingsplan.

Een laatste factor die van belang kan zijn bij het versterken van de positie van ouders blijkt ook de bundeling van krachten. Individuele en collectieve belangenbehartiging voor ouders door bijvoorbeeld ouderorganisaties blijkt te leiden tot verbeteringen in de dienstverlening aan leerlingen met beperkingen.

6 Conclusies

Het onderzoek naar de keuzevrijheid van ouders binnen de Regeling Leerlinggebonden Financiering bestond uit drie delen. Als eerste is een representatieve groep ouders die recent een indicatieprocedure doorlopen had bevraagd over hun ervaringen met de procedure, de schoolkeuze en het onderwijs aan hun kind. In totaal zijn interviews afgenomen bij 211 ouders met kinderen in de leeftijd van bijna vier tot negentien jaar. Ook zijn de gegevens van de Advies Commissie Toelating en Begeleiding geanalyseerd om informatie te krijgen over de achtergronden van de bemiddeling door de onderwijsconsulenten. Ten tweede is met een aselechte steekproef van 49 ouders uit de groep ouders die zich bereid verklaard had tot een tweede interview gedetailleerder gesproken over hun ervaringen en over hun eigen deskundigheid op het terrein van schoolkeuze en van het onderwijs aan hun kind met beperkingen. Het derde deel van het onderzoek bestond uit een literatuurstudie naar mogelijkheden van en problemen met betrokkenheid van ouders. In dit hoofdstuk worden de hoofdlijnen van de resultaten samengevat in het licht van de onderzoeksvragen, daarna volgen de conclusies uit dit onderzoek.

6.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

6.1.1 *Opmerking vooraf*

Voorafgaand aan deze bespreking van de resultaten van het onderzoek, wordt de representativiteit van de onderzochte groep onder de aandacht gebracht. De groep ouders die bij het onderzoek betrokken bleek representatief voor de populatie wat betreft een aantal kenmerken zoals de verdeling over REC-clusters, eerste indicaties en herindicaties per REC-cluster, en het aantal positieve indicaties. Desondanks kan niet uitgesloten worden dat de steekproef in andere opzichten niet representatief is voor de populatie. Weliswaar bleken ouders met uiteenlopende opleidingsniveaus vertegenwoordigd te zijn, en hebben ouders geparticipeerd die niet in Nederland geboren zijn, maar kenmerken als opleidingsniveau en etniciteit worden niet geregistreerd voor de populatie. Controle op deze kenmerken kon daarom niet plaatsvinden. Wel bleek dat voor de meeste variabelen geen signifi-

cant verschil naar opleidingsniveau gevonden werd. Het aantal ouders met een niet-Nederlandse achtergrond was te klein om apart te analyseren.

6.1.2 Ervaringen van ouders

De eerste onderzoeksvraag had betrekking op de ervaringen van ouders bij de indicatieprocedure, de schoolkeuze, en het onderwijs aan hun kind met beperkingen.

Welke positie nemen ouders in bij de indicatieprocedure voor speciale onderwijszorg?

Meer dan de helft van de ouders heeft het indicatieverzoek ingediend bij een centraal aanmeldpunt van het REC. Ook wordt er vaak aangemeld bij een school voor speciaal onderwijs. Nogal wat ouders wisten niet waar hun kind aangemeld was, omdat de school alles geregeld had. Lang niet alle ouders kregen de naam van een vaste contactpersoon. Scholen, behandelaars en hulpverleners blijken voor veel ouders een belangrijke informatiebron over allerlei aspecten van de procedure. Ouders zijn gematigd tevreden (de gemiddelde scores liggen tussen 3.5 en 4, dat wil zeggen maximaal een half punt onder de score 'tevreden') over verschillende onderdelen van de indicatieprocedure. Met uitzondering van de tijd die de beoordeling van het verzoek in beslag genomen heeft, zijn ouders positiever over de werkzaamheden van de Cvl dan over het voortraject. De tevredenheid bleek nauwelijks te verschillen voor verschillende REC-clusters, het opleidingsniveau van de ouders of voor het speciaal of regulier onderwijs.

Uit de verdiepende interviews valt rond de indicatieprocedure vooral op dat de houding van reguliere scholen erg uiteen kan lopen. Aan de ene kant zijn er scholen die zich erg inzetten de leerling voor het gewone onderwijs te behouden, soms zelfs tegen het aanvankelijke oordeel van de behandelaars in. Aan de andere kant zijn er scholen die negatief reageren, bijvoorbeeld omdat men geen ambulante begeleiders in de school wil hebben.

Welke informatie en ondersteuning hebben ouders bij de schoolkeuze, en hoe maken zij hun keuzen?

Ouders krijgen van verschillende kanten informatie over onderwijsmogelijkheden: behandelaars, scholen voor speciaal en gewoon onderwijs, het REC of andere ouders. De motieven die ouders in principe belangrijk vinden bij de schoolkeuze

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

ze liggen vooral op sociaal terrein en dat van afstemming op de mogelijkheden van het kind. Praktische argumenten als de afstand tussen school en thuis en de opvangmogelijkheden na schooltijd spelen bij deze groep ouders geen grote rol. Ook bij de feitelijke keuze blijken sociale en kindgerichte motieven als 'naar de zin van het kind zijn', 'een goede sfeer' en 'een onderwijskundige aanpak die bij het kind past' van doorslaggevend belang. Hoewel de afstand tussen school en thuis in principe niet zo belangrijk gevonden werd, blijkt het bij de feitelijke keuze wel van belang. Uit de vergelijking van de schoolkeuzemotieven die de doorslag gegeven hebben met die van ouders van leerlingen zonder beperking (Herwijer & Vogels, 2004) blijkt dat de ouders van leerlingen met beperkingen de motieven 'naar de zin van ons kind' en 'veel aandacht voor kinderen met leer- en gedragsproblemen' veel belangrijker vinden en het motief 'een goede naam hebben' veel minder belangrijk. Ouders vinden ook motieven op het gebied van de beperkingen van belang bij de schoolkeuze. Belangrijk daarbij vinden ouders dat er rekening gehouden wordt met en aandacht is voor de beperkingen van hun kind en dat er relaties met leerlingen zonder beperkingen mogelijk zijn. Bij de feitelijke keuze is dat laatste zelfs het belangrijkste argument. Ouders blijken de stimulans voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en hun eigen visie op participatie en integratie in de samenleving de belangrijkste redenen te vinden voor het kiezen voor regulier onderwijs bij een kind met beperkingen. Ouders informeren zich over onderwijsmogelijkheden door het bezoeken van scholen en door informatiemateriaal van scholen. Over de vraag wat speciaal onderwijs voor hun kind zou kunnen betekenen voelen ouders zich wat minder goed geïnformeerd dan over het reguliere onderwijs. Opvallend resultaat is dat ouders de invloed van anderen op de beslissing voor speciaal of regulier onderwijs betrekkelijk laag inschatten. Bijna 30% van de ouders zegt zich niet of helemaal niet vrij gevoeld te hebben in de keuze tussen regulier of speciaal onderwijs. Het zich niet vrij voelen blijkt vooral te komen door de beperkingen van het kind, de ouders zeggen dat het kind niet past in het gewone onderwijs. Bijna 20% van de ouders zegt ervaring te hebben met afwijzing van scholen. In dit onderzoek werd onder afwijzing ook verstaan dat scholen de indruk geven dat het geen zin heeft het kind aan te melden. De meest genoemde reden om het kind niet te plaatsen is de beperking van het kind, al dan niet in combinatie met de zorgbreedte van de school. Ouders dringen niet altijd aan op plaatsing, omdat zij geen vertrouwen hebben in een school die bedenkingen heeft. Een beperkt aantal ouders heeft na een weigering stappen onder-

nomen, maar ouders blijken zich daarbij voornamelijk te beperken tot de directe omgeving van de scholen: directeuren en besturen, gemeentelijke onderwijsinspecteur of leerplichtambtenaar.

De verdiepende studie geeft informatie over de argumenten van ouders voor en tegen speciaal en regulier onderwijs, in het specifieke geval van hun kind met beperkingen. De voornaamste argumenten voor regulier onderwijs zijn volgens de ouders integratie in de maatschappij, de stimulerende invloed van regulier onderwijs op een leerling met beperkingen, de geringere afstand tot school, en sociale argumenten. Opvallend is dat een aantal ouders geen voordelen van regulier onderwijs ziet voor hun kind. Deze ouders vinden gewoon onderwijs niet haalbaar bij de beperking die hun kind heeft. Voor andere ouders was regulier onderwijs vanzelfsprekend omdat hun kind al op een gewone school zat. Vrijwel alle ouders noemen als voordeel van het speciaal onderwijs dat het onderwijs daar specifiek afgestemd is op de beperkingen en mogelijkheden van het kind. Vooral de kleine klassen, de beschikbare expertise en de afstemming op individuele leerlingen staan daarbij centraal. Veel ouders noemen ook als voordeel dat een leerling met beperkingen geen uitzondering is binnen het speciaal onderwijs. Een belangrijk argument tegen speciaal onderwijs vinden de ouders de afstand tussen thuis en school, vaak in combinatie met sociale argumenten. Ouders vinden ook de populatie in het speciaal onderwijs een argument tegen speciaal onderwijs. Hierbij noemen zij onderstimulering in cognitief opzicht en negatieve beïnvloedbaarheid van hun kind. Stigmatisering vinden ouders een belangrijk argument tegen speciaal onderwijs, waarbij ook bezorgdheid dat er geen weg terug is naar het gewone onderwijs een rol speelt. Tegen regulier onderwijs pleit volgens de ouders de onmogelijkheid het reguliere onderwijs af te stemmen op de beperking, door het gebrek aan mogelijkheden van het regulier onderwijs, of door de beperking van het kind.

Welke rol spelen ouders bij het onderwijs en bij de handelingsplannen?

Ouders blijken tevreden met de keuze die zij gemaakt hebben voor speciaal of regulier onderwijs. Ook over de school van hun kind zijn de meeste ouders behoorlijk tevreden, zowel over sociale aspecten als de sfeer in de klas en de begeleiding van de leerlingen, als over cognitieve aspecten zoals de leerresultaten en het stimuleren van zelfstandig werken. De oordelen van ouders over verschillende aspecten van de betrokkenheid bij het handelingsplan en het onderwijs geven een

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

redelijk positief beeld over de mogelijkheden van ouders een inbreng te hebben bij het bepalen van de doelen en de aanpak van het onderwijs. Er is ook gevraagd naar de rol die ouders voor zichzelf zien in het onderwijs. Daarbij bleek dat ouders betrokken zijn op het onderwijs, invloed willen hebben en bereid zijn zich in te spannen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Zij zeggen ook consequenties te verbinden aan een eventueel tekort schietende kwaliteit, het merendeel van de ouders wil zich dan inspannen voor verbetering, maar zoekt een andere school als dat niet lukt. Dit is een opvallend verschil met ouders van leerlingen zonder beperkingen, die van school veranderen als de kwaliteit tekort schiet nauwelijks als optie zien (Vogels, 2002). Net als ouders van kinderen zonder beperking geven de ouders in dit onderzoek de hoogste gemiddelde score aan het belang van informatie over de kwaliteit van scholen, een van de aspecten waarmee de rol van consument gemeten is. Wat betreft de vraag of er respect was voor de eigen deskundigheid van ouders blijkt tenslotte dat ouders tevreden zijn over de mate waarin er bij alle aspecten van de procedure en het onderwijs van het kind rekening gehouden is met hun eigen deskundigheid.

In de verdiepingsstudie bleek dat vrijwel alle leerlingen waarbij nog geen extra onderwijszorg geboden wordt ondanks een positieve beschikking, in het regulier voortgezet onderwijs zitten. Ook zijn het vooral de ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs die vinden dat de geboden onderwijszorg ontoereikend is. Verder blijkt uit deze interviews dat een aantal ouders signaleert dat zij wel voldoende deskundigheid hebben over de beperking van hun kind maar niet over het onderwijs. Bijna de helft van de ouders in de verdiepingsstudie geeft aan een duidelijke scheiding tussen de rol van school en die van de ouders thuis te wensen. Zij willen wel contact en communicatie met school, maar in de vorm van betrokkenheid op afstand. De andere helft van de ouders wil juist zoveel mogelijk samen met de school doen, en acht een grote betrokkenheid van ouders noodzakelijk vanwege de beperking van hun kind, waarvan zij als ouder het best op de hoogte zijn.

Welke problemen ervaren ouders bij de onderwijskeuze en maken zij daarbij gebruik van de ondersteunings- (onderwijsconsulenten) en beroepsmogelijkheden (ACTB)?

Een aanzienlijk deel van de 553 aanvragen om ondersteuning door de onderwijsconsulenten blijkt betrekking te hebben op leerlingen die niet naar school gaan ondanks een positieve beschikking van de CvI. Het merendeel van de aanmeldingen bij de onderwijsconsulenten betrof plaatsingsproblemen, gevolgd door problemen met het handelingsplan of de besteding van de middelen, en verwijdering of schorsing van leerlingen. Uit de bevraging van ouders blijkt dat de inzet van de onderwijsconsulenten positieve effecten heeft. Een groot deel van de leerlingen bezoekt nog steeds dezelfde school die op grond van de bemiddeling gekozen is, en voelt zich daar goed thuis. Het aantal adviesvragen bij de ACTB, die ingeschakeld kan worden als scholen weigeren leerlingen toe te laten, schorsen of verwijderen, of als men het niet eens kan worden over het handelingsplan of over de inzet van het LGF-budget, is erg gering. In het schooljaar 2005/2006 werden veertien nieuwe aanvragen ingediend. Een aanzienlijk aantal wordt na (hernieuwde) bemiddeling door de onderwijsconsulenten ingetrokken.

Zijn er verschillen tussen groepen ouders, met name wat betreft REC-cluster en opleidingsniveau?

Uit de analyses van de schaalscores voor tevredenheid over de indicatieprocedure en de schoolkeuzemotieven blijken nauwelijks verschillen te bestaan tussen de REC-clusters, het opleidingsniveau van de respondenten en de schoolsoort die de leerling bezoekt. Ouders in het reguliere onderwijs waren meer tevreden dan ouders in het speciaal onderwijs of ouders van leerlingen in de WSNS-doelgroep wat betreft de betrokkenheid bij het onderwijs en het handelingsplan, en het respect voor de eigen deskundigheid van de ouders. De tevredenheid over de huidige school was echter groter in het speciaal onderwijs dan in de beide andere schoolsoorten.

6.1.3 Mogelijkheden en problemen rond betrokkenheid

Op basis van het literatuuronderzoek kan geconcludeerd worden dat een goede omschrijving van betrokkenheid van ouders ontbreekt. Omschrijvingen in de wet- en regelgeving kunnen in de praktijk op verschillende manieren gehanteerd worden. Daardoor ontstaat zowel bij scholen als bij ouders onduidelijkheid over de wederzijdse verwachtingen. Binnen groepen scholen en ouders blijkt het oordeel

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

over het belang van betrokkenheid van ouders uiteen te lopen. Ook wordt de vraag aan de orde gesteld of het reëel is te verwachten dat het voor scholen en individuele leerkrachten mogelijk is met alle ouders zodanig intensieve contacten te onderhouden dat er sprake kan zijn van echte uitwisseling en wederzijdse betrokkenheid.

Het blijkt ook bij goede informatievoorziening zowel voor de ouders als voor de deskundigen erg moeilijk te bepalen wat voor individuele kinderen met beperkingen de juiste onderwijsvorm is. Welk soort onderwijs een leerling nodig heeft kan verschillen naar type beperking en leeftijdsfase van de leerling. Echte keuzevrijheid van onderwijs wordt bovendien belemmerd wanneer er uitsluitend regulier of speciaal onderwijs beschikbaar is.

Toegankelijkheid van het gewone onderwijs voor een leerling met beperkingen is ook in andere landen een probleem. In verschillende bronnen wordt gesignaleerd dat ook in traditionele integratielanden in de praktijk blijkt dat niet alle groepen leerlingen geïntegreerd kunnen worden. Deze bevinding ligt in het verlengde van het een principiële aspect dat in de literatuur genoemd wordt, namelijk dat ouders vooral recht moeten hebben op goed onderwijs voor hun kind, en dat wat goed onderwijs is afhankelijk is van de onderwijsbehoeften van de leerling.

Uit de literatuur kon een aantal factoren afgeleid worden die een positieve uitwerking hebben op de samenwerking tussen school en ouders. De belangrijkste conclusie uit de literatuur was dat de ouders de wijze waarop zij zich benaderd voelen door de school en andere deskundigen veel belangrijker vinden dan de mogelijkheid tot participatie in de procedure of het onderwijs. Ouders merken vaak pas op het moment dat er conflicten of problemen ontstaan dat zij onvoldoende kennis hebben. Als ouders het gevoel hebben dat zij respectvol benaderd worden door scholen en andere deskundigen, dat zij goed en realistisch geïnformeerd worden over de onderwijsmogelijkheden voor hun kind, dat er informatieuitwisseling plaatsvindt en dat zij als ouder geconsulteerd worden, blijken ouders veel minder te hechten aan betrokkenheid. Geconstateerd wordt dat er zowel bij scholen als bij ouders veel minder spanningen zijn rond de betrokkenheid van ouders als de relatie tussen ouders, scholen en deskundigen gebaseerd wordt op deze uitgangspunten. In de literatuur wordt ook gesignaleerd dat ervoor gewaakt moet worden ouders ondersteuning te bieden terwijl dat misschien niet nodig is. Ondersteuning kan ouders ook in een machteloze rol kan plaatsnemen. Het doel van ondersteuning moet zijn dat ouders zelf de vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn om

de eigen verantwoordelijk te nemen. Uit de literatuur kan ook geconcludeerd worden dat betrokkenheid zich moet afspelen op het niveau van overleg en communicatie over het onderwijs aan het kind, zoals dat in de praktijk van de klas vorm krijgt. Ondersteuningsstructuren halen de zeggenschap juist weg bij de direct betrokkenen. Uit de praktijk in andere landen blijkt dat de keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs vergroot wordt door een verbreding van het aanbod. Naarmate er een groter scala aan onderwijsmogelijkheden beschikbaar is, wordt de kans groter dat er een onderwijsvorm beschikbaar is waarin goed tegemoet gekomen kan worden aan de beperking van het kind. De literatuur maakt ook duidelijk dat het van belang is bij de indicatiestelling en de formulering van de beschikkingen de onderwijsbehoefte van de leerling centraal te stellen en op concreet niveau te formuleren. Het overleg tussen ouders en school wordt daardoor helderder, omdat vanaf het begin voor ouders en school duidelijk is wat de leerling nodig heeft en of de school in staat is dat te bieden. Individuele en collectieve belangenbehartiging voor ouders door bijvoorbeeld ouderorganisaties blijkt een laatste factor die kan leiden tot verbeteringen in het onderwijs aan leerlingen met beperkingen.

6.2 Conclusies en implicaties voor beleid

6.2.1 Conclusies

Op grond van de Regeling leerlinggebonden financiering (LGF) kunnen ouders van kinderen met beperkingen na een indicatiestelling kiezen tussen regulier onderwijs of een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs. De regeling beoogt de integratie van leerlingen met beperkingen in het regulier onderwijs te verbeteren. Vraaggestuurde bekostiging van het speciaal onderwijs wordt beschouwd als een belangrijk instrument om integratie in en door het onderwijs te bevorderen. Ouders krijgen als vertegenwoordigers van hun kind met beperkingen meer zeggenschap over de aard van de speciale zorg en over de besteding van de beschikbare zorgmiddelen. In hoeverre worden deze beleidsdoelen in de praktijk gerealiseerd?

Keuzevrijheid in de praktijk

Een deel van de ouders heeft zich niet vrij gevoeld in de schoolkeuze voor hun kind, maar dat heeft vooral te maken met de beperkingen van het kind, de ouders vinden zelf dat het kind niet past in het gewone onderwijs. Bijna 20% van de ou-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

ders heeft te maken gehad met formele of informele weigeringen van scholen voor gewoon onderwijs het kind toe te laten. Het argument daarvoor is meestal de beperking van het kind en de zorg die de school kan bieden. Hoewel dus een deel van de ouders te maken heeft gehad met weigering van scholen en niet alle leerlingen geplaatst werden op de school die de voorkeur had, blijkt uiteindelijk een groot deel van de ouders tevreden met de school en het onderwijs. Een deel van de zorgen vooraf wordt dus in de praktijk van het onderwijs weggenomen. De onbekendheid met hetgeen onderwijs kan bieden is groter voor het speciaal onderwijs dan voor het regulier onderwijs. Ouders geven aan dat zij speciaal onderwijs niet als mogelijkheid beschouwd hebben omdat zij onvoldoende wisten van de onderwijssoort. Ook speelt een rol dat het vaak niet mogelijk is scholen voor speciaal onderwijs te bezoeken voordat er een positieve indicatie is. Uit het bovenstaande blijkt dat de keuzevrijheid in de praktijk nog belemmerd wordt. In het regulier onderwijs is weigering leerlingen toe te laten een belangrijke reden, in het speciaal onderwijs het bestaan van wachtlijsten. Bij beide schoolsoorten, maar in sterkere mate in het speciaal onderwijs, wordt de keuzevrijheid beperkt door ontoereikendheid van de beschikbare informatie.

Uit de literatuur bleek dat de kans om afwijzing door scholen voor gewoon onderwijs te voorkomen verkleind kan worden door in de beschikking de onderwijsbehoefte van de leerling centraal te stellen en concreet te formuleren in termen van wat voor onderwijszorg noodzakelijk is. Daarmee krijgen de ouders een duidelijker beeld van de condities waaronder hun kind onderwijs kan krijgen, en scholen kunnen beter inschatten of zij de gevraagde onderwijszorg kunnen realiseren.

Recht op goed onderwijs

Uit de verdiepingsstudie blijkt dat er met name in het voortgezet onderwijs problemen zijn bij de benutting van de indicatie. Voortgezet speciaal onderwijs is voor bepaalde doelgroepen niet beschikbaar, en ook met een LGF-budget biedt het gewone voortgezet onderwijs vaak onvoldoende zorg. Een deel van de problemen in het voortgezet onderwijs komt echter voort uit de onbekendheid met het werken met een extra budget voor leerlingen met beperkingen. Scholen voor voortgezet onderwijs zouden zich beter moeten informeren over de verplichtingen tot adequate onderwijszorg die het toegekende budget met zich meebrengen.

Ondersteuning

De meeste ouders blijken problemen rond de indicatieprocedure en de plaatsing van hun kind al dan niet samen met direct betrokken scholen en instellingen op te kunnen lossen. Een minderheid van de ouders, waarbij ouders van leerlingen die niet meer naar school gaan oververtegenwoordigd zijn, zoekt contact met de onderwijsconsulenten, waarna ook deze leerlingen naar tevredenheid geplaatst worden. Zowel bij de indicatieprocedure als bij de keuze van onderwijssoort is de belangrijkste advies- en informatiebron de behandelaar of hulpverlener van het kind. Dat wekt geen verbazing, het gaat tenslotte om een groep kinderen die een zodanige beperking heeft dat er speciale onderwijszorg nodig is. In het literatuuronderzoek naar ervaringen in andere landen kwam naar voren dat het van belang is dat ondersteuning zo dicht mogelijk bij de dagelijkse praktijk moet plaatsvinden. Aan dit advies blijkt in de praktijk al voldaan te worden.

Betrokkenheid en eigen deskundigheid

Sommige ouders moeten veel energie steken in het vorm geven aan de ondersteuning op school, soms ook in praktische zin. In de verdiepende studie blijkt ook dat een aantal ouders het onderwijs graag bij de school zou laten. Argument daarbij is dat ouders van kinderen met beperkingen dezelfde positie ten aanzien van school en onderwijs zouden willen hebben als ouders van kinderen zonder beperkingen. De ouders zouden hun inzet willen beperken tot de kennis over de beperking. Een soortgelijke bevinding kwam naar voren in de bespreking van de ervaringen van ouders in Oostenrijk. Na de aanvankelijke pilotfase waarin ouders veel tijd en energie gestoken hebben in de integratie van hun kinderen met beperkingen in het reguliere onderwijs, vonden de ouders hun betrokkenheid veel minder noodzakelijk. De ouders voelden zich daardoor ook minder belast.

Bij de betrokkenheid bij het overleg over het handelingsplan of over de aanpak van het onderwijs, blijken de ouders niet zo'n grote inbreng te hebben maar daar wel tevreden mee te zijn. Wellicht kan een onderscheid in soorten deskundigheid die nodig of bruikbaar zijn in de verschillende fasen van indicatiestelling en beslissingen over onderwijs duidelijkheid bieden voor ouders en scholen. Een aantal ouders in de verdiepingsstudie maakte bijvoorbeeld nadrukkelijk onderscheid in deskundigheid over onderwijsinhoudelijke zaken en deskundigheid ten aanzien van de beperking. Deze ouders vinden dat de beslissingen over het onderwijs zelf bij de school gelaten moeten worden, en dat de hun eigen inbreng moet bestaan uit de specifieke deskundigheid op het terrein van de beperking.

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

Ouders blijken tevreden over de mate waarin er bij alle aspecten van de procedure en het onderwijs van hun kind rekening gehouden is met hun eigen deskundigheid. Deze bevinding kan als positief beschouwd worden gezien in het licht van de conclusie op basis van de literatuur dat de ouders de wijze waarop zij zich benaderd voelen door de school en andere deskundigen veel belangrijker vinden dan de mogelijkheid tot participatie in de procedure of het onderwijs.

6.2.2 Implicaties voor beleid

Indicatieprocedure

Rond het aanvragen van de indicatie voor speciale onderwijszorg blijkt dat de ouders redelijk tevreden zijn over de indicatieprocedure, al is de tevredenheid over het voortraject iets geringer dan die over de werkzaamheden van de CvI's. Ouders krijgen bij de indicatieprocedure hulp van scholen, behandelaars en hulpverleners, en van het REC, en de meeste ouders zijn tevreden over de hulp. Het huidige beleid rond de indicatiestelling voor speciale onderwijszorg lijkt voor deze doelgroep geen grote problemen op te leveren.

Keuzevrijheid van onderwijs

Na een positieve beslissing van de CvI over de toelaatbaarheid van een leerling tot speciale onderwijszorg kunnen ouders zelf kiezen voor zorg in het speciaal onderwijs of voor zorg in het regulier onderwijs in de vorm van een leerlinggebonden budget. Uit dit onderzoek is gebleken dat de keuzevrijheid vooral beperkt wordt door de beperkingen van het kind, en door het beschikbare aanbod. Als de beperkingen te groot zijn is regulier onderwijs volgens de ouders geen optie meer. Dit maakt duidelijk dat het bestaan van een separaat systeem van speciaal onderwijs van belang is om ouders de vrijheid te bieden te kiezen voor deze onderwijsmogelijkheid. Daarnaast lijkt het onderzoek duidelijk te maken dat de keuzemogelijkheid binnen het huidige aanbod te beperkt is, ouders zien voor- en nadelen aan zowel regulier als speciaal onderwijs. Het voorgenomen beleid rond de vernieuwing van de zorgstructuren lijkt daarom positief voor ouders: het beleid zou kunnen leiden tot een verbreding van het aanbod met meer tussenvormen. Voor ouders zou dit kunnen betekenen dat er onderwijsvormen ontstaan waarin de voordelen van speciaal en regulier onderwijs gecombineerd kunnen worden.

Niet voor alle groepen leerlingen blijkt integratie in het regulier onderwijs een optie, de literatuur laat zien dat integratie gemakkelijker is voor jonge kinderen dan voor oudere, en voor kinderen met fysieke of verstandelijke beperkingen gemakkelijker is dan voor kinderen met gedragsproblemen. Ook in traditionele integratielanden blijken er grenzen te zijn aan de mogelijkheden van integratie. Voor het beleid betekent dit dat de voorlichting aan ouders op dit punt verbeterd zou kunnen worden. Het recht op keuze betekent niet automatisch een recht op plaatsing. Welke onderwijsvorm in de praktijk haalbaar is hangt mede af van de mogelijkheden van het individuele kind, van de grenzen aan de zorg die de ontvangende school kan bieden, en van de belangen en het recht op goed onderwijs van de leerlingen zonder beperkingen.

Hoewel uit het onderzoek gebleken is dat een aantal ouders niet terecht kan op de aanvankelijk gewenste school, blijken de meeste leerlingen en ouders toch tevreden met de school waar de leerling uiteindelijk geplaatst wordt, zowel wat betreft de keuze van schoolsoort als het onderwijs dat het kind krijgt. In dit verband lijkt het vooral van belang dat ouders en scholen in een vroeg stadium zicht krijgen op het soort onderwijszorg dat het kind nodig heeft en op hetgeen de school in dit opzicht kan bieden. Deze afstemming tussen behoeften en mogelijkheden zou vergemakkelijkt kunnen worden door in de indicatiebeschikking de onderwijsbehoefte van de leerling centraal te stellen en concreet te formuleren in termen van wat voor onderwijszorg noodzakelijk is. Hierdoor kan afwijzing door scholen voor gewoon onderwijs wellicht voorkomen worden, of zorgvuldiger beargumenteerd kunnen worden door de scholen.

Een laatste punt in dit verband is de constatering dat met name in het voortgezet onderwijs een indicatiebeschikking niet altijd betekent dat er ook speciale onderwijszorg geboden wordt. Controle hierop is uiteraard van belang, maar daarnaast lijkt het ook van belang dat scholen de kans benutten van elkaars ervaringen met de opvang van zorgleerlingen te leren: welke hulp is mogelijk en gewenst en hoe kan dat het beste georganiseerd worden binnen de school?

Betrokkenheid van ouders bij het onderwijs

Over het geheel genomen zijn ouders redelijk tevreden over de mogelijkheden tot betrokkenheid bij het onderwijs, maar de *behoeften* lopen uiteen: er zijn ouders die zich actief willen inspannen voor zo goed mogelijke kwaliteit van onderwijs

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

aan hun kind en die vinden dat de school de deskundigheid van de ouders moet erkennen en benutten, maar er zijn ook ouders die liever op afstand blijven en een scheiding in verantwoordelijkheden willen tussen school en thuis. Het feit dat er in de regelgeving of in de uitvoeringspraktijk geen duidelijk definitie is van het begrip betrokkenheid creëert onduidelijkheid over de wederzijdse verwachtingen tussen ouders en school. Uit het onderzoek blijkt dat ouders vaardigheden van leerkrachten om te communiceren met ouders en de bereidheid van scholen te luisteren naar ouders veel belangrijker vinden dan daadwerkelijke betrokkenheid. Voor het beleid rond ouderbetrokkenheid is het daarom van belang dat scholen duidelijk formuleren wat zij verstaan onder ouderbetrokkenheid, wat zij hierbij verwachten van ouders en wat hun eigen rol is in het tot stand brengen van een goed contact met ouders.

Conclusies

Literatuur

- ACTB (2006). *Rapportage Advies Commissie Toelating en Begeleiding, Onderwijsconsulenten, Onderwijsconsulenten+*. 1 augustus 2005 – 1 augustus 2006. Den Haag: ACTB.
- Bagley, C. & Woods, P.A. (1998). School choice, markets and special education. *Disability & Society*, 13(5), 763-783.
- Bagley, C., Woods, P.A. & Woods, G. (2001). Implementation of school choice policy: interpretation and response by parents of students with special educational needs. *British Educational Research Journal*, 27(3), 287-311.
- Beleidsplan voor het onderwijs aan leerlingen met een handicap. De Rugzak.* Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1996.
- Blue Banning, M., Dummers, J.A., Frankland, H.C., Belson, L.L. & Beegle, G. (2004). Dimensions of family and professional partnerships: constructive guidelines for collaboration. *Council for Exceptional Children*, 70(2), 167-184.
- Brantlinger, E.A. (1987). Making Decisions About Special Education Placement: Do Low-Income Parents Have the Information They Need? *Journal of Learning Disabilities*, 20(2).
- Brantlinger, E.A. (1991) Home-school partnerships that benefit children with special needs. *Elementary School Journal*, 91(3), 249.
- Brantlinger, E.A. (2001). Making decisions about special education placements: Do low-income parents have the information they need? *Journal of Learning Disabilities*, 20(2), 94-101.
- Cook, T. & Swain, J. (2001). Parents' perspectives on the colosure of a special school: towards inclusion in partnership. *Educational Review*, 53(2), 191.
- Dunst, C., Boyd,K., Trivette, C.M. & Hamby, D.W. (2002). Family-oriented program models and professional helping practices. *Family Relations*, 51(3), 221.
- Duncan, N. (2003). Awkward customers? Parents and provision for special educational needs. *Disability & Society*, 18(3), 341-356.
- Farell, P. (2001). Special education in the last twenty years: have things really got better? *British Journal of Special Education*, 28(1), 3-9.
- Flem, A. & Keller, C. (2000). Inclusion in Norway: a study of ideology in practice. *European Journal of Special Needs Education*, 15(2), 188.

- Freeman, S. F. N. (1999) Satisfaction and Desire for Change in Educational Placement for Children with Down Syndrome Perceptions of Parents. *Remedial & Special Education*, 20(3),43.
- Fylling, I & Sandvin, J.T. (1999). The role of parents in special education: the notion of partnership revisited. *European Journal of Special Needs Education*, 14(2), 144-157.
- Duhaney, G. Laurel M., Salend, Spencer J. (2000). Parental Perceptions of Inclusive Educational Placements. *Remedial & Special Education*, 21(2), 21.
- Gariott, P., Wandry, D. & Snyder, L. (2000). Teachers as Parents, Parents as Children: What's Wrong With This Picture? *Preventing School Failure*, 45(1), 37.
- Groot, R. de (1996). *Van exclusief naar inclusief onderwijs*. In: R. de Groot, W. Ruijsseenaars & H. Kapinga (Red.). *Inclusief onderwijs*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Grove, K.A. & Fisher, D. (1999). Entrepreneurs of meaning. *Remedial and Special Education*, 20(40), 208-215.
- Hanson, M.J., Horn, E., Sandall, S., Beckman, P., Morgan, M., Marquart, J. Barnwell, D. & Chou, H.Y. (2001). After preschool inclusion: Children's educational pathways over the early school years. *Exceptional children*, 68 (1), 65-83.
- Heeringa, N., Spierenburg, M. & Hermans, E. (2003). *Kom op, in de takken*. Utrecht: NIZW.
- Herweijer, L. & Vogels, R. (2004). *Ouders over opvoeding en onderwijs*. Den Haag: SCP.
- Jones, P & Swain, J. (2001). Parents reviewing Annual Reviews. *British Journal of Special Education*, 28(2), 60-64.
- Kasari, C., Freeman, S., Bauminger, N. & Elkin, M. (1999). Parental Perspectives on Inclusion: Effects of Autism and Down Syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 29(4), 297-305.
- Klicpera, C. & Gasteiger-Klicpera, B. (2004). Beratung der Eltern von Kindern mit sonderpädagogischem Förderbedarf in Bezug auf die Wahl der Schule bzw. Unterrichtsform: Sichtweise der Schulaufsicht. *Heilpädagogische Forschung*, 30, 29-42.
- Klicpera, C. & Gasteiger-Klicpera, B. (2004). Vergleich zwischen integrierten und Sonderschulunterricht: die Sicht der Eltern lernbehinderter Schüler. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 53(10), 685-706.
- Koster, M., Houten-van den Bosch, E.J., Nakken, H. & Pijl, S.J. (2004). *Integratie onder het Ruzzak-beleid*. Conceptrapport ten behoeve van BOPO/NWO.

- Lake, J.F. (2000). An Analysis of Factors That Contribute to Parent-School Conflict in Special Education. *Remedial & Special Education*, 21(4), 240.
- Lord Nelson, L.G., Summers, J.A. & Turnbull, A.P. (2004). Boundaries in family-professional relationships. Implications for special education. *Remedial & Special Education*, Vol. 25 Issue 3, p153-165.
- Meijer, C.J.W. (2001). *Inclusive Education and Effective Classroom Practices*. Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Meijer, C.J.W. (2003). *Special education across Europe in 2003. Trends in provision in 18 European countries*. European Agency for Development in Special Needs Education.
- Moser, I. (2001). *Austria*. In: C.J.W. Meijer. *Inclusive Education and Effective Classroom Practices*. Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Moses, D. & Croll, P. (1987). Parents as partners or problems. *Disability, Handicap & Society*, 2(1), 75.
- Nakagawa, K. (2000). Unthreading the ties that bind: Questioning the discourse of parent involvement. *Educational Policy*, 14(4), 443-472.
- Norwich, B., Griffith, C. & Burden, B. (2005). Dyslexia-Friendly Schools and Parent Partnership: Inclusion and Home School Relationships. *European Journal of Special Needs Education*, 20(2), 147-165.
- Nutbrown, C. & Clough, P. (2004). Inclusion and exclusion in the early years: conversations with European educators. *European Journal of Special Needs Education*, 19(3), 301-315.
- O'Connor, U., McConkey, R. & Hartop, B. (2005). Parental views on the statutory assessment and educational planning for children with special educational needs. *European Journal of Special Needs*, 20(3), 251-269.
- Pijl, S.J. & Dyson, A. (1998). Funding special education: a three-country study of demand-oriented models. *Comparative Education*, 34(3), 261-279.
- Pijl, S.J. & Kam, C.A. de (1996). *Een rugzak met guldens: leerlinggebonden financiering*. In: R. de Groot, W. Ruijssenaers & H. Kapinga (Red.). *Inclusief onderwijs*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Pijl, S.J. & Meijer, C.J.W. (1994). *Integratie in internationaal perspectief*. Groningen: RION.
- Pijl, S.J. (2003). *Onderzoeksprogramma Leerling Gebonden Financiering*. Versie bewerkt voor de programmering van de BOPO-projecten in 2004.

- Points from the SENCo-Forum (2000). *British Journal of Special Education*, 27(4), 204.
- Pruitt, P., Wandry, D. & Hollums, D. (1998). Listen to Us! Parents Speak Out about Their Interactions with Special Educators. *Preventing School Failure*, 42(4), 161-166.
- Riddell, S. (1994). Parental Power and Special Educational Needs: The Case of Specific Learning Difficulties. *British Educational Research Journal*, 20(3), 327-44.
- Riddell, S., Wilson, A., Adler, M. & Mordaunt, E. (2002). Parents, professionals and special educational policy frameworks in England and Scotland. *Policy and Politics*, 30(3), 411-425.
- Rijswijk, C.M. van (2002). *De toekenning van extra onderwijszorg aan gehandicapte leerlingen*. Tijdelijke Commissie Advisering Indicatiestelling (TCAI).
- Ryandak, Diane L. & Downing, June E. (1996). Parents' perceptions of educational settings and services for children with moderate or severe disabilities. *Remedial & Special Education*, 17(2), 106.
- Reiser, H., Willmann, M. Urban, M. & Sanders, N. (2003). Different models of social and emotional needs consultation and support in German schools. *European Journal of Special Needs Education*, 18(1), 37-51.
- Russell, F. (2003). The expectations of parents of disabled children. *British Journal of Special Education*, 30(3), 144-149.
- Spann, S.J., Kohler, F.W. & Soenksen, D. (2003). Examining parents' involvement in and perceptions of special education services. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 18(4), 228-237.
- Special educational needs. Code of practice*. November 2001. Department for Education and Skills.
- Special educational needs (SEN). A guide for parents and carers*. Department for Education and Skills.
- Staatsblad 2002, 631. *Wet van 28 november 2002 tot wijziging van de Wet op de expertisecentra, de Wet op het primair onderwijs en de Wet op het voortgezet onderwijs in verband met de invoering van een leerlinggebonden financiering en de vorming van regionale expertisecentra (regeling leerlinggebonden financiering)*.
- Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2006, nr. 327. *Besluit van 23 juni 2006 houdende wijziging van het Besluit leerlinggebonden financiering in*

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

verband met de vaststelling van criteria voor de toelaatbaarheid van leerlingen tot het speciaal onderwijs.

TCAI (2003). *Indicatiestelling voor speciaal onderwijs of leerlinggebonden budget*. Den Haag: TCAI.

Todd, L. (2003). Disability and the restructuring of welfare: The problem of partnership with parents. *International Journal of Inclusive Education*, 7(3), 281-296.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2003-2004, 27728, nummer 76.

Vergeer, M., Blok, H., Peetsma, T. & Roede, E. (2004). *De positie van ouders binnen de Regeling Leerlinggebonden Financiering. Ervaringen in de eerste maanden van het schooljaar 2003-2004*. Conceptrapport ten behoeve van BOPO/NWO.

Vislie, L. (2003). From integration to inclusion: focusing global trends and change in the western European societies. *European Journal of Special Needs Education*, 18(1), 17-35.

Vogels, R. (2002). *Betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind*. Den Haag: SCP.

Walraven, M. & Andriessen, I. (2004). *Ouders over de Rugzak*. Utrecht: Oberon.

Watkins, A. (2003). *Kernthema's in het onderwijs aan leerlingen met beperkingen*. C.J.W. Meijer (2001). *Inclusive Education and Effective Classroom Practices*. Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education.

Wegbereiders (2003). *De 8e etappe. Voortgangsrapportage REC-vorming*. Den Haag: Wegbereiders LGF.

Wills, J.D. & Echols, F. (1992). Alert and inalert clients: the Scottish experience of parental choice of schools. *Economics of Education Review*, 11(4), 339-350.

Wolfendale, S. (1997). Encouraging parental views as part of statutory assessment: An analysis of local authorities special educational needs documentation produced for parents. *Support for learning: Journal of the National Association for Remedial Education*, 12(3), 99-103.

Zinkill, S.S. & Gilbert, T.S. (2000). Parents' view: What to consider when contemplating inclusion. *Intervention in School and Clinic*, 35(4), 224.

www.european-agency.org

www.eurydice.org

www.parents-centre.gov.uk

www.cisonline.at

Literatuur

Bijlage

Regelgeving rond de positie van ouders in het Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk

In deze bijlage wordt de informatie weergegeven over de wet- en regelgeving met betrekking tot de positie van ouders in het Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk.

De informatie is op verschillende bronnen gebaseerd:

1 Publicaties van de European Agency for Development of Special Needs Education (www.european-agency.org). Deze onafhankelijke organisatie is opgericht door de Ministeries van Onderwijs van de deelnemende landen om als platform te dienen voor de samenwerking op het terrein van de speciale onderwijsbehoeften.

2 Informatie van Eurydice, een informatienetwerk over onderwijs van de Europese Commissie en de lidstaten (www.eurydice.org).

3 Wetsteksten van de verschillende landen (gepubliceerd op de websites van de overheden of op die van de Ministeries van Onderwijs).

4 Brochures voor ouders (gepubliceerd op de websites van de Ministeries van Onderwijs, ouderverenigingen of organisaties ter bevordering van inclusief onderwijs).

5 Empirische en beleidspublicaties waarin informatie over wetten en regelingen gegeven werd.

Verenigd Koninkrijk

Het onderwijssysteem voor Engeland, Wales en Noord-Ierland is vergelijkbaar, ook al zijn er verschillende wetten van toepassing.

Het bevoegd gezag berust bij de Local Education Authorities (LEA's). Alleen leerlingen met een 'statement' kunnen terecht op een speciale school of krijgen speciale onderwijszorg. Het LEA is verantwoordelijk voor de 'statementing'. De 'statement' bestaat uit een beschrijving van de speciale onderwijsbehoeften, de voorziening waarop het kind is aangewezen en de school waar deze het best ge-

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

boden kan worden. Het is de bedoeling dat ouders nauw betrokken zijn bij de hele procedure. Zij kunnen vragen om een indicatie, bezwaar maken en hebben toegang tot alle documenten. In principe moet de LEA het kind ook plaatsen op de door de ouders gewenste school. Als ouders een andere school willen dan degene die door de LEA geadviseerd werd, kan dat kosten voor de ouder meebrengen. Bovendien wordt bij het beoordelen van de wens van ouders betrokken of de plaatsing in het belang van het kind is, of het zich verenigt met de belangen van andere leerlingen, en of er bij de plaatsing sprake is van effectief gebruik van middelen. Ouders kunnen in beroep gaan. Veel ouders kiezen voor regulier onderwijs. Zowel LEA's als scholen hebben uitgebreide informatie beschikbaar. Reguliere scholen mogen leerlingen niet weigeren als de LEA beslist tot plaatsing, maar als een school aantoonbaar dat niet voorzien kan worden in de speciale onderwijsbehoeften, wordt plaatsing niet afgedwongen. Ouders worden bij de statement ook geïnformeerd over de omvang van het budget dat beschikbaar wordt gesteld aan de school. De feitelijke besteding van de gelden wordt echter beschouwd als een interne zaak voor de school (Pijl & de Kam 1996).

De SEN Code of Practice die vanaf 2001 is ingevoerd was een herziening van de aanvankelijke versie, die in 1994 in werking getreden was. Vergeleken met de aanvankelijke versie, betekende de nieuwe Code of Practice een versterking van het recht van SEN-leerlingen op onderwijs in de reguliere setting; nieuwe verplichtingen van de LEA's om diensten te verlenen aan ouders op het gebied van advies en informatie, en middelen om meningsverschillen op te lossen; verplichting van scholen en voorschoolse voorzieningen ouders te informeren over speciale voorzieningen die getroffen worden voor de leerling; nieuwe rechten voor school en voorschoolse voorzieningen om te verzoeken om een 'statutory assessment' voor de leerling (www.inclusive.co.uk).

De bedoeling van de introductie van Parent Partnership Schemes (PPSs) in het Verenigd Koninkrijk was het bevorderen van de ontwikkeling van een praktijk van actief partnerschap voor kinderen met speciale onderwijsbehoeften (SEN). Ook werd het principe ingevoerd dat ouders de naam van een contactpersoon kregen ('named persons scheme') waarmee beoogd werd conflicten te voorkomen en het aantal beroepszaken bij SEN-tribunalen te verminderen. Sinds de nieuwe wet van 2001 (Special Educational Needs and Disability Act) hebben LEA's de ver-

plichting 'parent partnership services' aan te bieden en een onafhankelijke persoon te benoemen om te bemiddelen bij conflicten tussen ouders en LEA's en/of scholen (Norwich, Griffiths & Burden, 2005). 'Parent partnership services' geven steun en advies aan ouders van SEN-leerlingen. Zij geven zorgvuldige en neutrale informatie aan ouders over alle opties die beschikbaar zijn voor de ouders en kiezen geen partij. 'Parent partnership services' zijn bedoeld om de ouders te helpen de ouders op basis van goede informatie beslissingen te nemen over het onderwijs van hun kind. Als ouders een onafhankelijke ouderbegeleider wensen, moet die geboden worden. Op lokaal niveau zijn 'Parent Partnership Services' beschikbaar voor ouders. Ouders kunnen ook terecht bij lokale organisaties van vrijwilligers die hulp en advies kunnen bieden rond specifieke beperkingen (veelal ouderorganisaties; Special Educational Needs. A guide for parents and carers; DfES 0800/2001).

Als de LEA besluit dat er begonnen wordt aan een indicatieprocedure voor het vaststellen van de noodzaak van speciale onderwijszorg is de eerste stap het informeren van de ouders. In deze informatie moet vermeld worden dat de LEA de onderwijsbehoeften van de leerling wil vaststellen; de procedure die gevolgd zal worden; de naam van een medewerker van de LEA tot wie de ouders zich kunnen wenden voor nadere informatie; en het recht van de ouders documenten toe te voegen aan het dossier. Sinds de invoering van de Code of Practice van januari 2002 zijn LEA's verplicht het resultaat van de assessment binnen 10 weken na de kennisgeving dat er begonnen wordt aan de procedure aan de ouders kenbaar te maken. Er wordt een 'statement' gemaakt als de gebruikelijke onderwijszorg niet toereikend is. Als de 'statement' niet wordt toegekend, moeten de ouders daarover geïnformeerd worden. Als ouders het niet eens zijn met de 'statement', of met een negatieve beschikking hebben ouders het recht in beroep te gaan bij het Special Educational Needs and Disability Tribunal (SENDIST). De verantwoordelijkheid voor de onderwijszorg, zoals vastgelegd in de statement, berust bij de LEA. Als de huidige school of een andere school die onder het bevoegd gezag valt niet in de zorg kan voorzien, kan de LEA plaatsing op een independent school or a non-maintained special school aanbevelen, en moet dan alle kosten voor de rekening nemen. De LEA kan na consultatie van de ouders ook bepalen dat de speciale onderwijszorg geboden moet worden door een niet-schoolse voorziening, bijvoorbeeld door de 'Health Authority' of het 'Social Services Department'. Iedere 'statement' voor speciale onderwijszorg moet tenminste eenmaal

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

per 12 maanden besproken worden. De bijeenkomst wordt meestal op school gehouden. Ouders mogen een vriend, een adviseur, of een 'named person' zijn. De 'named person' kan een vriend of familielid zijn, maar ook een lid van een vrijwilligersorganisatie of van de 'parent partnership scheme'. Ook het kind kan participeren in het overleg. Van het jaarlijkse overleg over de 'statement' wordt door de school een verslag naar de LEA gestuurd. Als de LEA de 'statement' niet meer ondersteunt, moeten de ouders daarover geïnformeerd worden en ouders moeten in de gelegenheid gesteld worden tot 'representations'. Deze moeten door de LEA bij de afwegingen betrokken worden en de beslissing moet aan de ouders medegedeeld worden. Ook moeten de ouders geïnformeerd worden over hun recht in beroep te gaan tegen de beslissing. Als ouders zelf het onderwijs voor hun kind met een 'statement' willen regelen moet de LEA erop toezien dat de regelingen passend zijn.

Het Special Educational Needs and Disability Tribunal dat bij de implementatie van de Special Educational Need and Disability Act is ingesteld, moet niet alleen de beroepszaken van ouders rond 'statements' behandelen, maar ook beroepszaken over 'disability discrimination'.

Leerlingen met speciale onderwijsbehoeften hebben recht op onderwijs in de reguliere setting als de ouders dat willen en de belangen van andere leerlingen niet in het gedrang komen. Geïntegreerd onderwijs kan inhouden dat de leerling in de gewone klas onderwezen wordt met extra ondersteuning, of onderwijs in speciale eenheden of klassen binnen de school. Regulier onderwijs is mogelijk als het mogelijk is het kind adequaat onderwijs te bieden; de medeleerlingen goed onderwezen kunnen worden; en er efficiënt gebruik gemaakt wordt van de middelen. Ten tweede moet het gekozen onderwijs in overeenstemming zijn met de wensen van de ouders (www.eurydice.org).

Door het Ministerie van Onderwijs zijn speciale uitgebreide brochures voor ouders beschikbaar, zoals Special Educational Needs (SEN). A guide for parents and carers (2001); en er is toegankelijke informatie beschikbaar voor ouders op websites, zoals www.parentscentre.gov.uk. Overigens wordt de ouders nadrukkelijk aangeraden eerst de leraren aan te spreken als de ouders vermoeden dat hun kind speciale onderwijszorg nodig heeft. Ook worden de ouders aangemoedigd in

hun deskundigheid ten aanzien van het kind: 'You have an essential part to play because you know your child better than anyone else. Your views will be very welcome and you should feel free to ask questions at any time. The parent partnership service or an LEA officer can help you. Your concerns, views and knowledge of your child are very important – you know your child best. The LEA will help you think about how to give your views. They may have guidelines to help you take part in your child's assessment. It is important to get as much advice and support as you feel you need. You may want to consider asking: the local parent partnership service voluntary organisations working with children and young people other parent support groups. The Named Officer of the LEA should help explain the assessment process. You should feel free to contact them at any time. There is also a list of useful addresses at the end of this booklet. To help the LEA carry out the assessment quickly, when they ask what you think, you should try to reply within six weeks. The LEA may give a deadline for you to give your views. The LEA will tell you if this is the case, and the deadline will be 29 days or more. The LEA may also ask what your child thinks about their SEN. What your child thinks can play an important part in the LEA's assessment. If your child needs help to give their views to the LEA, you, a teacher or another professional can help.'

Oostenrijk

Of een kind in aanmerking komt voor speciale onderwijszorg wordt in Oostenrijk bepaald door een commissie die bestaat uit de schoolleider van de school voor regulier onderwijs, een vertegenwoordiger van het speciaal onderwijs, de schoolpsycholoog, de schoolarts en zonodig andere deskundigen. Ouders kunnen geconsulteerd worden en mogen extra leden toevoegen aan de commissie. In principe hebben ouders keuzevrijheid voor onderwijs in een reguliere of een speciale setting. Reguliere scholen zijn wettelijk verplicht leerlingen te plaatsen, tenzij zij kunnen aantonen dat zij geen adequate voorzieningen kunnen treffen (Pijl & de Kam 1996). Pijl en Dyson (1998) rapporteren dat leraren het vaak moeilijk vinden ouders duidelijk te maken welke verwachtingen realistisch zijn. Ouders denken vaak dat de kinderen zich op dezelfde wijze kunnen ontwikkelen als de niet beperkte klasgenoten.

Ouders kunnen hun keuzevrijheid niet benutten zonder dat de informatievoorziening goed georganiseerd is en zonder verplichting van reguliere scholen een kind toe te laten. Aan de andere kant is er geen garantie dat ouders goede keuzen maken in de ogen van leraren of beleidsmakers. Vooral omdat de keuze slechts in beperkte mate gebaseerd is op onderwijskundige motieven (Pijl & de Kam 1996).

In Oostenrijk beslissen ouders of hun kind naar een speciale school gaat of naar regulier onderwijs. De Bezirksschulrat moet vaststellen of er sprake is van speciale onderwijsbehoeften. Daartoe kunnen rapportages gevraagd worden op orthopedagogisch terrein, van artsen en met toestemming van ouders of verzorgers ook van schoolpsychologen. Ouders kunnen ook rapportages van behandelaars indienen. Als ouders dat willen kunnen zij ook een mondelinge toelichting geven. Ouders kunnen beroep aantekenen tegen beslissingen van de Bezirksschulrat. Na het vaststellen van de speciale onderwijsbehoefte moet de Bezirksschulrat informeren over de onderwijsmogelijkheden van speciale en gewone scholen en adviseren over de meest doelmatige onderwijsvorm. Als ouders regulier onderwijs willen, moet de Bezirksschulrat de ouders informeren over de vraag op welke dichtstbijzijnde school tegemoet gekomen kan worden aan de speciale onderwijsbehoefte. Als een dergelijke school niet voorhanden is, dient de Bezirksschulrat andere voorzieningen te treffen (www.cisonline.at).

In de brochure van het Ministerie van Onderwijs wordt beschreven dat ouders het recht hebben alle stukken in het dossier dat de Bezirksschulrat samenstelt in te zien. Ook kunnen zij zelf stukken aan het dossier toevoegen. Ouders hebben ook het recht op een mondelinge toelichting. Als ouders dat wensen kan hun kind gedurende de procedure waarin de speciale onderwijsbehoefte wordt vastgesteld gedurende maximaal vijf maanden toegelaten worden tot de reguliere school. Als is vastgesteld dat het kind speciale onderwijszorg nodig heeft, krijgen ouders schriftelijk bericht van de Bezirksschulrat. Als zij het er niet mee eens zijn, kunnen zij in beroep gaan bij de Landesschulrat. Ouders wordt aangeraden zich daarbij te laten ondersteunen door Integrationsberatungsstellen. Ouders hebben echter het recht af te wijken van het onderwijsadvies van de Bezirksschulrat. Als ouders besluiten tot regulier onderwijs moet de Bezirksschulrat maatregelen treffen om integratie in het reguliere onderwijs mogelijk te maken. Als er op de school in de buurt geen mogelijkheden zijn tegemoet te komen aan de speciale onderwijsbehoeften moet de Bezirksschulrat proberen bij andere scholen noodzakelijke voorzieningen te treffen, waaronder ook het voorzien in leraren en het treffen van de eventueel benodigde materiële voorzieningen vallen. De weg naar integratie wordt in vogelvlucht voor de ouders geschetst:

- u schrijft uw kind in op een school;
- daarbij kunt u tevoren weten dat uw kind het reguliere onderwijs niet kan volgen, of hett blijkt pas in de loop van de tijd;
- als het kind al naar school gaat, dienen de ouders of de directie een 'Antrag auf Feststellung des sonderpädagogischen forderbedarfs' in bij de Bezirksschulrat;
- de Bezirksschulrat verzamelt de benodigde rapportages en neemt ook die van ouders in als die dat willen;
- als ouders dat willen of goed vinden kan het kind gedurende maximaal vijf maanden geobserveerd worden in regulier of speciaal onderwijs;
- op verzoek van de ouders volgt een bespreking of de stukken worden ter kennisname aan de ouders verstrekt, de ouder mag erop reageren;
- de Bezirksschulrat beslist of er speciale onderwijszorg noodzakelijk is;
- de Bezirksschulrat moet de ouders adviseren over de meest geschikte onderwijsvorm;
- als ouders kiezen voor regulier onderwijs kan het kind naar een school voor regulier onderwijs waar tegemoet gekomen kan worden aan de onderwijsbehoefte;

Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen

-als er geen integratieklas is moet de Bezirksschulrat stappen ondernemen om een integratieklas in te stellen of een ondersteuningsleerkracht aan te stellen (Voneinander lernen. Ratgeber zur Integration. Das Zukunftsministerium bm:bwk; www.cisonline.at)